

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

KÜMNES ISTUNGJÄRK

11.–13. juuni 1990

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU KÜMNES ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG 11. juuni 1990	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	3
Eesti Vabariigi mõnest kohtust väljalangenud kohtunike asemele uute valimine.....	3
Eesti Vabariigi Ülemkohtu liikme valimine.....	7
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 7. juuni seadluse "Mõnede NSV Liidu seadusandlike aktide rakendamise kohta Eesti Vabariigi territooriumil" kinnitamine.....	9
Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu esimene lugemine.....	12
Ülemnõukogu tööperioodi pikendamine	31
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU KÜMNES ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG 11. juuni 1990	44
Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmas lugemine.....	44
Pöördumine Moskva ja kogu Venemaa patriarhi poole	66
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU KÜMNES ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG 13. juuni 1990	71
Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmanda lugemise jätkamine	71
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi seaduseelnõu teine lugemine	94
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU KÜMNES ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG 13. juuni 1990	116
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi seaduseelnõu teise lugemise jätkamine	116
A. Rütli informatsioon 12. juunil 1990. aastal toimunud kohtumisest M. Gorbatšoviga.....	129

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

KÜMNES ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

11. juuni 1990

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud rahvaesindajad! Asugem töökohtadele.

Kontrollime kohalolekut. Kohal on 81 rahvasaadikut, puudub 24.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kümnenda istungjärgu päevakorda läbi arutama. Ülemnõukogu Presiidium pakub välja järgmise päevakorra:

1. Eesti Vabariigi mõnest kohtust väljalangenud kohtunike asemele uute valimine.
2. Eesti Vabariigi Ülemkohtu liikme valimine.
3. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 7. juuni seadluse "Mõnede NSV Liidu seadusandlike aktide rakendamise peatamise kohta Eesti Vabariigi territooriumil" kinnitamine.
4. Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu esimene lugemine.
5. Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmas lugemine.
6. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi seaduseelnõu teine lugemine.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kas me võime selle päevakorraprojekti panna hääletamisele? Kes on selle poolt, et kinnitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kümnenda istungjärgu päevakord sellisena, nagu ta on esitatud projektis? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 72 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid – 5. Päevakord on kinnitatud.

Eesti Vabariigi mõnest kohtust väljalangenud kohtunike asemele uute valimine

Juhataja

Asugem esimese päevakorrapunkti juurde. Palun, hr. Raidla!

J. Raidla

Austatud juhataja, lugupeetud saadikud! On vaja valida täiendavalt nelja vabariigi kohtusse uued kohtunikud seoses eelmiste kohtunike lahkumisega mitmetel põhjustel. Justiitsministrina teen esildise valida Tallinna Mererajooni rahvakohtu kohtunikuks Koidula Laurisaar.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas me palume rahvakohtuniku kandidaadi Ülemnõukogu ette? Palume siis pr. Laurisaare Ülemnõukogu ette.

Kas me esitame küsimusi rahvakohtuniku kandidaadile? Kas Ülemkohtu liikmetest tahab keegi lausuda mõne hea sõna? Ei soovi. Suur tänu!

Lugupeetud rahvasaadikud, kas me oma otsustuse viime teoks iga kandidaadi suhtes eraldi või otsustame koos vastavalt Ülemnõukogu otsuse projektile? Eraldi?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et valida Tallinna Mererajooni Rahvakohtu kohtunikuks pr. Koidula Laurisaar? Palun hääletada! Hääletamine on salajane nagu ikka, kui kõne all on isikute valimised. Selle ettepaneku poolt on 65 saadikut, vastu 4, erapooletuid 5. Pr. Koidula Laurisaar on valitud Mererajooni rahvakohtunikuks. Hr. Raidla, palume sõna järgmise kandidatuuri osas.

J. Raidla

Esitan kandidaadina valimiseks Valga maakohu kohtunikuks Vello Luige.

Juhataja

Palume hr. Luige Ülemnõukogu ette. Jüri Liim esitab küsimuse.

J. Liim

Ma siiski arvan, et kandidaatide tutvustaja võiks tutvustada lühidalt kandidaatide eluloolisi andmeid ja tema senist tööd, sest vastasel juhul me tõesti ei oska temalt midagi küsida.

Juhataja

Kõik andmed on esitatud. Kas on veel küsimusi hr. Luigele? Ei ole? Suur tänu! Palun asuge oma kohale. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et valida hr. Vello Luik Valga maakohu kohtunikuks? Palun hääletada! Valimise poolt on 60 saadikut, vastu 5, erapooletuid 6. Hr. Vello Luik on valitud Valga maakohu kohtunikuks. Palume hr. justiitsministrit järgmist kandidatuuri tutvustada.

J. Raidla

Esitan kandidaadina valimiseks Harju maakohtu kohtunikuks Ludmilla Pani.

Juhataja

Palume Ülemnõukogu ette pr. Ludmilla Pani. Küsimuse esitab Marju Lauristin.

M. Lauristin

Tahaksin jätkata küsimust. Ma küsisin, kas kohtuniku kandidaat valdab eesti keelt. Ta ütles, et ta valdab, aga tahab veel edasi õppida, sest ta ei valda täielikult. Ma küsin, kas tema keeleoskuse aste takistab teda või ta tunneb keeletakistust, kui kohtu töö toimub riigikeeles. Kuna ta on maarajooni kohtunik, siis see on eriti tähtis küsimus. Palun vastake.

Juhataja

Kas takistab või ei takista? Ei takista? Aitäh! Kas on veel küsimusi? Midagi on meie mikrofonidega lahti, sellepärast ma kordan üle. Vastus oli oletatavasti selline, et ei takista tööd. Sain ma õieti aru?

L. Pani

... Ma arvan ... keele oskus on vajalik ... (ei ole kuulda)

Ü. Aaskivi

Lugupeetud kandidaat, öelge palun, mitu kohtunikku on Harju kohtus ja kas teie kohtus on traditsiooniks saanud asjaajamise jagamine vastavalt sellele, millises keeles on antud protsess?

L. Pani

Seda ma ei oska öelda täpselt. Ma ei tea seda tööd hästi, aga kui ma saan kohtunikuks, siis ma vaatan edasi.

Juhataja

Vastus oletatavasti on selline, et oleneb asjaoludest. Rohkem ei ole küsimusi? Suur tänu, pr. Pani, asuge oma istekohale. Üks hetk, pr. Pani, ma palun tulge veel korra tagasi.

S. Petinov

Lugupeetud kandidaat! Teie ebakindel esinemine võib olla tingitud sellest, et teid arvatavasti valitakse esimest korda? See on esimene küsimus. Teine küsimus on selline. Kes te elukutselt olete? Mul ei ole seda paberit.

L. Pani

Jaa, mind valitakse esimest korda, elukutselt olen jurist. Lõpetasin Leningradi Ülikooli.

Juhataja

Suur tänu! Kas on vee küsimusi kohtuniku kandidaadile? Ei ole. Suur tänu, pr. Pani. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et valida pr. Ludmilla Pani Harju maakohtu kohtunikuks? Selle ettepaneku poolt on 35 saadikut, vastu 27, erapooletuid 11. See kandidatuur ei leidnud heakskiitu.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma palun vabandust minu hääle pärast. Ma tahaksin meelde tuletada lugupeetud pr. Lauristinile, et keeleseadus jõustub kahe ja poole aasta pärast, ning seepärast leian, et teie küsimus ei olnud mitte eriti korrektne.

Juhataja

Suur tänu! Palume hr. justiitsministrit, et ta esitaks järgmise kohtuniku kandidaadi.

J. Raidla

Esitan kandidaadina valimiseks Tartu linnakohtu kohtuniku ametikohale Andres Pasti.

Juhataja

Palume hr. Pasti Ülemnõukogu ette. Kas meil on küsimusi, lugupeetud rahvasaadikud? Ei ole. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et valida hr. Andres Past Tartu linnakohtu kohtunikuks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 56 rahvasaadikut, vastu 8, erapooletuid 10. Hr. Andres Past on valitud Tartu linnakohtu kohtunikuks. Lugupeetud Ülemnõukogu, meil oleks vaja veel teiega vastu võtta otsus selle kohta. Otsuse projekt on teie käes. Vastavalt meie hääletamise tulemusele on temas mõned vastavad muudatused. Lubage, ma loen selle teile ette:

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi kohtute kohta. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab valida järgmised Eesti Vabariigi kohtute kohtunikud: Koidula Laurisaar – Tallinna Mererajooni rahvakohus; Vello Luik – Valga maakohus; Andres Past – Tartu linnakohus".

Kes on selle otsuse poolt? Palun hääletada! Selle otsuse poolt on 67 rahvasaadikut, vastu – 5, erapooletuid – 6. Seega on otsus kohtunike valimiste kohta vastu võetud.

Lugupeetud rahvasaadikud! Esimene päevakorrapunkt on ammendatud.

Eesti Vabariigi Ülemkohtu liikme valimine

Juhataja

Läheme edasi teise päevakorrapunkti juurde: Eesti Vabariigi Ülemkohtu liikme valimine. Ettekandeks saab sõna Eesti Vabariigi Ülemkohtu esimees hr. Jaak Kirikal.

J. Kirikal

Austatud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Ma julgen teile teist korda esitada Ülemkohtu liikme ametikohale Mihhail Gnidini kandidatuuri. Teile on välja jagatud minu kirjalik materjal, tahan seda suuliselt kommenteerida ainult ühes osas. Mihhail Gnidin lõpetas 1981. aastal Moskva Ülikooli kiitusega. Seoses abiellumisega suunati ta Eestisse Justiitsministeeriumi käsutusse ja alates 1982. aastast oli ta 3 aastat Kalinini rajooni rahvakohtu kohtunik. Kes teab kohtusüsteemi, mäletab, et Kalinini rahvakohus asus siis siin Toompeal, Rahvakohtu 3, varisemisohtlikes, külmades ruumides – töötingimused puudusid. Sinna tuli noor hakkaja kollektiiv ja Mihhail Gnidin aitas ise sellel kohtul jalgadele tõusta. 1985. aastal ta valiti noore kohtunikuna Ülemkohtu liikmeks. Kahtlemata oli tal kohtunikuna kogemusi vähevõitu ja esialgu heideti talle ette aeglust protsessides. Kuid minu arvates tähtsam on õigesti otsustada ja praegu ei ole ühelgi inimesel temale kui kohtunikule pretensioone. Ta on kriminaalprotsessi aspirant ja tal on märkimisväärne eruditsioon kriminaalprotsessi teooria ja praktika küsimustes. Vähemalt kahe hästi keeruka asja põhjal ma võin kinnitada, et tema vormistamise, sõnastamise oskus nii vene kui ka eesti keeles on väga heal tasemel. Ma palun teid, lugupeetud Ülemnõukogu, toetada mind kui Ülemkohtu esimeest ja valida Mihhail Gnidin Ülemkohtu liikmeks. Te oma valikus ei eksi. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, kas me palume hr. Gnidini Ülemnõukogu ette? Palun, hr. Gnidin!

Lugupeetud rahvaesindajad, kas meil on küsimusi hr. Gnidinile?

J. Telgmaa

Lugupeetud hr. Gnidin! Esimesele küsimusele võite ka vastamata jätta. Jutt oli, et seoses abiellumisega suunati teid Eestisse – millega teie abikaasa tegeleb? Aga küsimus, millele ma palun siiski vastata, on see: millised sidemed on teil Mari ANSV-ga säilinud seni?

M. Gnidin

Loomulikult, mul jäid sinna ema ja vend, aga loomulikult pean ma looma oma perekonna.

Juhataja

Suur tänu! Kas meil on veel küsimusi hr. Gnidinile? Ei ole. Hr. Gnidin, istuge. Vabandage, hr. Gnidin, üks küsimus.

T. Kork

Hr. Gnidin, kas ja millistes ühiskondlikes liikumistes olete teie osalenud kas osalejana või nõuandjana viimasel viiel aastal?

M. Gnidin

Ma olen Kommunistliku Partei liige, teistes ühiskondlikes liikumistes ei ole osalenud.

M. Ahven

Hr. Gnidin, öelge palun, millal te saite korteri?

M. Gnidin

Kuu aega tagasi.

J. Liim

Vabandage eelmise eksituse pärast, aga mul ei olnud millegipärast laual tutvustavaid andmeid. Nüüd tahaksin meie kandidaadilt küsida, millisest rahvusest te olete?

Juhataja

Jüri Liim, siiski peab ütlema, et see on siin kirjas.

P. Jermoškin

Lugupeetud kandidaat! Ma tahaksin esitada teile ühe täpsustava küsimuse. Asi on nimelt selles, et Eesti Vabariigi Ülemkohtu liikme kandidaadi Mihhail Petrovi p. Gnidini esildises on kirjas: NLKP liige 1985. aastast kuni märtsini 1990, sellele vaatamata teie ütlete, et olete Kommunistliku Partei liige?

M. Gnidin

Küsimus puudutas viimase viisaastaku perioodi seoses seaduse vastuvõtmisega, siis nagu teile teada on, likvideeriti Ülemnõukogus parteiorganisatsioon, liikmelisus on aga seisatud kohtu kohustuste täitmise perioodiks.

Juhataja

Ma oletan, et rohkem küsimusi ei ole. Aitäh, hr. Gnidin. Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem otsustama meie lugupeetud Ülemkohtu esimehe palve üle. Kes on selle poolt, et valida Eesti Vabariigi Ülemkohtu liikmeks Mihhail Gnidin? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 49 saadikut, vastu 25, erapooletuid 9. See ettepanek ei leidnud heakskiitu.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 7. juuni seadluse "Mõnede NSV Liidu seadusandlike aktide rakendamise kohta Eesti Vabariigi territooriumil" kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem kolmanda päevakorrapunkti juurde: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 7. juuni seadluse "Mõnede NSV Liidu seadusandlike aktide rakendamise peatamise kohta Eesti Vabariigi territooriumil" kinnitamine. Ettekandeks saab sõna Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär Arno Almann.

A. Almann

Lugupeetud Ülemnõukogu juhatus, austatud rahvasaadikud! Teile on välja jagatud kaks projekti, s.o. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus "Mõnede NSV Liidu seadusandlike aktide rakendamise peatamise kohta Eesti Vabariigi territooriumil" ja Eesti Vabariigi seaduse projekt selle seadluse kinnitamise kohta.

Ma teeksin mõlema dokumendi kohta lühikommentaari. NSV Liidu Ülemnõukogu võttis 23. aprillil k.a. vastu seadused "NSV Liidu kodanike, välismaalaste ja kodakondsuseta isikute tulumaksu kohta", samuti seaduse "Vallalistelt, üksikutelt ja ühelapselistelt NSV Liidu kodanikelt võetava maksu etapilise muutmise kohta" ja otsuse nende seaduste etapilise rakendamise kohta. Lähtudes sellest, et nimetatud seadused loovad uued alused nii tulumaksu reguleerimisel, aga samuti ka vallalistelt, üksikutelt ja vähelapselistelt kodanikelt võetavate maksude reguleerimisel, siis tuleks nende aktide teatud sätted pöörata täitmisele alates 1. juulist k.a. Lähtudes aga sellest, et eksisteerib NSV Liidu seadus 27. novembrist "Leedu, Läti ja Eesti NSV majandusliku iseseisvuse kohta", ja lähtudes ka sellest, et on välja töötatud ja vastu võetud Eesti NSV maksukorralduse seadus ja lähitulevikus tulevad Ülemnõukogus arutusele nii elanikelt kui ettevõtetelt võetavate maksude kohta käivad seaduseelnõud, siis pöördus valitsus Ülemnõukogu Presiidiumi poole ettepanekuga nimetatud seaduste rakendamine peatada vabariigi territooriumil, seni, kuni me oleme omad vastavad seadused välja töötanud. Ülemnõukogu Presiidium pöördus seoses sellise ettepanekuga seisukoha saamiseks ekspertkomisjoni poole, kes töötab välja praegu nimetatud maksuseaduste projekte. Ekspertarvamus toetas seda valitsuse ettepanekut. Seoses sellega võttis presiidium vastu vastava seadluse ja esitab teile selle kinnitamiseks. Sellise seaduse ajutine rakendamine tooks kaasa ka täiendavat tehnilist tööd, sest maksupoliitika alates 1. jaanuarist vastavalt ettevalmistatavatele maksuseadustele tuleb ümbervaatomisele. Kui me vaatame küsimusi ka kodanike seisukohalt, siis nimetatud Liidu seaduste sätete rakendamisele pööramine oluliselt meie kodanike olukorda samuti ei parandaks.

Seega on Ülemnõukogu Presiidiumil ettepanek nimetatud seadlus kinnitada.

Juhataja

Paistab, et on küsimusi ettekandjale.

N. Zahharov

Mul on A. Almannile selline küsimus. Kes konkreetselt kuulusid ekspertgruppi? Ja teine küsimus. Milliste tulumaksu määradega hakatakse täide saatma kõiki neid seadusandlikke akte, millised peatavad liidulised aktid vabariigi territooriumil alates 1. juulist?

A. Almann

Viimast küsimust ma ei kuulnud.

N. Zahharov

Milliste tulumaksu määradega hakatakse maksustama vabariigi kodanikke ja ettevõtteid seoses liiduliste seadusandlike aktide tühistamisega?

A. Almann

Kes kuulus sellesse ekspertgruppi personaalselt, mul täielikult nimekirja ei ole, kuid ekspertgrupi arvamuse kirjutas alla Ülemnõukogu esimehe majandusnõunik, akadeemik Raimond Hagelberg. Teine küsimus, milliste aktide järele toimub tulumaksu rakendamine ja arvestamine – seda tehakse praegu meie vabariigi territooriumil kehtivate aktide järgi. Me ei vii mingeid muudatusi sisse senikehtivatesse aktidesse.

A. Labassov

Öelge palun, kuidas mõjuks meie vabariigi eelarvele nende liiduliste aktide rakendamine. Kas laekumised eelarvest suureneksid või väheneksid?

A. Almann

Mul ei ole küll siin täpseid majanduslikke arvestusi, kuid riigieelarve osas nad olulisi muudatusi kaasa ei tooks, nii nagu ka need maksusoodustused, mida nähakse vastavas seaduses ja hakkavad toimima ka liiduaktides. Need liiduaktid on küllalt ulatuslikud ja neid ei pöörata täitmisele täies mahus, vaid ainult etapiviisiliselt erinevatel tähtaegadel, ja seetõttu niisuguseid arvutusi teha, kuidas nad hakkaksid mõjutama praegu kogu riigieelarvet ja kas see muutus oleks tunnetatav, on praegu raske öelda, kuid üldise eksperthinnangu kohaselt nad eelarve kujundamisel olulist osa ei mängi.

Juhataja

Kas võib oletada, et ettekandjale rohkem küsimusi ei ole? Aitäh, Arno Almann.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem otsustama. Meil on käes nii Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus kui Eesti Vabariigi seaduse projekt.

Panen hääletusele Eesti Vabariigi seaduse projekti. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta seadus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse kinnitamise kohta? Loen ette projekti. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab: "Kinnitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 7. juuni seadlus mõne NSVL seadusandliku akti rakendamise peatamise kohta Eesti Vabariigi territooriumil". Palun hääletada! Poolt on 60 rahvasaadikut, vastu 7, erapooletuid 9. Seadus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, sellega on kolmas päevakorrapunkt ammendatud.

Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Läheme neljanda päevakorrapunkti juurde: Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu esimene lugemine.

Selgituseks ütlen teile niipalju, et ajakirjanduses on avaldatud, et see on juba teine lugemine. Tegelikult on esimene lugemine, vaatamata sellele, et Ülemnõukogu eelmine koosseis on korra seda teemat arutanud. Ettekandeks saab sõna Eesti Vabariigi sotsiaalminister Arvo Kuddo.

A. Kuddo

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Teile on esitatud arutamiseks Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse projekt. Nii majanduslikust, sotsiaalsest kui ka poliitilisest aspektist lähtudes on tegemist väga olulise dokumendiga, mille vastuvõtmist on oodatud kaua ja mis seab oma eesmärgiks reguleerida olulisi protsesse meie ühiskonnas – rahvastikurännet ja viimasega kaasnevaid probleeme. Seaduseprojekti esimeses paragrahvis märgitakse, et käesolev seadus seab oma ülesandeks soodustada Eesti Vabariigi püsirahvastiku kujunemist, tema majanduslike ja sotsiaalsete õiguste kaitset, eesti kultuuriga tihedalt seotud inimeste Eestisse elama asumise korraldamist ja tagada ratsionaalne tööhõive. Niisugune formuleering ei ole seaduseprojekti esitatud mitte juhuslikult. Sõjajärgsetel aastatel on rahvastikuränne Eestisse olnud eriti intensiivne. Nii moodustab arvestuslik

rändesaldo ajavahemikul 1945–1989 kokku rohkem kui pool miljonit inimest. Rändesaldo aga ei peegelda tegelikku rahvastiku liikumist.

Rahvastiku rändeline käive ületab paljukordselt rändesaldot. Nii näiteks tuli 60-ndate aastate lõpus Eestisse aastas üle 40 tuhande inimese ja lahkus üle 30 tuhande inimese. Eesti on muutunud omamoodi läbikäiguhuoviks. Tagajärjeks on olnud sügavad muutused nii rahvastiku sotsiaalses, rahvuslik-etnilises kui ka soolis-vanuselises struktuuris, elanikkonna elulaadis, paiknemis- ja asustusstruktuuris. Erinevused püsirahvastiku ja sisserännanute käitumistavade, keele, kultuuri ja muu vahel on tekitanud rahvuste- ja inimestevahelisi pingeid. Tõsised on saabunute adapteerumiskustest tulenevad probleemid. Nii tullakse Eestisse suurel määral maalt ja põllumajandusest, elama ja tööle aga asutakse valdavalt suurtesse linnadesse ja tööstusesse. Sisserännanutel on reeglina ka rohkesti olmeprobleeme; tuleb aastaid elada ühiselamutes ja esimene töökoht on valdavalt väheprestiižikas. Seetõttu paljud neist ei kohanegi siin ning mõne aja pärast lahkuvad mujale. Migratsioon on oluliselt muutnud elanikkonna rahvuslikku koosseisu Eestis. Tuleb märkida, et sõjajärgse rahvastikurände esimesel perioodil aastatel 1945–50, mil rändesaldo moodustas ligi 240 tuhat inimest, oli see ilmselt üheks peamiseks eesmärgiks rände soodustamisel. Tänapäevaks on paljudel põlistel Eesti aladel eestlased jäänud märgatavasse vähemusse. Nii moodustavad eestlased viimase rahvaloenduse andmeil Narvas 4% elanikkonnast, Kohtla-Järvel 20,7%, Tallinnas 46,7% linnanõukogu territooriumil elavatest elanikest. Kirde-Eestis on olnud tagajärjeks eestlaste arvu mitte ainult suhteline, vaid ka absoluutne vähenemine.

Need ja paljud teisedki probleemid sunnivad meid seaduse tasandil reguleerima rahvastiku liikumist vabariigi territooriumil. Viimase aastakümne jooksul on vabariigi valitsus püüdnud korduvalt sisserännat reguleerida. 70-ndate lõpul ja 80-ndate aastate esimesel poolel kehtisid ettevõtetele ja asutustele valitsuse ning kohalike võimuorganite poolt antud sissekirjutuse limiidid, kuigi nende alusel sissekirjutatud moodustasid 20-30% kõigist saabunutest, ülejäänud tulid muudel põhjustel. Pidevalt omasid limiiti just suured liidulise alluvusega ettevõtted.

1988. aastal kehtestati ettevõtetele maks väljastpoolt vabariiki sissetoodava tööjõu ja tema perekonnaliikmete pealt. Kuid need abinõud praktiliselt tööle ei hakanud, kuna kas lihtsalt ignoreeriti kehtivat korda või leiti muu võimalus sissekirjutuse saamiseks. Kahel viimasel aastal on küll rände intensiivsus nii sisse- kui ka väljarände ja rände saldo osas oluliselt vähenenud, ilmselt ka üldise sotsiaalmajandusliku ja poliitilise olukorra halvenemise tõttu. Kuid rändega seotud tõsised probleemid on jäänud. Me peame vaatama pilguga ka tulevikku. Nimelt on lähiaastatel seoses üleminekuga turumajandusele oodata suuri muutusi vabariigi

majanduse struktuuris, mis toovad kaasa paljude töötajate vabastamise senistelt töökohtadelt. Oluliselt on aeglustunud elamuehitus, mis tekitab tõsiseid pingeid elamispinna jaotamisel. See sunnib veelgi enam kaitsma kohalike elanike elulisi huve. Neid probleeme püüabki esitatud seadus reguleerida. Nähakse ette sisserände kvoodi kehtestamist igaks kalendriaastaks sisserände liikide ning maakondade ja vabariiklike linnade lõikes. Diferentseeritult lähenetakse Eestist saabunutesse sõltuvalt rändeliigist, põhjustest ja saabujatest. Reguleeritakse elunemis- ja töötamislubade väljaandmist. Väga oluline on seaduse projekti 5. lõik, mis näeb ette saabujate adapteerumise hõlbustamist, kaasa arvatud nendele eesti keele, Eesti kultuuri, ajaloo ja riigikorralduse tutvustamist. Rahvastiku rändega seotud küsimusi hakkab lahendama spetsiaalne valitsusorgan – Riiklik Migratsiooniamet. Annaksingi sõna Migratsiooniameti peadirektorile Andres Kollistile, kes tutvustab teid seaduseprojekti ettevalmistuse käiguga ning mõningate oluliste küsimustega. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kaasettekandeks saab sõna hr. Kollist.

A. Kollist

Austatud eesistuja, lugupeetud saadikud, külalised! Oma sõnavõttus püüaksingi teile rääkida immigratsiooniseadusega seoses senitehtust ja osutada mõningatele olulistele punktidele selles seaduses ning teha ka mõni viide teistele seadusandlikele aktidele, mis on selle seadusega seoses.

Möödunud aasta 30. aprillil esitati initsiatiivgrupi poolt – võiks nii nimetada – härrade Rüütlile, Toomele, Väljasele ja Otsasonile vastavalt nende tolaeagsetele ametikohtadele kodanikualgatuse korras immigratsiooniseaduse algprojekt. Edasi loodi IME seadusandluse väljatöötamiseks töögrupp, mida juhtisid Juhan Sillaste ja Dmitri Mihhailov. Sellele töögrupile pandi ülesandeks immigratsiooniseaduse ja migratsiooniameti põhimääruse väljatöötamine. See töögrupp võttis aluseks algselt esitatud projekti, mis saadeti välja 60 asutusele, organisatsioonile, kõikidele omavalitsustele ja olulisematele liikumistele meie vabariigis. Arvestades saadud arvamusi tehti uus projekt, mis n.-ö. pidevalt töö käigus täiustudes on läbinud kaks lugemist tollasel Plaanikomitee kolleegiumil, veel kaks lugemist Ministrite Nõukogu istungil, peale seda avaldati ta IME projektina "Noorte Hääles". Sellele järgnes alternatiivprojekt härrade Panfilovi, Lukoškini ja Malkovski autorlusel, mis üldiselt sisaldas tegelikult neidsamu põhimõtteid, mis meie projekti, olles ainult tunduvalt lühem. Selle põhiliseks eripäraks oli ettepanek teha erand sõjaväelastele ja kõikidele eestlastele.

Järgnevalt toimus 6. detsembril Ülemnõukogus esimene lugemine. Siis pandi see projekt rahva arutelule ja avaldati "Rahva Hääles". Edasi toimus arutelu Ülemnõukogu Presiidiumis seaduseelnõude komisjonis, siis läks ta tagasi töögrupile. Ülemnõukogu kuulas ära veel tulemused rahva arutelu kohta ja teisele lugemisele teda vana koosseisuga panna ei jõutud.

Oma 3. mai seadlusega sellest aastast kohustas Ülemnõukogu Presiidium Sotsiaalministeeriumi koos Ülemnõukogu Presiidiumi ekspertidega veel kord seda teksti lihvima ja nii ongi nüüd minu lugemise järgi vähemalt 15 korda ümber kirjutatud ja trükitud projekt, mis kahjuks küll iga korraga ei ole mitte paremaks läinud. Selles on mõningaid keelelisi ja trükivigu, mille pärast tuleks vabandust paluda.

Nüüd mõningad kommentaarid selle juurde. Ma arvan, et ei ole mõtet teha pikka analüüsi, eks see tekst nõuab süvenemist, aga ma tahaksin kommenteerida mõnda aspekti.

Kõigepealt muidugi kvoot. Selle ümber on pikalt vaieldud ja rahva arutelul olnud variandis oli seaduse tekst ilma kvoodi konkreetse arvuta ja põhjendus selle juurde oli selline, et Ülemnõukogu kinnitab kvoodi niikuinii. See tähendab seda, et ta võib ka omaenda poolt kinnitatud seadust igal aastal muuta ja mingit kindlat arvu või protsenti, sisuliselt ikkagi võrdlemisi väikestes piirides kõikuvat arvu, seaduse teksti sisse kirjutada ei ole mõtet. Rahvaarutelu tulemusena ja Ülemnõukogu Presiidiumi spetsialistide tungival ettepanekul on kvoodi n.-ö. ülemmäär 0,1% Eesti alalistest elanikest selles tekstis jällegi sees. Veel oli kvoodi eripära rahvaarutelul olnud tekstis ja praeguses tekstis selles, et kvoodi alla kuulusid enne kõik Eestisse saabujad, s.t. ka sõjaväest tagasitulnud poisid, vangist tagasitulnud Eesti alalised elanikud, õppima läinud ja oma alalise elukohta tagasi tulijad jne. See oleks tähendanud äärmiselt mahukat ja keerulist planeerimist ja muidugimõista suurt kvooti. Nüüd on see kvoodi struktuur üles seatud niimoodi, et on terve rida kategooriaid, kes ei kuulu kvoodi alla, näiteks Eesti Vabariigi kodanikud ja nende järglased. Kvoodi alla ei kuulu need inimesed, kes on Eestis alalised elanikud seaduse vastuvõtmise hetkeks, kes on läinud siit ravile, õppima või tähtajalisele tööle, mõistagi sõjaväes olevad poisid ja tagasipöördujad, uudse ja mõnevõrra kaheldava aspektina on praegu sisse toodud, et kõik eestlased. Seda on toetanud võrdsete õiguste saadikugrupp ja tungivalt on palunud seda Liidueestlaste Selts. Tõenäoliselt oleks mõistlik paragrahvi 2 täiustada veel niimoodi, et kõik kvoodivabalt Eesti Vabariiki elama asuvad isikud peavad siiski Migratsiooniametist elamisloa saama. See võimaldab fikseerida sel puhul kui me kirjutame sinna sisse, et eestlased, mingisugune organ peab siis otsustama, kes on eestlane, kes mitte.

Kvoodistruktuurist. Praeguses projektis on öeldud, et kvoodi kehtestab Ülemnõukogu Eesti Vabariigi Valitsuse ettepanekul sisserände liikide ja vabariiklike linnade ja maakondade

lõikes. See tähendab tegelikult, et Ülemnõukogu peab täitma suure tabeli, kus on kõik sisserände liigid: pereränne, haridusränne, tööränne ja eriränne; teises lahtris on kõik maakonnad ja linnad. See on asi, mille üle tuleks ka mõtteid vahetada, kas nii jäigalt on Ülemnõukogu poolt vaja seda ette kirjutada või mitte.

Veel tahaksin osutada tähelepanu paragrahvile 3 "Sisserände peatamine". See on täiesti uus paragrahv, mida rahvaarutelul olnud variandis ei olnud, ja rahvaarutelu tulemusena on ta ka seaduse teksti tekkinud. Vahepeal oli see sõnastatud veelgi jäigemini, nimelt nii, et sisseränne kuulub peatamisele, kui eestlaste osakaal selle tulemusena langeb. Nüüd on ta sõnastatud sedasi, et kui eestlaste osakaal langeb või kui seda nõuab 2/3 maakondade ja vabariiklike linnade volikogusid, siis Ülemnõukogu valitsuse ettepanekul võib seda teha. Selle asja taust seisneb selles, et hr. Kuddo poolt esitatud andmed 1988. aasta kohta näitavad, et eestlaste loomulik iive, sündide ja surmade vahe, oli 1949, samal ajal muulaste loomulik iive 4560. Kui me teeme lihtsa arvutuse, paneme siia kvoodi +1,5 tuhat, tuletame veel juurde, siis tähendab see, et sisseränne peakski kuuluma peatamisele, kui me ei eelda umbes nelja ja poole tuhandelise väljarändu. Tegelikult praegu toimub väljaränne tõepoolest umbes 10 tuhande piirides, aga seoses immigratsiooniseaduse vastuvõtmisega on raske prognoosida, kuidas need protsessid kulgema hakkavad, ja sellist punkti väga jäigalt sisse kirjutada on tõepoolest ehk küsitav. Mis puutub rände elamislubade ja töölubade liikidesse, siis ma arvan, et need on punktid, mis nõuavad teatavat vaikset lugemist, ja neid püüda teile kommenteerida siin oleks tõenäoliselt asjatu ajaraiskamine. See asi oleks mõttekas arutada läbi komisjonides.

Veel on üks aspekt. Seaduse vastuvõtmisega tekib probleeme praegu Eesti territooriumil kehtivate nii liiduliste kui ka vabariiklike normatiivaktidega. Kas sellesse seadusesse tuleb sisse kirjutada, et need aktid kuuluvad peatamisele? Tõenäoliselt tuleb teha nendest muidugi korralik ülevaatlik nimekiri ja need siis ka vastavalt korrale peatada. Selle tööga me oleme ka pihta hakanud.

Veel tahaksin ma osutada sellele, et immigratsiooniseadus on mõistagi väga tihedalt seotud kodakondsusseadusega, samuti piirikontrolli süsteemiga, mida meil veel ei ole ja mis minu arvates võib olla üsnagi lõtv ja väga vaba, aga hädavajalik siiski. Seadus on seotud samuti Eestis praegu olemasoleva ja siin elava elanikkonna fikseerimisega. Aga see on eritemaatika ja ei ole ilmselt mõtet seda immigratsiooniseadusega seonduvat seadusandlust praegu analüüsima hakata.

Lõpuks tahaksin ma eraldi pöörduda meie mitteestlastest rahvasaadikute poole ja loota nendelt tõsist mõistmist ja koostööd selle eesti rahvale nii olulise seaduse vastuvõtmisel.

Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud rahvasaadikud, ma värskendan te mälu. Vastavalt praegu kehtivale reglemendile esimesel lugemisel kuulatakse ära ettekanded, kaasettekanded, esitatakse küsimused ja läbirääkimisi ei avata. Nii et praegu on küsimuste esitamise aeg mõlemale ettekandjale.

M. Titma

Mul oleks niisugune küsimus. Kas projekti koostajad – projekt on väga põhjalikult tehtud – on selgelt fikseerinud vahe kodakondsuse saamise ja elamisloa vahel? Praegu tekib kogu kontekstist niisugune järeldus, et eeldatavalt kaasneb elamisloaga ka edasine kodakondsus, see saadaks nagu automaatselt teatud aja, 4–5 aasta möödumisel. Kas meil ei tuleks praegu Ülemnõukogus kohe püstitada küsimus, et praegusest hetkest me teeksime kodakondsuse taotlejate ja elamisloa saajate-migrantide vahel selge erisuse, nii nagu Šveitsis näiteks seda tehakse, ja fikseeriks ära kohe praegu, et sellest hetkest alates ei tule kodakondsuse taotlemine kõne alla, tegemist on ikkagi puhtalt elamisloaga.

A. Kuddo

Esiteks, neid elamislubasid on seal mitmesuguseid, on ajutised, alalised.

M. Titma

Alaline loomulikult.

A. Kuddo

Alalise loa puhul minu ettekujutuses, kui on olemas kodakondsuse seadus, milles on tingimata üks olulisi punkte Eestis elamise aeg, et üldse oleks õigus esitada avaldust kodakondsuse saamiseks. Tähendab kodanikul, kellel on alaline elamisluba ja kes on elanud selle loaga tulevases kodakondsuse seaduses nõutava aja, näiteks 10 aastat, on õigus pöörduda Ülemnõukogu Presiidiumi poole taotlusega kodakondsuse saamiseks. Ma arvan, sealjuures üks oluline paber, mida tema käest nõutakse, on immigratsiooniameti õiend selle kohta, kuidas ta siia on saabunud ja mismoodi ta need nõutavad 10 aastat on elanud, kas ta on läbinud vastava adaptatsioonitsükli ja on väärikas kodanik. Probleem on selles, et me tõepoolest tinglikult jagame praegust elanikkonda nendeks, kes on Eesti Vabariigi kodanikud ja nende järglased, ja nendeks kodanikeks, kes teatavate ringkondade tõlgenduse järgi on siin ebaseaduslikud immigrandid või ütleme ka Eesti Vabariigi seaduste järgi on nad

ebaseaduslikud immigrandid. Kuid kehtivate Nõukogude Eesti ja Nõukogude Liidu seaduste järgi on nad siin legaalselt elavad inimesed. Kuidas nüüd nendega seda asja seostada, see on minu arvates iseküsimus ja see ongi see problemaatika, kuidas fikseerida olemasolev elanikkond isegi ilma kodakondsuseta.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandjad! Paragrahvis 2 on konkreetselt ära näidatud: eestlased sõltumata eelmisest elukohast, peetakse silmas peale neid, kes nii öelda elasid enne 40. aastat. Mis teenistus see on? Meditsiiniline või vahest rassiline teenistus, kes hakkab nina, juuste või silmade järgi määrama eestlasi, sealhulgas ammu väljasõitnuid, kes isegi eesti keelt ei räägi.

Teine küsimus. Paragrahv 6 punkt 2. Selleks, et õppida, peab tingimata kelleltki omama suunamist, tähendab on vaja kuskilt saada suunamine, et siin õppida. Kuidas jääb siis inimese õigustega? Kui inimene tuli siia ja tahab õppida, tähendab ta peab kuskilt kindlustama end õiendiga.

Edasi sõjaväelastest. Sõjaväelased on reeglina ohvitserid, kes teenisid 30 aastat ja kes lahkusid oma elukohast, faktiliselt ei oma seal enam midagi, võib-olla ainult mingeid sugulasi. Kuidas tal on selle tunnuse järgi võimalik saada seal elukohta? Oleks vaja mingeid seadusandlikke akte, millised garanteeriksid talle siis korteri saamise selles elukohas, kust ta kunagi 30 aastat tagasi lahkus. Küsimusi on palju, näiteks, kvoodi määramisel. Tahaks teada, kas need inimesed, kes selle koostasid, võrdlesid seda näiteks Ameerika osariikide määrusega. Millega on võrdne migratsioon seoses tööjõu ümberasumisega ühest osariigist teise? Niipalju kui minul on teada, loetakse tehnilise intelligentsi seas halvaks inseneriks seda, kes 6–7 aasta pärast ei ole vahetanud tööd. Aga meil hakkab igavesti istuma ühe koha peal, ühes linnas.

Juhataja

Enne, kui asume vastama, ma juhin kõikide saadikute tähelepanu sellele, et vastavalt kehtivale reglemendile esitab üks saadik ühes päevakorrapunktis ainult 2 küsimust. Palun, hr. Kollist!

A. Kollist

Ma vastaksin esimesele ja kolmandale küsimusele. Mis puudutab eestlasi, siis siin on mõeldud seda, et praegu elab väljaspool Eesti territooriumi NSV Liidus umbes 60 tuhat eestlast. Reeglina on need küllaltki traagilise saatusega inimesed, kes on omal ajal kas siit välja viidud või muudel põhjustel Eestist lahkunud ja kellele me näeme ette luua teatud soodustused, ning nendele see kvoot ei kehti. Kolmas küsimus on sõjaväelastest. Sellest

niipalju, et vastav otsus on ju teatavasti vastu võetud, et elamispiinnaga kindlustab vabariik neid errujäänud sõjaväelasi, kes on läinud teenima Eestist. Kõikidele teistele, arvestades praegust majanduslikku olukorda, need soodustused ei laiene.

A. Kuddo

Tal oli küsimus veel, et kes määrab, kes on eestlane. Mõistagi jääb mingisugune määramatus selle asja juures ja selleks on kasutatud niisugust terminit nagu "etniline eestlane". Ma kujutan ette, et kui inimene ikka väga tahab ennast eestlaseks pidada, siis ega mingil moel seda täpselt kindlaks teha ei ole vist võimalik. Et õppima tulles on vaja tõendit, on jah seadusesse niimoodi sisse kirjutatud. Nendel, kes tulevad õppima väljastpoolt Eestit, on vaja suunamiskiri ja näidata võimalus pärast õpinguid asuda tööle väljapool Eestit, või kui ta soovib Eestisse jääda, siis kvoodi alusel. Mis puudutab kvoodi suurust, siis ma saan aru seosest spetsialistidega ja Ameerika kvoodiga. Ameerika ühiskond on rajatud immigrantidele, seal on kvoot proportsionaalne. Meie kvoot on umbes 0,1% ja paljudes maades, näiteks Soomes, vastab aastaid kvoodi suurusele 150 inimest aastas. Tõenäoliselt meie ühiskond väga ei kannata spetsialistide võimaliku sisserände takistamise mõttes.

A. Sirendi

Mul on üks küsimus paragrahv neljanda punkti 10 kohta, kus öeldakse, et alaline elamisluba väljastatakse isikutele, kes on seotud eesti kultuuriga. Kas see seotus ei peaks olema mingil moel määratletud, sest võidakse olla seotud võib-olla ka Eesti kultuurivarade mahamüümisega või mingi muu asjaga. Kas sel seotusel ei peaks mingi positiivne sisu olema? Tänan!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid, ma palun vabandust minu hääle pärast. Ma tahaksin esitada küsimuse paragrahvi 15 punkti 3 kohta, kus on kirjutatud: elunemisluba ei anta välja kroonilistele alkohoolikutele, narkomaanidele. Kogu tsiviliseeritud maailmas on nad tunnistanud haigeteks inimesteks. See on esiteks. Teiseks, prostituutidele. Saate aru, kes annab nii-öelda tõendi, kas keegi naine on prostituut või ei?

Kolmas moment. Kuritahtlikele töödistsipliini rikkujatele. Kõlab suurepäraselt, eriti praegusel ajal. Ja neljas moment – vaimuhaigetele.

Kuidas üldse kõik need punktid on kooskõlas humaansuse mõistega? Tänan!

A. Kollist

Selle punkti üldise ideoloogia kohta nii palju, et teatavate ühiskonnale mittesobivate kontingentide vastu kaitsemehhanismide loomine on ühiskonnal täiesti loomulik asi ja selles mingit rikkumist ei ole. Mis puhtub aga konkreetsesse loetellu, näiteks tuleb määrata, kes on prostituut või kes ei ole, siis seda oli ka pikalt töögrupis arutatud. Arusaadavalt saab tegemist olla ainult niisuguse inimesega, kes on süüdi mõistetud sellise tegevuse eest või kellele on täiesti selgelt tõestatavalt võimalik niisuguseid etteheiteid teha. Sama on ka alkohooliku puhul. Mis nüüd kuritahtlikesse töödistsipliini rikkujatesse puhtub, siis see on kooskõlas meie tööseadusandlusega.

A. Kuddo

Ma ütleksin ainult veel niipalju täienduseks, et ma tean väga paljusid riike, kus see loetelu, millistel tingimustel inimesele ei anta alalist elamisluba riigis, on palju pikem. Näiteks USAs isegi abiellumisel kontrollib juurdlusbüroo vähemalt pool aastat inimese elulugu, kaasa arvatud tema vanemate tegevust, kaasa arvatud haigusi, näiteks AIDSi, vaimuhaigusi ja kõike muid. Nii et piirangud on teiste maade seadusandluses täiesti fikseeritud.

A. Kollist

Ühesõnaga, põhimõte on selline, et iga vald peab oma sandid ise toitma. Kui ta on ikkagi meie kodanik, siis järelikult peame me teda võtma koos kõikide murede ja õnnetustega, mis temaga tulevad.

V. Kois

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Mul on kõigepealt pöördumine meie presiidiumi poole. Asi on selles, et see ei ole normaalne, kui me saame seaduse projektid kätte täpselt viis minutit enne selle arutamist. Mingil viisil oleks vaja Ülemnõukogus kehtestada töögraafik, selleks et me saaksime vähemalt seaduse projektid komisjonides läbi arutada ja paljud küsimused langeksid siis ära. Nii näiteks, immigratsiooniseadus oleks tulnud enne esimest lugemist tingimata läbi arutada rahvusvaheliste suhete komisjonis.

Nüüd küsimus ettekandjale. Mikk Titma juba ütles, et see seadus peab olema tihedalt seotud kodakondsuseseadusega. Käesolevas tekstis seda absoluutselt ei tunneta. Ei tunneta, et kodakondsuseseadus kunagi saab vastu võetud. Üks asi – vabariigi kodanik, teine – inimene, kes alaliselt siin elab. Jääb mulje, et see seadus eeldab, et küllaltki määratlemata mõiste "Eesti

elanik" jääb alatiseks eksisteerima ja Eesti jääb Nõukogude Liidu koosseisu umbes samadel alustel, nagu ta oli siinamaani. Kogu tekstist järeldub just nimelt see.

Teiseks. Üks ettekandjatest rääkis sellest, et see seadus nõuab terve rea seaduste muutmist ja minu arvates teil ei ole praegu seda nimekirja, kus, millises punktis ja mida on vaja muuta. Kui me võtame vastu ülddeklaratiivse immigratsiooniseaduse, mina arvan, et selle peab tingimata vastu võtma, kui me võtame selle vastu aga deklaratiivselt, siis ta ei hakka toimima sellel lihtsal põhjusel, et pasportist ütleb: millisele seaduse punktile te viitate? Niisiis, kui juba seda võtta vastu, siis koos kõigi seadusandlustes kaasnevate muudatustega, ja seepärast on minu isiklik mulje, et seadus ei ole praegu küps arutamiseks. Vähemalt seni, kuni ei ole need kaks asja seotud – Eesti kodakondsus ja seadusandluste parandused. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud Valeri Kois, ma juhin tähelepanu sellele, et täna on tegemist esimese lugemisega, mis tähendab seda, et seaduseelnõu projekt tuleb kätte anda hiljemalt istungjärgu alguseks või selle teema arutamise eel. Täna on asja kontseptuaalne läbivaatamine, nii et see protest on tagasi lükatud.

Ja nüüd küsimuste juurde.

A. Kollist

Ma vastaksin kõigepealt küsimusele muutmist nõudvate seadusandlike aktide kohta. Jah, muidugi ei maksa vastu võtta deklaratiivset seadust. See töö on käivitatud ja on ka olemas esialgne nimekiri nendest faktidest, mis vajavad kas peatamist või muutmist.

A. Kuddo

Jah, kahjuks kodakondsuse seadust täna veel ei ole. Ja kui see seadus läheb tulevase kodakondsusega mingis punktis vastuollu, siis tuleb muidugi seda seadust ka kohe muuta. Aga kahjuks meie ei saa praegu olematu seadusega opereerida. Siin juba oli juttu, et on olemas nimekiri, milliseid paragrahve või punkte teistes seadustes tuleb muuta, ja vastavalt seaduse vastuvõtmisele seda ka teeme ja need parandused esitame.

T. Mets

Lugupeetud Migratsiooniameti juhataja! Mind riivas teine paragrahv, mille kohta esitan küsimuse. Arvestades pärast sõda väljakujunenud pingelist demograafilist olukorda, on

praegu kvoot kuni 0,10. Lubamatult kõrge. Kas on reaalne viia see kvoot piiridesse 0,001–0,002% ehk vastavalt 150–300 inimest aastas?

Ja teine küsimus. Paragrahv 7 lõige 3 puudutab sõjaväelasi. Arvestades sõjaväelaste suurt kontingenti Eestis ja eriti seda osa, kes lähevad Eestis pensionile, tekib siin küsimus nende alaliste lubade saamiseks Eestis. Siin on öeldud, et load saadakse üldises korras. Oleks vaja kindlalt sisse viia, et ainult erijuhtudel. Kas on see võimalik?

A. Kollist

Tähendab, seaduse teksti kirjutatud ülempiir 0,1% ongi mõeldud ülempiirina. See on mõeldud nii, et selles piiris lepitakse kokku, aga mingil juhul ei tohi üle minna. Sõltuvalt konkreetsest olukorrast ja võimalustest võib muidugi Ülemnõukogu määrata ka 150-se kvoodi, kuigi mulle tundub see ebareaalne olevat.

Küsimust seoses sõjaväega ma kuulsin väga halvasti, aga on mõeldud niimoodi, et siiasaabuvad ohvitserid ja nende perekonnaliikmed saavad tähtajalise elamisloa kogu oma teenistusajaks. Ja kui nad tahavad pärast jääda Eestisse elama, siis kvoodi piires vastavalt üldistele alustele.

J. Põld

Lugupeetud ettekandja, mul on teile kaks küsimust § 1 lg. 1 kohta. Kas käesolev seadus reguleeriks ka grupiviisilist sisserännet? Ma toaksin siin näitena nn. löökobjekte, nagu Tallinna Uussadam, kus tõepoolest on tegemist grupiviisilise sisserändega, ja kas on käesolevas seaduses vaja eraldi rõhutada riigina NSV Liitu, pärast meie 30. märtsi otsustusi. Aitäh!

A. Kollist

Grupiline sisseränne selle seaduse tegijate idee järgi peaks olema välistatud. Iga kodanik saab individuaalse loa ja saabub ainult sellega. Kui on ka 10-liikmeline grupp, siis ikka igaüks eraldi. Et on kasutatud riigina Nõukogude Liitu – selline riik on ju olemas –, siis on tekstis sedasi, et Nõukogude Liit ja teised riigid.

P. Grigorjev

Mul on kaks küsimust. Lugupeetud ettekandja! Tulen tagasi paragrahv 2 punkt 4 juurde, kus on kirjas: eestlased, sõltumata elukohast. Ja need 60 tuhat represseritud, kes sõitsid Eestist välja, ja venelased ning teistest rahvustest inimesed, kes sattusid repressioonide ohvriks ja

osutusid väljaspool Eesti piire olevaiks mitte omal tahtel. Milline suhtumine on nendesse? Ja teine küsimus. Paragrahv 24 punkt 4 – suvila-, aiandus- ja garaažikooperatiivide liikmed. Meil Ivangorodist kirdes, Kremli-poolses osas on väga palju suvila-, aiandus- ja garaažikooperatiivide omanikke. Kuidas nendega nüüd jääb ja kes võtab ära nende omandiõigused? Tänan!

A. Kollist

Kõigepealt eestlastest. Punkt 1 on öeldud – Eesti kodanikud ja järglased ning alusetult represseeritud isikud ja nende järglased. Siin on vahele jäänud muidugi, et Eestis represseeritud isikud ja ongi mõeldud ka neid, kes langesid repressioonide alla ka pärast sõda ja kes ei olnud Eesti kodanikud. Mis puutub kooperatiividesse ja nende liikmeks olemisse, siis see seadus lõpeb lausega, et ta ei oma tagasiulatuvat jõudu.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja ettekandjad. Ma toetaksin hr. Metsa seisukohta. Samal arvamusel olin ma ka neljapäeval presiidiumil, et see 0,1% on liialt suur, ja kui üldse seda arvestada, siis sinna alla peaksid ka mahtuma need eestlased ja kõik teised rahvad, kes olude sunnil Eestist on pidanud lahkuma kunagi ja nüüd tahavad tagasi tulla. Ainult siis on 0,1% põhjendatud, muidu me peaksime 5–7 korda seda kvooti alandama.

A. Kollist

Ma ainult kommenteeriksin. Möödunud aastal tsiviilsisseränne moodustas umbes 11 tuhat inimest, 0,1% on 1500 inimest, nii et selle maksimumkvoodi kehtestamine eeldab sisserände vähemalt 8-kordset vähenemist.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud saadikud, ma ikka juhin teie tähelepanu sellele, et me praegu ei pea läbirääkimisi, vaid esitame küsimusi.

V. Andrejev

Lugupeetud ettekandjad, palun ütelge, millised karistused on selle seadusega ette nähtud üksikute paragrahvide rikkumisel. Kui need on rahalised trahvid, kas siis nende määrad on kooskõlastatud oletame näiteks Vabariigi Ülemkohtuga?

A. Kollist

Karistuse kohta on öeldud, et need tuleb kehtestada veel, sest praegune tsiviilkoodeks võimaldab trahve suurusjärgus umbes 10 rubla, mis on reaalses olukorras naeruväärne. Töögrupp koos spetsialistidega on seda asja arutanud ja meie arusaamine on niisugune, et tuleb muuta tsiviilkoodeksit ja viia sinna mõjuvad rahatrahvid sisse, võib-olla 500–1000 rubla.

K. Sergij

Lugupeetud minister A. Kuddo, mul on palju kirju sõjaväelaste perekondadelt, kuna minu valimisringkonnas elab väga palju sõjaväelaste perekondi. Ja mul on sellised küsimused. Kas lahendatakse sellised sõjaväelaste perekondade probleemid nagu errumine ja ajutine elamine, ajutine sissekirjutus ja millise perioodi kohta.

Teine küsimus. Kas leiab lahendust sõjaväelaste perekondade probleem, kes demobiliseerusid 2–3 aastat tagasi ja on sisse kirjutatud Tallinnas ja neile lubati eraldada korterid. Nüüd on neile korteritest ära öeldud, nad kaotasid kõik soodustused, ning kaotanud kõik soodustused, tahavad nad sisse kirjutada teenistuskoha järgi, kuid neid ei kirjutata sisse.

Ja kolmas küsimus. Ma muidugi toetan seda immigratsiooniseadust ja arvan, et praegu oleks palju vähem probleeme, kui ta oleks varem välja antud, kuid seoses taolise seaduse puudumisega lahenesid siin palju lihtsamalt sõjaväelaste perekondade probleemid, korterite saamine ja eriti sissekirjutused. Nüüd on nad pandud väga rangetesse tingimustesse, kuid see on perekondade, kes on siin elanud 20 ja enam aastat, tragöödia. Lapsed jäid siia, sündisid siin, õppisid, töötavad, kuid vanemaid nüüd siin sisse ei kirjutata ja isegi tehakse selline avaldus, et ema ja lapsed omavad sissekirjutuse õigust, aga abikaasale antakse kaks kuud aega oma asjade ajamiseks ja kahe kuu pärast olgu ta läinud.

Palun vastake mulle, kuidas need küsimused võiksid laheneda ning millises suunas?

A. Kuddo

Küsimus on õigustatud. Me teame, et sõjaväelaste perekondade probleemid on täna kogu NSV Liidus äärmiselt teravad. Ja üks esimene probleem on elamispind ja koos sellega ka sissekirjutus, mis on seotud mitmete muudatustega, mis on praegu rahvusvahelises plaanis toimunud. Kuid tuleb ikkagi läheneda asjale konkreetselt reaalses mastaabis, ajas ja ruumis. Aastate jooksul, isegi aastakümnete jooksul on Eesti olnud üks lemmikpaik erusõjaväelastele, kuna teatavasti suured linnad ei võta vastu erusõjaväelasi nende pensioneerimisel, sellepärast väga paljud eelistavad tõesti tulla Baltikum, sealhulgas ka Eestisse ja just Tallinnasse. Kuid

ka Tallinnal ja Eestil on omad füüsilised piirid. Me teame väga hästi, kuidas on praegu meil olukord elamuehitusega, ja on täiesti arusaadav, et kohalikud võimuorganid on sunnitud sisse viima teatud diskrimineerivaid piiranguid, et kaitsta kohalike elanike huve, sõltumata sellest, kes need elanikud on. Niisugustes vaesuse tingimustes tuleb teha teatud piiranguid ja otsustada, keda kohalik omavalitsus või vabariik kaitseb ja keda ta ei kaitse. Ja seetõttu on juba vastu võetud otsus (minu teada juba möödunud aasta sügisel), et vabariik võtab kohustuse kindlustada elamispinnaga need sõjaväelased ja nende perekonnad, kes läksid teenima Eestist. Teiste sõjaväelaste Eestisse elama asumise küsimused lahendatakse vastavalt sellele seadusele üldise kvoodi alusel, s.t. et nendel on muidugi võimalus siia elama jääda, sissekirjutus saada, aga see sõltub juba teatud asjaoludest. Väga oluline on ka, kus selle sõjaväelase perekond elab. Kas ta elab ametipinnal või elab juba linna territooriumil, see on ka väga oluline. Ja on selge, et kui ta elab linna elamispinnal, siis me mingeid repressioone rakendama ei hakka. Küsimus on nende sõjaväelaste perekondades, kes elavad garnisonides kinnistel aladel, seal on muidugi probleemid väga teravad. Aga see on üldine probleem, mitte ainult Eesti probleem.

Juhataja

Ma juhin ikka saadikute tähelepanu sellele, et ühes päevakorrapunktis esitab üks saadik kaks küsimust, mitte rohkem.

A. Labassov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on kaks küsimust kaasettekandjatele. Esimene küsimus. Iga seaduse loomine peab järgima loogikat. Kas kodakondsuse seadus peab eelnema immigratsiooniseadusele või vastupidi? Või peavad mõlemad olema vastu võetud üheaegselt? Teie arvamus?

Teine küsimus. Paragrahv 24 punkt 1. Palun teid kommenteerida seda punkti inimõiguste deklaratsiooni seisukohalt, mis teatavasti garanteerib igale inimesele omandiõiguse, sealhulgas ka selle omandi kasutamise. Ma tuletan meelde, et inimõiguste deklaratsioonis ei ole õigus omandile seostatud ei kodakondsuse, migratsiooni ega teiste riigivõimu aksessuaaridega. Tänan tähelepanu eest!

A. Kollist

Kas kodakondsuse seadus enne või vastupidi, või kõik koos? Ühes normaalses riigis niisugust küsimust ei saa üldse olla. Mulle tundub, et konkreetses poliitilises situatsioonis ei lähe asi

lähemal ajal kodakondsusseaduse vastuvõtmiseni. Sellises olukorras on mõistlik võtta vastu siiski immigratsiooniseadus ja mitte otsida teisi võimalusi ja põhjendusi. Tõepoolest, on asju, mida selle seaduse jaoks oleks väga vaja, aga neid ei ole. See ei ole veel aspekt selleks, et seda seadust üldse mitte vastu võtta.

A. Kuddo

Ma vastaksin teisele küsimusele. See ei ole päris nii, et inimõigused võimaldavad osta, müüa, vahetada jne. jne. kinnisvara. Kõikides riikides on küllaltki ranged piirangud kinnisvara ostuks-müügiks välismaalastele. Ma ei hakka isegi välismaalastest rääkima, võtame näiteks Soome Ahvenamaa. Soomes Ahvenamaal on isegi soomlastel keelatud omandada kinnisvara. See õigus on antud vaid seal elavatele rootslastele või Ahvenamaa alalistele elanikele. Nii et isegi ühe riigi piires piiratakse kinnisvara ostu-müüki. Selle korra määravad kindlaks vastava riigi seadusandlikud aktid.

T. Kallas

Härra eesistuja, härrad küsimustele vastajad, katsume kahe küsimusega toime tulla. Kas ei oleks otstarbekas meie hetkeseisu silmas pidades kuidagi fikseerida meie pealinna staatus. Ei ole siiski loomulik, et me iga aastaga jääme aina suuremasse vähemusse omaenese pealinnas. See peaks olema kuidagi reglementeeritud.

Ja teine, see haakub minu naabri Vladimir Lebedevi märkusega, mida ma kohati pean isegi õigeks, vaimuhaigustesse puutuvalt. Kuni idapoolne psühhiaatria ei ole usaldusväärne, kujutagem ette situatsiooni, et meile tahab poliitilistel põhjustel lausa emigreerida inimene oma veendumuste tõttu, kes on kunagi saanud eelmistel aegadel saatusliku diagnoosi, ei maksa väga rõhutada seda tõendit. Tõenditega on lood keerulised.

Kolmas küsimus ei ole teile, vaid Klavdia Sergijle mõtlemisaineks. Mismoodi oleks võimalik eestlasel, kui ta väga soovib seda, elama asuda Paldiskisse? Aitäh!

A. Kollist

Pealinna staatus eraldi fikseerida on mõte, millele tasuks eraldi mõelda, aga ma ei oska praegu selle seadusega seoses midagi konkreetselt öelda.

Vaimuhaigete fikseerimine ja see võimalus, millele te siin viitasite – sel juhul võime oma ekspertiisi teha, kui tõesti on kahtlus.

A. Kuddo

Paldiskiga on olukord selline, et Paldiski linnavõimud ise tahavad minu teada kiiresti muuta oma staatust, kuna niisugune olukord on diskrimineeriv ka Paldiski elanikele.

H. Viirelaid

Lugupeetud ettekandjad, mul on üks küsimus. Kes kontrollib ja reguleerib immigratsiooni nendes piirkondades, kus omavalitsuse organid on huvitatud suuremast sisserändest, näiteks Kohtla-Järvel?

A. Kuddo

Kirde-Eesti probleem seoses migratsiooniga on täna eriti pinev ja ma annaksin teile edasi informatsiooni. Tõesti, just Kirde-Eestis on täna tekkinud küllaltki tõsised tööhõiveprobleemid. Me teame, et väga paljud kaevandused on kavas lähitulevikus sulgeda ja tekivad tõsised probleemid, kuidas vabanevaid inimesi ära rakendada, kuid sellele vaatamata, nii paradoksaalne kui see ka ei ole, on Kirde-Eesti üks tõsisemaid migratsioonipumpe täna Eestis. Nii et ma arvan, et see on etteheide kohalikele võimudele, kuid ka Migratsiooniamet peab siin oma sõna kaasa ütleva. See on üks tüüpiline näide, kuidas kohalikud võimud ignoreerivad kohalike elanike huve.

J. Telgmaa

Lugupeetud ettekandjad! Seadus on paratamatult üldine ja Migratsiooniametile jääb nähtavasti kaunis suur vabadus selle seaduse tõlgendamiseks. Kas te ei arva, et lisaks sellele seadusele peaks olema vastu võetud kooskõlas selle seadusega veel mingisugune põhimäärus või dokument, mis konkretiseeriks mõned erijuhused, kus näiteks tuleb kahe inimese vahel valida või midagi taolist?

A. Kollist

Migratsiooniameti põhimääruse võtab vastu vabariigi valitsus ja seda põhimäärust on vabariigi valitsuse möödunud koosseisu istungil ka juba korra arutatud.

P. Kask

Mul on selline küsimus. Seda vist osaliselt vastati eelmise küsija vastuses, aga kas on olemas seaduste väljatöötajatel otsesel või kaudsel kujul prioriteetide järjekord erinevate taotlejate kategooriatele, kes lähevad kvoodi alla? Näiteks Eestis elavate inimeste vanemad ja lapsed,

nende abikaasad, õed, vennad, elamislubadega isikute vanemad ja lapsed – need on kõik erinevad kategooriad, mis tuleks kuidagi järjestada, kellele enne anda, kellele pärast.

A. Kollist

See on kõneks olnud, aga niisugust nimekirja või pingerida me koostanud ei ole.

A. Kuddo

Minu isiklik arvamus on, et kui kedagi eelistada, siis just eelkõige perekondlikku migratsiooni lähisugulaste vahel.

S. Petinov

Lugupeetud presiidium, lugupeetud kolleegid! Mul on ettekandjatele järgmised küsimused.

Esimene küsimus. Viimasel leheküljel määratakse kindlaks, tõsi, kuupäeva ja kuud välja toomata, et antud seadus jõustub tõenäoliselt 1990. aastal. Nii igatahes järeldeb dokumendist ja nii ilmselt võib lugeda ka antud dokumendi autorite soovi. Samal ajal paragrahv 8 punkt 2 räägib sellest, et terve rea kategooriate ümberasustamine reguleeritakse ühelt poolt NSV Liidu, üksikute liiduvabariikide ja teiste riikide ning teiselt poolt Eesti Vabariigi vaheliste kokkulepetega.

Mind huvitab väga asjaolu, kas see seadus võib jõustuda 1990. aastal ja millal ta üldse võiks jõustuda, kui täna meil veel taolisi lepinguid ja kokkuleppeid ei eksisteeri ning arvatavasti lähemal ajal ei saa ka paljusid neist veel olema. Kui tõesti ei saa olema taolisi kokkuleppeid, siia suurem kategooria isikuid, kes muuseas langevad rahvusvahelise õiguse normide piiresse, nagu te siin kirjutate, põgenikud, isikud, kes paluvad poliitilist varjupaika. Nende küsimused teie seadusega ei leia lahendamist. See on esimene küsimus.

Teine küsimus. Ma tahaksin, et te ütleksite, millist vastutust, peale nende kodanike, üksikisikute, ettevõtete ja organisatsioonide, kannab isiklikult Migratsiooniamet. Seaduse projekti järgi tuleb välja, et see departemang on sisuliselt kontrollimatu organ, kuna üksnes kohalikud omavalitsusorganid annavad nõusoleku konkreetsele isikule tõendi väljastamiseks ja arvestavad nende soovi elukohaga kindlustamisel. Ma tahaksin seda kuulda.

Kolmandaks. Mul on lihtsalt sooviavaldus. Ma palun veel kord, seda me oleme teinud korduvalt, et meil ei tekiks jällegi üks organ teiste organite üle, kes hakkab ainuisikuliselt otsustama. Meie seadus departemangust, millest siin juba oli juttu, peab olema läbi vaadatud mitte vabariigi valitsuse poolt, vaid üksnes Ülemnõukogus.

A. Kollist

Kas seadus läheb käiku 90. aastal ja kuidas see on seotud erilepingutega? Siin on tegemist saatkondade, konsulaatidega, ka pagulaste poliitilist varjupaika omavate isikutega, ühesõnaga niisuguse kategooriaga, mida meil peaaegu ei ole. Välja arvatud muidugi relvajõudude isikkoosseis, mille kohta on ka selle seaduse tekstis öeldud, et kuni ei ole erikokkuleppeid, saaks see kategooria tähtajalise elamisloa. Aga mis puutub sellesse küsimusse üldiselt, siis ma arvan täpselt samamoodi nagu lugupeetud küsija, et selle seaduse rakendamisega võib tekkida terve rida probleeme ja segadust, aga kui me pihta ei hakka, siis ei tule kindlasti midagi välja. Nüüd Migratsiooni ameti vastutus ja tema kontrollimatus. See on ka sisse kirjutatud, kui kellelegi need otsused ei meeldi, siis on tal õigus pöörduda abi saamiseks kohtu poole, ja Migratsiooni amet, nagu iga teinegi riigiamet, allub valitsusele ettenähtud korras.

H. Kostabi

Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud ettekandjad ja kolleegid! Mul on selline küsimus. Kuidas on mõjunud vabariigi majandusele ja eriti maaelule selline linn, kus elab 1/3 vabariigi elanikest – ma mõtlen Tallinna –, ja kas see on normaalne? Kas migratsiooni piiramisega on võimalik pidurdada ka Tallinna kasvu? Teatavasti on Tallinn selline linn, kus tööstust on 2 miljoni elanikuga linna jaoks, aga teenindust, olmet ja korteritingimusi on ainult 100 tuhande jaoks. Aitäh!

A. Kollist

Tallinna kasvu piiramine on muidugi üle-eestiline probleem, aga eeskätt on ta Tallinna enda probleem. Tallinna linn on kehtestanud siia saabumiseks õige ranged piirangud, mis puudutavad linna kasvu. Nüüd problemaatikast Tallinna võimalikust vähenemisest, siis ma arvan, et me oleme nii keerulisel ajastul, kus kõik need probleemid – privatiseerimine, korteriüüride, transpordi jne. muutumine – võivad meid õige kiiresti viia olukorrani, kus tõepoolest Tallinnas ei olegi enam nii hea elada ja linn hakkab kahanema loomulikult teel. Aga see on hoopis iseküsimus.

A. Novohatski

Lugupeetud eesistuja! Mul on ettekandjatele kaks küsimust. Ühte neist me juba käsitlesime, see puudutab paragrahvi 6 punkt kahte: "Eestisse õppima tulevad inimesed peavad omama suunamise või õppeasutuse kutse, aga samuti alalise elukoha väljaspool Eesti piire." Tartu Ülikoolis õpivad praegu üliõpilased Vene NFSV-st, Ukrainast, Armeenias, Gruusias ja

teistest vabariikidest. Kas tähendab see seda, et 1. septembril 1990. aastal ei saa Tartu Ülikooli õppima asuda ükski noor inimene ilma nende vabariikide valitsuste ja Eesti Vabariigi Valitsuse vahendamiseta?

Kui see on nii, siis millisel viisil hakatakse seda reguleerima, kuna vastasel juhul homme need liiduvabariigid sulgevad samuti oma õppeasutuste ukseid meie ees.

Ja nüüd teine küsimus. See puudutab paragrahvi 2 punkt 2, kus räägitakse sisserände kvoodist, milline ei tohi ületada 0,1 protsenti, ja nõnda edasi. Kohalikud omavalitsuse organid, lähtudes sellest seaduse projektist, omavad ainult õigust pöörduda Migratsiooni ameti poole oma küsimuste lahendamiseks, kuid samal ajal need organid vastutavad oma elanikkonna ees nende meditsiinilise teenindamise, koolide õpetajatega kindlustamise eest ja nõnda edasi. Ja kui Migratsiooni amet võtab vastu eitava otsuse töötamislubade väljastamise suhtes, siis kerkib omavalitsuse organite ette küsimus, kust leida arsti, õpetajat. Ühest küljest tahaks mingil moel tasakaalustada Migratsiooni ameti kui omavalitsuse organite õigused. Omavalitsuse organitel peavad siin olema mingid kaitseelemendid Migratsiooni ameti omavoli vastu. Ja teisest küljest, võib-olla oleks mõttekas mõelda selle üle, kas ei võiks anda isikule, kes sai Migratsiooni ametilt eitava elunemisloa, õiguse pöörduda Ülemnõukogu Presiidiumi poole kaebuse või protestiga taolise otsuse kohta, sest selle seaduse projekti alusel on Migratsiooni ameti otsus lõplik ja edasikaebamisele ei kuulu. Tänan!

A. Kollist

Seaduses on ju öeldud, et õppima asujal peab olema suunamiskiri või õppeasutuse kutse. See tähendab seda, kui Tartu Ülikool soovib seda üliõpilast võtta ja kutsub teda, siis katki ei ole midagi.

Teiseks, küsimus, et omavalitsus võib jääda hätta talle väga vajalike ja elanikkonnale vajalike inimeste tööle võtmisel, siis võrdlemisi raske on kujutada ette olukorda, kus ülimalt vajalik inimene tingimata peab elama just väljaspool Eestit ja tõesti Eestist teda leida ei ole. Sest immigratsiooniseadus reguleerib väljastpoolt Eestit Eestisse sissesõitmist, aga mitte Eestis juba alaliselt elunevate inimeste elukohavahetust. Kui tõesti niisugune olukord on, siis iga seaduse tõlgendamine peab olema ju mõistuspärane ja siin ei saa mingisugust takistust olla.

P. Priks

Lugupeetud ettekandjad! Kas on välja töötatud ka Migratsiooni ameti struktuuri projekt? Aitäh!

A. Kollist

Seda on arutatud, aga selget struktuuri kinnitatud ei ole. Praeguste ettekujutuste järgi võiks olla nii, et on olemas keskne migratsiooniamet ja talle alluks umbes viis regionaalset eellüli, näiteks Lõuna-Eesti, Lääne-Eesti, Tallinna ja Kirde-Eesti jaoks.

Juhataja

Suur tänu, lugupeetud ettekandjad, tundub, et rohkem küsimusi teile ei ole. Hakkame otsustama. Me oleme läbinud teiega kõik vajalikud protseduurid, vajalikud menetlused, mida nõuab esimene lugemine.

Kes on selle poolt, lugupeetud Ülemnõukogu, et lugeda Eesti Vabariigi immigratsiooniseaduse eelnõu esimene lugemine lõppenuks? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 69 saadikut, vastu 2, erapooletuid 6. Esimene lugemine on lõppenud.

Ülemnõukogu tööperioodi pikendamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, me peaksime natukene nõu pidama. On üks teema, mis ei ole päevakorras, aga ma usun, et kõik on valmis seda teemat arutama ja otsustama ka väljaspool päevakorda. Nimelt praegu kehtiv reglement ajutisest töö- ja kodukorrast näeb ette, et me peaksime varsti minema suvepuhkusele. Praegu kehtiva ajutise töö- ja kodukorra esimene paragrahv ütleb niimoodi, et Eesti Ülemnõukogu töötab jaanuari keskpaigast juuni keskpaigani ja edasi septembri algusest detsembri kesk-paigani. Juuni keskpaik on 15. juuni. Samal ajal me teame, milline on tegelik olukord, millised seaduseelnõud ootavad juba Ülemnõukogus arutamist, millised probleemid on praegu valitsusel selleks, et rakendada valitsusprogrammi käivitamist ja realiseerimist. Me arutasime seda teemat presiidiumis, oli mitmesuguseid arvamusi, aga me julgesime tulla Ülemnõukogu ette järgmise ettepanekuga, Kas ollakse nõus sellega, et me töötaksime kuni 1. juulini?

J. Kass

Lugupeetud juhataja! Mul jäi eelmise päevakorrapunkti juurde üks segane küsimus, kellele teha ettepanekuid immigratsiooniseaduse juurde? Kellele need saata? Me tegime esimese lugemise ära, aga nüüd hakkavad ettepanekud tulema.

Juhataja

Saadame kõik ettepanekud Ülemnõukogu juhatusesse, me anname nad õigel aadressil üle.

A. Ristkok

Presiidiumi arvamus oli tõepoolest selline, nagu lugupeetud juhataja praegu ütles. Aga ma kordaksin veel kord oma seisukoha, mida ma ka presiidiumile esitasin. Me oleme praegu Eestis olukorras, kus asjad muutuvad väga kiiresti ja paraku halvenemise suunas ning meid valiti siia sellise soovitusena ja palvega, et just Ülemnõukogu üritaks teha kõik selleks, et peatada laguprotsessid ja alustada kiiremini edasiminekut. On moodustatud valitsus, aga valitsuse käed on siiamaani seotud, sest tal pole piisavalt aluseks võtta neid põhiseadusi, mis võimaldaks paljusid protsesse käivitada. Valitsuse poolt on ette pandud 10 või 11 seaduse projekti, mis peaksid tulema enne suvepuhkust kindlasti vastuvõtmisele, on see võti, mis päästaks siis paljud asjad liikuma. Suvepuhkus tähendab endast kuu-poolteist aega, millal uusi valitsuse tegevust toetavaid akte ei teki, ja see võib olla täiesti andestamatu ajakaotus. Me ei kujuta ette, mis hiljem tagantjärele selgub, mis selle tagajärjel üldse käivitamata jäi ja me seda enam parandada ei saa. Selletõttu mul oleks ettepanek pikendada tööaega seni, kuni need seadused on vastu võetud. Tõenäoliselt see ei juhtu enne poolt juulit, aga me võiksime teha jaanipäeva paiku ühe lühema vaheaja, kas nädalase või poolteise, et mõned kibedad asjad ära ajada ja laulupidu mitte maha magada, aga tööd jätkata, kuni seadused on vastu võetud, ja alles siis minna suvepuhkusele. See puhkus võiks sel aastal ka lühemaks jääda, sest me oleme üleminekuperioodil, mitte stabiilse riikliku arengu staadiumis. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et läbirääkimised lähevad elavaks. Meil on praegu kaks ettepanekut, presiidiumi poolt öeldud kuni 1. juulini, Andrus Ristkok teeb ettepaneku kuni võiduka lõpuni, mis tõenäoliselt peaks olema juuli keskpaik, s.o. 15. juuli, ja vahepeal teha väike vaheaeg.

Ma värskendan natukene teie mälu. Millised on siiski need probleemid, mis ilmtingimata sunnivad meid üle vaatama praeguse relemendi seda paragrahvi. Kõige tähtsam on loomulikult 1990. aasta, käesoleva aasta II poolaasta eelarve, mille saame projektina kätte

alles 14. juunil. Et nii hilja, selleks on ka olemas objektiivsed põhjused. Kuid ilma eelarveta ei saa me riik II poolaastal tööd teha. Tähendab, väga erandlikud võimalused, kui iga üksiku kulukirje osas võtab seadusandlik organ eraldi otsuse. See on võimalik, kuid mõistlik samm see ei oleks. Nii et kõige valusam küsimus on eelarvega seonduv.

Veel mõned kommentaarid. Omandiseadusega on asjad nii kaugel, et võib-olla õnnestub meil täna sellel istungjärgul kolmandal lugemisel omandiseadus vastu võtta. Migratsiooniseaduse esimene lugemine sai läbi ja on täiesti reaalne arvata, et sellega võidakse ka hakkama saada järelejäanud kahe ja rohkema nädala jooksul. Politseiseadus on ekspertiisis. Seadus riigiteenistuse ja ettevõtluse ühitamise kohta saab ka varsti Ülemnõukogusse esitamisküpseks. Maareformi lähtekohad on meil juba käes ja nüüd mõned sõnad maksuseadusest. Nimelt üksikisiku tulumaksu seadus ja ettevõtte tulumaksu seadus niikuinii ei saa enne kehtima hakata kui 1. jaanuaril 1991. On niisugune arvamus, et see käib ka sotsiaalmaksuseaduse kohta. Ainult aktsiisimaksu seadust võiks varem rakendada. Kui me töötaksime viljakalt nii nagu näiteks täna, siis sellisel juhtumil tundub, et ei ole mitte mingisugust kahtlust selles, et me saaksime nende nimetatud seadustega tõepoolest hakkama. Kuid on juba kaks ettepanekut ja jätkame läbirääkimisi.

P. Priks

Lugupeetud juhataja, tegelikult minu küsimus oligi see, millele te praegu vastasite.

Juhataja

Ma aimasin seda ette, sellepärast ma värskendasin teie mälu.

J. Telgma

Lugupeetud kolleegid! Meil on kahekuuline suvevaheaeg. Tähendab, see on suvevaheaeg plenaaristungites, kuid korraline puhkus on meil suvel üks kuu, sellest kahekuulisest suvevaheajast ühe kuu oleme ikkagi Ülemnõukogu käsutuses. Nii et selles mõttes võiks teise kuu kuidagi ära sisustada, kui selleks vajadus on. Või siis, arvestades seda, et me kaunis pingelises ajahetkes viibime, võiksimme oma puhkusele ohvitseri stiilis läheneda selles mõttes, et Ülemnõukogu võiks, kui on vaja, meid erakorraliselt kokku kutsuda. Kas on võimalik kokku kutsuda, kas saab kvoorumi kokku? Selles mõttes võiks seda teatud määral kompromissettepanekuna käsitleda.

Mul on teine ettepanek teisel teemal, me juba läksime päevakorraväliste küsimuste juurde. Kas ei oleks meil sobiv siiski ka õnnitlustelegramm patriarh Aleksiussele saata? Tänan!

Juhataja

Juhan Telgmaa, ka seekord on mul võimalus kasutada seda head tuntud võtet initsiatiivi kohta. Mul on ettepanek valmistada selle telegrammi projekt ette.

J. Telgmaa

Kui Ülemnõukogu leiab, et on vaja, siis see on kõige lihtsam asi.

Juhataja

Vajaduse korral võib vaheajal kokku leppida saadikugruppidega. Aitäh!

E. Tupp

Kui üldse mingisugust poliitiliste sündmuste kulminatsiooni toimub, siis võib arvata, et see saab olema umbes juuli teisel nädalal, sellepärast teeksin ma ettepaneku töötada kuni 15. juulini. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Sisuliselt langeb see kokku Andrus Ristkoki ettepanekuga.

J. Pöld

Hr. juhataja, lugupeetud kolleegid. Ma juhiksin teie tähelepanu sellele väikesele tõsiasjale, et valitsus tugeva liidri eestvedamisel on oma aparadi suutnud käivitada üsna hoogsalt, ja ma oletan, et seaduseelnõusid hakkab tulema sealt nagu varrukast. Nähtavasti on Ülemnõukogu töökorraldus jätnud soovida, vähemalt minu arvates on see nii. Meil ei ole isegi veel oma alalisi töökohti ja kõike muud. Ma arvan, et tänu sellele oleme kaotanud tugevasti oma aega, ja ma toetaksin tõesti hr. Nugise ettepanekut, et püüame tööd teha ka natuke viljakamalt ja otstarbekohasemalt. See eeldab loomulikult ka reglemendi kiiret vastuvõtmist ja meie eneste määratlemist, millistes grupeeringutes ja komisjonides me osaleme. Aitäh!

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid. Minu arvates praegu päevakorda tõstatatud küsimus on täiesti kohane. Mul oleks ainult üks põhimõtteline küsimus. Kui me saame selle kuu 14. kuupäeval valitsuselt järgneva poolaasta eelarve ja ütleme, et see on nõnda hilja (ometi objektiivsetel põhjustel), nagu see võiks meie suvevaheajale minekut kõigutada. Ma usun, et me oleme praegu selles etapis, kus me peaministri ja valitsuse oleme siin kokku seadnud

lootustega, et esimene sada päeva näitab kätte selle tõelise meeskonna poolt laevukese rooli kättevõtmist ja laevukese juhtimist õigele suunale. Ma arvan, et sellest tulenevalt toetan kolleeg Ristkoki ettepanekut jaanipäeval ristiinimese kombel nädal aega vahet pidada ja töötada siis mitte 15. juulini, vaid seni, kuni see suur masinavärk, mis selle laevukese kursi määrab, saaks paika. Sellele seisukohale ma jõudsin eelmise nädala lõpul, kohtudes valijatega oma maakonnas väga mitmete erinevate kollektiivide tasemel, ja seal oli palju väga erinevaid küsimusi. Me ei puudutanud veel sedagi, kuhu jõuab nende keeruliste küsimuste lahendamisel Ülemnõukogu ja Eesti Komitee, sest me ei tea, millised ekstsessid siin veel võivad tulla, mis eraldi aega võtavad. Aitäh!

H. Schotter

Ma toetaksin samuti siin kolleegide Paju ja Ristkoki ettepanekut ja võib-olla ei ole üldse õige ennast siduda mingi kindla kuupäevalise tähtajaga, sest hädavajalikud seadused tuleks siiski vastu võtta enne suvevaheajale minekut. Siis ma juhiksin kolleegide tähelepanu veel sellele, et ajutise reglemendi järgi on suvevaheaeg ette nähtud pärast viiekuulist töötamist, aga me oleme praeguseks hetkeks natuke üle kahe kuu siin koos käinud. Kui see küsimus pannakse hääletamisele, siis mul on ettepanek teha nimeline hääletamine. Aitäh!

Juhataja

Juhin veel tähelepanu sellele, et see hääletamine nõuab kvalifitseeritud häälteenamust.

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Alustan sellest, et ma tahaksin toetada Ülemnõukogu ettepanekut ja nimelt järgmistel asjaoludel. Mulle tundub, et me üha sagedamini tuletame meelde mingeid kohusetundetuid inimesi, kes algul teevad, aga pärast hakkavad mõtlema. Reglemendis me leppisime kokku oma tööaja suhtes. Me mõistame hästi, et töötasime mitte eriti viljakalt ja kvaliteetselt ning see annab Ülemnõukogule ja meile endile aluse vaagida küsimust meie töö tähtaja pikendamiseks. Samal ajal püütakse siin siduda meie töö mõningate tähtpäevade, poliitiliste sündmustega ja nõnda edasi. Ma loen seda ebaõigeks. Seda enam, ma arvan, et see, mida me nimetame vaheajaks, see ei ole mitte sugugi puhkus, vaid just nimelt see tõsine töö, mis peab panema kogu meie tegevuse pea pealt jalgadele. Ja see, et me teiega täna sageli ei oma kokkupuutepunkte terve rea väga tähtsate poliitiliste ja majanduslike seisukohtade suhtes, tõestab just nimelt seda, et meil on vaja aega selleks, et

rahulikult läbi vaadata need dokumendid, seadusandlikud aktid, mida me teiega ise välja pakume ja milliseid valitsus praegu aktiivselt välja töötab.

Tuleb aktiveerida komisjonide tööd. Isiklikult sellisena vaatan ma seda vaheaja perioodi. Kui tekib vajadus mingil määral lühendada vaheaega selleks, et kui saab dokumentide pakett valmis ja see on kooskõlastatud komisjonidega ning üksikute saadikugruppidega, võib arvatavasti vastu võtta taolise otsuse. Seepärast ma pakun välja ja palun toetada Ülemnõukogu otsust – töötada täie tõsidusega nende seadustega, millised meile täna on juba pakutud, et me saaksime need vastu võtta ja 1. juuliks võiksime asuda komisjonides teiste dokumentide väljatöötamisele ja analüüsimisele, milliseid täna meile veel ei esitatud. Eesistuja ütles, et terve rida dokumente on tulekul, neid valmistatakse ette, paljud neist on juba valmis, täna läbivad ekspertiisi. Tänan!

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud rahvasaadikud! Ma toetan mõtet mitte teha jaanipäeva vaheaega, ka lühikest mitte. Sel aastal on jaanilaupäev laupäeval, jaanipäev pühapäeval. Töö Ülemnõukogus ei takista saadikute osalemist ka laulupeo üritustest ja neist osasaamist. Seetõttu oleks mõttekas siiski töötada pidevalt niikaua, kuni me oleme vajaliku seadustepaki vastu võtnud, ja siis teha vaheaeg. Aitäh!

V. Kuznetsov

Lugupeetud saadikud, lugupeetud eesistuja! Mul on selline küsimus, kuidas hakkab kulgema praeguse kümnenda istungjärgu töö lähematel päevadel. Ma pean silmas esmaspäeva, teisipäeva ja kolmapäeva.

Juhataja

Suur tänu! Ma kasutan juhust ja vastan kohe. Seda päevakorda planeerides pidasime ikka silmas seda, et suur osa tööst tuleb läbi viia komisjonides. Sellega seoses me planeerisime päevakorra selliselt, et homme, teisipäev, oleks komisjonide tööpäev. Täna, hommikul kell 9 toimub presiidiumi istung. Ja kolmapäeval jätkub plenaaristung, kusjuures me jätisime siiski valikuvõimaluse selles osas, kas kolmapäeval tegelda ainult reglemendi seaduseelnõuga või kolmapäeval oleks vaja tegelda ka omandiseaduse kolmanda lugemisega. Kuna me töötasime täna suhteliselt viljakalt, siis praegu oleme arvamusel, et pärastlõunasel istungil me viime läbi omandiseaduse kolmanda lugemise ja kolmapäeval tegeleme ainult reglemendiga.

A. Sirendi

Lugupeetud spiiker, ma tahtsin just toetada teie ettepanekut, et töötada juuni lõpuni ja juulist olla kuu aega puhkusel, nii nagu mõnedes kultuurriikides on see kombeks, nagu näiteks Soomes. Harjutame selle kombe endale sisse juba esimesest aastast. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Enne, kui me läheme otsustamise juurde, ma luban omalt poolt mõned sõnad hääletamise motiividest.

Lugupeetud Ülemnõukogu, praegu kehtiva ajutise töö- ja kodukorra järgi me läheme suvepuhkusele 15. juunist. Selle kodukorra muutmiseks on vaja kvalifitseeritud häälteenamust, see tähendab, vähemasti 70 häält. Sisuliselt on kaks alternatiivset ettepanekut veel presiidiumi omale lisaks: esiteks töötada 15. juulini ja teha pisikene vaheaeg jaanipäeva paiku, ning teiseks ettepanek töötada, kui nii võib öelda, võiduka lõpuni. Kui kõik need kolm läbi kukuvad, siis sellisel juhtumil jääb kehtima ajutine töö- ja kodukord.

K. Koha

Hr. juhataja! Mul oleks hääletamise juures selline pakkumine: kas me pikendame või ei pikenda, kas me läheme reglemendist üle või ei lähe? See on üks küsimus ja pärast arutame edasi, kui palju me pikendame.

Juhataja

Aitäh, Kalju Koha. Siin on väljapääs olemas.

A. Ristkok

Ma pidanuks sõna tagasi võtma, hr. Koha ettepanek on mõistlik. Vastasel korral ma leian, et oleks pidanud minu ettepaneku maha võtma, kui sellist ettepanekut poleks nüüd tehtud, selleks et ära hoida ohtu, et meie töö jääb hoopis seisma. Aitäh!

E. Põldroos

Lugupeetud hr. juhataja! Meie õnnetu kehtiva reglemendi tõttu me satume alati ummikseisudesse selle kolmekordselt õnnetu kvalifitseeritud häälteenamuse nõudmisega (75%-ga). Ma teeksin ettepaneku hääletada antud küsimust pärast uue reglemendi vastuvõtmist, kus meil enam seda tõrget ees ei ole, ja me saame 50%-ga hakkama.

K. Raud

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma pean seda hääletamist üsnagi oluliseks meie edaspidise normaalse töö sujumisel ja seetõttu teen ma ettepaneku viia see hääletamine läbi nimeliselt. Aitäh!

Juhataja

See ettepanek on juba tehtud ja võetakse kindlasti arvesse.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja, kas oleks võimalik enne hääletamist arutada seda küsimust gruppides, nii komisjonides kui ka saadikugruppides, et tuleksime välja omaette ühise seisukohaga vähemalt gruppide kaupa? Aitäh!

Juhataja

Kõik, mida otsustab Ülemnõukogu, on võimalik.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma lihtsalt palun teid hästi järele mõelda. Nagu näitab meie töö praktika, toob iga esmaspäev meile väga palju läbivaatamiseks dokumente ja seepärast ettepanek töötada võiduni tekitab minus mõningast kahtlust, missuguse võiduni, kelle võiduni? Ja ma tunnen, et see võib kesta lõpmatuseni, me ei jõua isegi puhkust ära oodata. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Veel paar sõna hääletamise motiivide kohta. Kui me praegu leiame formuleeringu Ülemnõukogu töö pikendamiseks, mis ei nõua kvalifitseeritud häälteenamust, siis ei tähenda see seda, et meil menetluses olevate paljude seaduseelnõude kohta see võiks käia. Ma tahan just öelda Ülemnõukogu liikmetele seda, et paljud seaduseelnõud, mida me enne suvepuhkusele minekut hakkame teiega läbi arutama ja seadustena vastu võtma, eeldavad just nimelt kvalifitseeritud häälteenamust. Need on konstitutsioonilised. Kui midagi Ülemnõukogu juhatuse poolt võiks kahtlusi tekitada, siis suurelt osalt see, et on oht suvekuudel mitte saada igal vajalikul momendil vajalikku kvoorumit. Praktika on seda juba näidanud. Tuletan teile meelde eelmist kolmapäeva. Seepärast me peaksime ka ettevaatlikult suhtuma sellistesse ettepanekutesse, mis seisnevad

selles, et mitte reglementeerida ja töötada nii kaua kui vaja. "Kui vaja" on abstraktne mõiste. Minu meelest üks kindel kuupäev stimuleerib ikkagi resultatiivsusele.

T. Mets

Ma väga vabandan, et minu teema läheb praegu mööda tänasest teemast, kuid seda ei saa maha vaikida. Nimelt, 15. mail toimunud mässukatse ühe peakorraldaja Lössenko suhtes ei ole seni alustatud kriminaalmenetlust, mis on rohkem kui imestamapanev. Karistamatult longib ringi rahvusliku vaenu õhutaja. Küsimus oma tähtsusega väljub valitsuse raamest ja selles suhtes peab Ülemnõukogu vastu võtma oma seisukoha. Lubamatu on selle kurjategija vastutusele mittevõtmine, mis loob karistamatuse meeleolu. Valijad soovivad kindlat seletust.

Juhataja

Katsume praegu hakkama saada ikkagi puhkuse- ja töövahekorradega.

V. Kois

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mina olen selle poolt, et jätkata meie Ülemnõukogu tööd, selleks et vastu võtta meie vabariigi põhiseadused. Praegu on meil kaks varianti. Kui me hakkame neid eraldi hääletama, võime sattuda sellisesse olukorda, kus hääled jagunevad pooleks, seepärast ma pakuksin välja hääletada algul mõlemad korraga ja siis juba veel kord kvalifitseeritud häälteenamusega, kumb neist saab rohkem hääli, või leida mõni muu protseduur. Muidu juhtub nii, et ei üks ega teine variant ei lähe läbi. Aga üldiselt ma mõtlen, et Ülemnõukogu kvalifitseeritud enamus on selle poolt, et jätkata tööd. Tänan!

K. Sergij

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud saadikud! Mul on selline ettepanek. Arvestades keerulist olukorda meie seaduse loomingu ja suurt vastutustunnet, toetan ma eesistujat selles, et töötada 1. juulini, töötada tihedalt ja võtta vastu kõik need seadused, millised on välja töötatud, kuid samal ajal võib vaheaeg kuni 15. septembrini kutsuda esile raskusi eeskätt seaduste kinnitamisel, seepärast on mul ettepanek minna alates 1. juulist puhkusele ja tulla välja 1. augustil, et alustada uuesti tööd.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et läbirääkimised sellel teemal on lõppenud ja asugem otsustama. Esimene ettepanek Ülemnõukogu juhatuse poolt on selline. See nõuab kvalifitseeritud

hääletamist ja hääletamine on nimeline. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada Ülemnõukogu tööperioodi? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 79 saadikut, vastu 1, erapooletuid 2. Ettepanek on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma panen esimesena hääletamisele presiidiumi poolt tehtud ettepaneku, mis seisneb selles: töötada viljakalt 1. juulini ilma vaheaegu tegemata, vastavalt sellisele graafikule, nagu me seni oleme töötanud. Teine ettepanek, mis pärast seda tuleb hääletamisele, kui esimene ei leia heakskiitu, on töötada 15. juulini koos vaheaja tegemisega jaanipäeva paiku. Eeldatavasti siis me täpsustame enne hääletamisele panekut, millal see vaheaeg algab ja lõpeb. Kes on selle poolt, et töötada 1. juulini ilma vaheaegu tegemata vastavalt senisele graafikule? Palun hääletada! Hääletamine on ka nimeline. Selle ettepaneku poolt on 76 saadikut, vastu 4 saadikut, erapooletuid 3. Ma usun, lugupeetud Ülemnõukogu, et meil ei ole tarvidust alternatiivseid ettepanekuid hääletamisele panna.

P. Jermoškin

Lugupeetud saadikud, lugupeetud eesistuja! Tahaks märkida meie tänast sisutihedat tööd ja seda, et seoses selliste sündmuste arengu kiire tempoga ei õnnestunud kuidagi esineda "Võrdsete õiguste eest" ja "Virumaa" saadikurühma ning "Kommunistliku fraktsiooni" ühise avaldusega.

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Meid, "Võrdsete õiguste eest" ja "Virumaa" saadikurühma, aga samuti "Kommunistliku fraktsiooni" saadikuid tegi sügavalt rahutuks Valgamaa volikogu otsus 22. maist 1990. aastast tank-mälestussamba likvideerimisest.

Lugupeetud saadikud! Kaheksa tuhande Nõukogude sõjamehe helge mälestuse nimel, kes langesid Valga linna ja Valga maakonna vabastamislahingutes, 30 tuhande inimese nimel, kes vaevlesid Valga koonduslaagri seinte vahel, ei tohi me lubada mälestussamba hävitamist Valgas. Euroopa riikides seisavad tänapäeval postamentidel umbes 560 tanki ja keegi ei ole neid siiaani hävitanud. Me palume tungivalt Valga valimisringkonna nr. 40 saadikuid M. Kolossov, E. Parderit ja J. Korki anda isikliku ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu autoriteediga sellele otsusele tagasiulatuv käik ja sellega ühtlasi võtta maha poliitilised pinged Valga maakonnas ja väljaspool selle piire. Tahame me seda või mitte, kuid see mälestusmärk on meie mitte väga ammune ajalugu, ajaloosse peab aga suhtuma ettevaatlikult. Meil kõigil tuleks mees pidada Jaroslav Smeljakovi südamlikke, tarku sõnu Solovjovi teose "Venemaa ajalugu" põhjal.

Me loodame nii Valga maakonna volikogu kui ka meie kõrgeima võimuorgani otsuste tarkusele ja kaalukusele mitte ainult Valgas asuva mälestusmärgi, vaid ka kõigi teiste meie ajaloo mälestusmärkide säilitamise küsimustes.

Alla on kirjutanud: saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" grupi esimees P. Panfilov, kommunistliku fraktsiooni esimees L. Annus, saadikurühma "Virumaa" esimees V. Kois. Tallinn, 11. juunil 1990. aastal.

Tänan!

Juhataja

Tundub, et meil on veel küsimusi.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Seoses praegu väljaöeldud avaldusega on minu poolt tehtud avaldus Ülemnõukogule üks päev pärast Valga tanki õhkimist. Omades asjast teatud ülevaadet, et ka Võru linna piiril on praegu üks niisugune mälestusmärk nagu Valgas, ja teades, mida arvavad nendest mälestusmärkidest kohalikud inimesed, siis ma soovitaksin, kui on selle avalduse üleskirjutus olemas, avaldada see ajakirjanduses. Tänan!

M. Kolossova

Lugupeetud eesistuja! Hr. Jermoškin, muidugi väga kena on see avaldus, et pannakse tähele, mida valgamaalased mõtlevad. Kuid mina Valgamaa volikogu liikmena ütleksin, et see tanki küsimus on üles tõstetud vähemalt kaks aastat tagasi, ja kuna Valgat ei ole vabastanud ükski tankiarmee, ei leia Valga linna elanikud, et tank peaks olema surnuaia kõrval. Samal ajal valgamaalased ei alahinda ühegi ohvri tegu ja samuti peavad kalliks langenud kangelasi. Selle tanki likvideerimise kohta võttis Valga maakonna volikogu vastu otsuse, kui see tank 20. juuniks Riia sõjaväeringkonna poolt pole likvideeritud, siis 21. juunil teeb seda Valga maakonnaavalitsus vastavate jõududega. Samal ajal aga need mälestustahvlid ja kivid säilitatakse ja paigutatakse vennaskalmule. Ma arvan, et kolleeg Tupi ettepanek avalduse ajakirjanduses avaldamise kohta on õige. Siis saame ka teada, mida arvavad sellest inimesed. Ma usun, et see küsimus tuleb meil veel Ülemnõukogus arutelule, aga mitte selliselt toorelt, nagu see täna esitati.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on selline ettepanek. Homme, nagu te juba teada saite, on

presiidiumi istung kell 9. Mida arvatakse sellest, kui me arutame seda presiidiumis ja võtame seal seisukoha. Sellega seoses on mul ettepanek kõikidele sõnavõtjatele praegu loobuda. Kui ei olda loobumisega nõus, siis ma paluksin, et viimane sõnavõtja oleks Nikolai Aksinin. Ärge rohkem taotlege, muidu me ei jõua õigeaks ajaks ette valmistada õhtust istungit.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on ainult üks märkus pr. Kolossova esinemise kohta. Niipalju kui me teame, ükski Nõukogude tankiarmee, ükski tank ei vabastanud Hollandit, kuid hoolimata sellest Hollandi valitsus pöördus ametlikult Nõukogude valitsuse poole palvega anda neile tank T-34 kui relva sümbol võitluses fašismiga. Tänan!

A. Labassov

Jätkan seda, mida ütles minu kolleeg Lebedev. Ükski tankiväeosa ei vabastanud Pariisi, kuid tank T-34 hõivab kõige auväärsema koha Invaliidide palees. Seda esiteks.

Teiseks. See tank on võidu relv. Ja kui minu sõnad ei ole autoriteetsed, siis ma toon siin Heinz Guderiani väljenduse, ma arvan, et see nimi on kõigile tuttav. "Sõja ajal ehitasiid venelased barbaarse tehnoloogia abil 60 tuhat tanki T-34. See oli parim tank maailmas ja see soomustatud rusikas hävitas meie Idarinde". Tänan tähelepanu eest!

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Lubage mul teha üks teine ettepanek. Valgas ja igal pool mujal on täiesti seaduslikult valitud ja täiesti pädev maakonna volikogu. Ja minu ettepanek on selline, et see asi tuleks otsustada maakonna volikogul. See kolme saadikugrupi pöördumine tuleks suunata maakonna volikogule ja sellega ei segaks Ülemnõukogu Presiidiumi või Ülemnõukogu tööd. Valga maakonna volikogu on täiesti pädev seda asja lahendama. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ja nüüd, nagu me kokku leppisime, viimasena Nikolai Aksinin.

N. Aksinin

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin Mai Kolossovale vastu vaielda. Asi on nimelt selles, et Suure Isamaasõja aastatel tankiarmeed ei vabastanud ühtki linna, nad võtsid osa rindeoperatsioonidest, gruppide operatsioonidest, need on väga suured mastaabid. Samal ajal Valga linna vabastas 51. tankipolk.

Kui teil on vaja seda õiendit dokumentaalselt, siis ma võin tuua selle järgmisele istungile ja anda teile isiklikult, lugupeetud Mai Kolossova, selle üle. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Enne lõunavaheajale minekut mõned teadaanded. Vastavalt kinnitatud päevakorra alustame me õhtusel istungil omandiseaduse eelnõu kolmanda lugemisega. Selleks ajaks peavad olema saabunud kõik parandused ja ettepanekud omandiseaduse juurde. Ettepanekud ükskõik millise seaduseelnõu juurde palume esitada kirjalikult ja loetavalt.

Perekonna- ja sotsiaalkomisjon palub teatada, et 5. juunil otsustas see komisjon kasutusele võtta uue nime – Eesti Vabariigi Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon. Komisjoni töö sisu see ei muuda, nii ütleb Lehte Hainsalu.

Lugupeetud Ülemnõukogu, mul on teile selline ettepanek, kuna selline nimemuudatus vajab Ülemnõukogu otsust, siis viime läbi hääletamise. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et praegust perekonna- ja sotsiaalkomisjoni me nimetame tulevikus, alates otsustamise momendist lihtsalt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu sotsiaalkomisjoniks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 76 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid 1.

Ja nüüd viimasena enne lõunavaheajale minekut lubage ette lugeda Moskvast saabunud telegramm.

Tallinn, Eesti Vabariik, Eesti parlamendile. "Ühingu "Memorial" konverents tunneb kaasa Baltikumi rahvaste liikumisele riiklikule iseseisvumisele, igati toetame seda, oleme ühtsed võitluses teie ja meie vabaduse eest. "Memoriali" ülesandel Debjatkina." Lõunavaheaeg. Õhtune istung kell 16.00

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

KÜMNES ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

11. juuni 1990

Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmas lugemine

Juhataja

Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 79 saadikut. Puudub 26.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt meie kinnitatud päevakorrale on nüüd plaanis arutada Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmandat lugemist. Kas kõik sõna- ja kõnesoovijad soovivad rääkida seoses päevakorraga? Enne päevakorda? Mul on selline ettepanek, et teeksime vastupidises järjekorras. Mul on laua peal palju teemasid, mis ei ole päris päevakorraga kooskõlas, kuid ilmselt vastuväiteid ei leia. Mis te arvate sellest, kui me kõigepealt võtaksime päevakorrajärgse küsimuse, lootuses, et kõik läheb meil õnnelikult, ja siis päevakorraliselt. Teeme niimoodi. Suur tänu!

Enne kui me anname sõna ettekandjale, tahaksin ma juhtida teie tähelepanu sellele, et meil on tegemist omandiseadusega, mis eeldab vastuvõtmisel kvalifitseeritud häälteenamust. Ma tahan sellega rõhutada kõikide saadikute vastutust otsustamisel. Samal ajal ma tahan teile mõista anda, et kui meie ei ole võimelised kolmandal lugemisel seda seadust vastu võtma, siis sisuliselt tähendab see, et Ülemnõukogu poolt on omandiseaduse eelnõu tagasi lükatud. See tähendaks seda, et uue omandiseaduse eelnõuga võib välja tulla alles siis, kui see omab põhimõtteliselt teistsuguseid lähenemismurki. Nende kahe meeldetuletusega tahan ma mõista anda, et kõigepealt igaüks peaks tundma oma isiklikku vastutust, kui me täna asume otsustama. Ja teiseks ma paluksin seda, et me oleksime täna kõik enamiku istungitöö ajast saalis, sest iga hääle on tähtis. Ja nüüd annan ma sõna ettekandeks majanduskomisjoni esimehe asetäitjale Ivar Raigile.

I. Raig

Austatud eesistujad, austatud saadikud! Sellest ajast, kui me teisel lugemisel tegelesime Eesti Vabariigi omandiseadusega, on möödunud mitu päeva. Ja selle aja jooksul on

majanduskomisjon saanud juba ridamisi ettepanekuid omandiseaduse parandamiseks ja täiendamiseks. On kahte põhimõttelist laadi ettepanekuid: kontseptuaalseid ja redaktsioonilisi ehk täpsustavaid olemasoleva kontseptsiooni raames. Tahaksin kõigepealt teile öelda seda, et kontseptuaalseid parandusi me enam selle seadus projekti raames sisse viia kahjuks ei saa. Me peame piirduma sellega, mis on meile antud, sest kui me viime kontseptuaalsed parandused sisse, siis tähendaks see kogu seaduse ümber tegemist uue kontseptsiooni loogikast lähtudes. Ja ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et Eesti Vabariigi käesolev omandiseadus on siiski raamseadus, millest peaksid tulenema veel mitmed teised omandit puudutavad seaduseelnõud. Sellepärast ei saaks seda seadust käsitleda kui lõplikku, mis peaks andma vastuse kõikidele küsimustele. Isegi siin, selles omandiseaduse projektis ei ole ära mainitud kõiki neid seadusi, mille vastuvõtmine seisab meil ees. Ma ütlen ka seda, et see kontseptsioon, mis on lülitatud käesoleva omandiseaduse projekti, võimaldab edasi minna ka uute kontseptsioonidega, tehes sellesse raamseadusesse vastavaid parandusi. Nii et rahulduma peaksid nii need, kes arvavad, et see omandiseadus on liiga kardinaalne, liiga uuenduslik, kui ka need, kes arvavad, et see seadus on juba liiga vananenud. Mõlemate saadikute arv on siin saalis suur. Ma tahaksingi veel kord ütelda, et meil oleks vaja täna siin vastu võtta see seadus, sest see võimaldab meil edasi minna, võimaldab valitsusel edasi töötada. Kui me seda ei tee, siis võib seaduse vastuvõtmine venida sügiseni või veelgi kaugemale, sest ma tunnen, et erinevate kontseptsioonide sisukohad lähevad järjest enam lahku, ja seda enam, kui neid veel edasi arendada. Täna sel päeval oleks veel võimalik teha konsensus. Kui laseme selle käest ära, siis, mulle tundub, ei saa me seda seadust vastu võtta veel tükk aega.

Nüüd lubatagu mul ette kanda need parandused, mis komisjoni poolt on tehtud. Kõigepealt parandustest, mis on teil laual ja on ära trükitud. Vaatame täiendusi Eesti Vabariigi omandiseaduse preambulasse. Preambula olekski täiesti uus ning on palve parandada ära trükiviga pealkirjas, sest see ei ole Eesti Vabariigi omandiõiguse preambula, vaid omandiseaduse preambula. Edasi, preambulat ma juba uuesti ei hakkaks ette lugema, sest seda tegime möödunud korral ning siia parandusi tulnud ei ole.

§ 1, 2, 3 ja 4 parandusi ei ole. § 5 lg. 3 on sõna "normatiivaktid" asemele pandud sõna "seadus". See tähendaks, et intellektuaalse omandiga seonduvaid küsimusi oleks tulevikus võimalik mitte ainult normatiivaktidega, vaid juba konkreetsete seadustega reguleerida, § 6 on sisse lülitatud mõiste "omandiõiguse taastamine" – on võimalus omandiõiguse tekkimisel. See läheb kooskõlla preambula viimase lausega.

§ 20 on järgmine parandus: lg. 2 on sõna "maksud" asendatud "maksetega", sest kõikidel ühiskondlikel organisatsioonidel ei pruugi olla fikseeritud maksusid, vaid on maksed, kas korjandustega või mingi muu raha näol, nii et täpsem on mõiste "makse".

§ 22 on sama parandus, sõna "maksed" tuli sisse.

§ 24 lg. 4 tehtud parandus ja lisatud "pärast kõigi kreditoride nõudmiste rahuldamist osanike vahel asutamisdokumentides ettenähtud korras". See parandus oli vajalik, et korrektselt määratleda osapoolte kohustused.

§ 27, siia laekus komisjonile eraldi kiri Usuasjade Nõukogu poolt ja voliniku asetäitjalt hr. Liimetsalt ning komisjon arutas seda parandust ja on ettepanek paragrahvi pealkiri ära muuta, mitte ei oleks "Kiriku, koguduse ja kloostri omand", vaid "Usuühingute ja nende ühenduste omand". Samuti siis parandus ka sisse lõikesse 1. Põhjendus on selline, mida komisjoni poolt võeti omaks, et klooster, kogudus ja kirik jääksid piisavalt kitsaks selleks, et haarata usuorganisatsioone sellesse paragrahvi. On ka näiteks sünagoog ja mošee, mis teatavasti ei ole ei kirik ega klooster. Selle formuleeringuga ei ahendata kuidagi ka kiriku ja koguduse omandiõigusi. See parandus ei ole praegu küll kirjalikult esitatud. Paluks siis teha seda oma märkmetesse. Ma arvan, et meil ei ole vaja teksti ümber trükkida.

Edasi, § 27 2. lõikesse tuli uus sõnastus viimases reas "Eesti Vabariigi vastava seaduse alusel" – see täpsustab. § 35 tekitab ja tekitab väga palju vaidlusi ja siit ongi need kontseptuaalsed lahkevused ja praegu kompromissina kirjutatakse sisse, et § 35 pealkiri on "Eesti Vabariigi riikliku omandiõiguse objektid". Milles on küsimus siis? Vastavalt 1988. aasta suveräänsusdeklaratsioonile on Eesti riiklikus omanduses kõik need loetletud objektid, kuid kui me oleme kirja pannud nõude, et meil on vaja taastada ka Eesti Vabariigi aegsed omandussuhted, siis ei saa ju näiteks maa ja veel mitmed omandiobjektid jääda riigi omandusse, ja kui praegu § 35 lugeda ilma sõnata "riiklik", siis võib jääda mulje, et maa, maapõu jne. kuuluvad täielikult riigile. Kuid kui me vaatame edasi § 37 lg. 3, siis seal on öeldud, et maa ja muude Eesti Vabariigi omanduses olevate loodusobjektide teiste isikute omandusse või kasutusse andmise kord määratakse kindlaks Eesti Vabariigi seadustega, s.t. et tingimata ei pea kuuluma maa ja nimetatud teised omandiobjektid ainult riiklikusse omandusse. Siin arvestame seda, et oleme üleminekuperioodil. Kui me praegu kirjutaksime juurde näiteks võimaluse, et maa, maapõu ja teised objektid on riiklikus omanduses niivõrd, kui võrd nad ei ole eraomandis või munitsipaalomanduses, siis võib tekkida küsimus NSV Liidu keskvõimudel, et need võiksid olla ka NSV Liidu omanduses. Nii et siin on meie üleminekuperioodi spetsiifikaga tegemist ja nii jääbki praegu §-desse 35 ja 37 vastuolu püsima. Ja ilmselt neid vastuolusid on võimalik käesolevas seaduses veel teisigi välja tuua.

Kuid see, nagu ma ütlesin, on üleminekuperioodi spetsiifikaga seotud. See ei takista meil edaspidi vastavasse seadusesse tegemast muudatusi, parandusi ja täiendusi. § 38 on parandus tehtud 2. lõikesse ja sõnastatud järgmiselt: "Eesti Vabariigi seadusega kindlaks määratud alustel ja korras võib toimuda riigiettevõtetele vara osaline või täielik üleminek kas väljaostmise või muul teel koos nimetatud ettevõtte reorganiseerimise või likvideerimisega või ilma selleta".

Ja lõpuks olid kõne all veel ka §-d 44, 45, 46. Siin komisjoni liikmetel läksid arvamused lahku küsimuses, kas neid paragrahve üldse vaja on antud seadusesse või mitte. Sest ühest küljest on nad liialt spetsiifilised ja nad ei anna seadusele midagi juurde, kuid teisest küljest sisaldavad nad viiteid teistele seadustele, kas perekonnakoodeksile või taluseadusele, kust antud küsimuse kohta võiks saada põhjalikumast vastust. Siin komisjoni liikmetel, nagu ütlesin, kindlat seisukohta ei ole. See võiks olla tänase diskussiooni objektiks, kas käesolevas seaduses §-d 44, 45, 46 on üldse vajalikud. Minu isiklik seisukoht on, et nad ei ole antud seaduses vajalikud.

Ja veel kaks parandust. §-d 48, 49 jäävad sellises sõnastuses, nagu nad teile kätte on antud. Ma ei hakkagi neid ette lugema.

Sõnavõtu lõpetuseks tahaksin ma veel ütelda seda, et oma õigusloomes me oleme jõudnud vähemalt majandust käsitlevates küsimustes uude etappi. Me oleme valmis teinud põhimõtteliselt uut tüüpi seaduse, kus on sees uued mõtted kardinaalse omandireformi läbiviimiseks. See seadus ei ole enam selline, nagu neid võttis vastu omandiküsimustes vana Ülemnõukogu, mis sisuliselt vana süsteemi täiendas ning ka omandiküsimustes lähtus sellest, et kaitsta nii-öelda võimulolijate huve, kaitsta mitte kellegi ühiskondlikku omandit. Uus seadus peaks kindlustama kõikide omandivormide võrdsuse, üheõiguslikkuse ning peaks saama aluseks kardinaalse majandusreformi alustamiseks.

Sellega ma lõpetaksin. Kui on küsimusi nende paranduste kohta, siis ma olen valmis vastama.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma juhin teie tähelepanu sellele, et täna me avame ka läbirääkimised omandiseaduse tasemel, sellepärast palun praegu esitada ainult küsimused.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus Ivar Raigile. Paragrahv 6, milline puudutab omandiõiguse taastamist. Me teame, et mõningad liidulise alluvusega tehased ja mitte ainult liidulise alluvusega, vaid ka kohaliku alluvusega, kus töötab

venekeelne elanikkond, kuulusid kuni 1940. aastani eraisikutele. Seoses selle seadusega võib tekkida situatsioon, kus nende omanike järeltulijad esitavad pretensioone neile ettevõtetele? Kuidas sel juhul tõlgendada seda seadust? Tänan!

I. Raig

Selle küsimuse kohta ma ütleksin nii palju, et see probleem ei ole aktuaalne kaugeltki mitte ainult tööstusettevõtetes, see on aktuaalne ka põllumajanduses, see on aktuaalne ka linnamajanduses, kommunaalmajanduses ja mitmeteski muudes sfäärides. Ma arvan, et see küsimus, kuidas toimub omandiõiguse taastamine, kuidas vara antakse tagasi ja millises ulatuses nende endistele omanikele, vajab eraldi lahendamist ja eraldi seadusandliku akti vastuvõtmist, aga selleks pole meie Ülemnõukogu ja meie valitsus praegu valmis. Kõige lähemal sellele ollakse põllumajanduses, kus on asunud endiste omanike registreerimisele, kus on asunud vastava metoodika väljatöötamisele, kuidas ja mis alustel endine omand omanikele taastatakse või kompenseeritakse. Ja põllumajanduses on seda ka lihtsam teha kui teistes majandussfäärides, sellepärast on antud seaduses ära öeldud ainult printsiip, et tuleb asuda taastamisele, ning tunnistatakse, nagu on ka öeldud preambulas, neid õigusi. Kuid see veel ei tähenda, et omand antakse tagasi ja see peab mõnede tehaste töötajates tekitama mingisugust hirmu, et nad võivad sellest omandist ilma jääda.

Põhiprintsiip on siin selles, et omandiõigused taastatakse võimalikult kitsale pärijate ringile ning see toimub ainult riigi vahendusel, ei saa olla mingisugust erategevust, et nüüd keegi endine omanik tuleb sinna tehasesse, nagu see on praegu toimunud mõnes Eesti talus, kus endine omanik tuleb talusse ja ütleb: see oli minu oma ja olgu sügiseks plats puhas. Midagi sellist ei toimu, on selgelt välja öeldud kaks printsiipi, see saab toimuma riigi vahendusel seaduslikul alusel, aga sellekohaseid seadusi meil täna välja pakkuda ei ole. Kuid me pakume välja ainult printsiibi ja see printsiip on õige.

Juhataja

Vladimir Lebedev ei jäänud vastusega rahule.

V. Lebedev

Ma tänan, kuid tahaksin täpsustada vastust. Te arvate, et see paragrahv ei hakka seni toimima eeskätt selle punkti pärast. Kas teile ei tundu, hr. Raig, et võib-olla just nimelt see tükike tuleks praegu ära koristada; hiljem, kui see küsimus on lahendatud, kui on terve kompleks, siis võib ka tagasi pöörduda selle momendi juurde? Me võtame vastu seaduse, milline jõustub

vastuvõtmise momendist alates, kuid meil on küllaltki tähtis paragrahv, mida ei saa kasutada. See ei ole vajalikul tasemel.

I. Raig

Ma arvan, et omandiõiguse taastamine peaks ikkagi sisse jääma kui printsiip. Siin on edasi öeldud, mis ei ole vastuolus Eesti seadusega. Ja kuivõrd ei ole selle kohta praegu Eesti seadust, kuidas omandiõiguse taastamine toimub, siis ei saa ka see punkt hakata tööle, enne kui see seadus võetakse vastu. Siin ma ei näe mingisugust loogilist vastuolu selles mõttes, sest lõpuks peab meie õigusloome olema suunatud ka tulevikku. Selles seaduses on viidatud ka paljudele teistele seadustele, mida meil veel ei ole, nii ka see võib siin sees olla ja seda seadust me peame veel alles välja töötama. Nii et ma ei näe siin sellist vastuolu ja põhjust, miks me peaksime selle omandiõiguse taastamise siit seadusest välja võtma.

P. Jermoškin

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Ivar Raig! Ma tahaksin jällegi tagasi pöörduda paragrahv 6 esimese rea juurde. Omandiõigus tekib vara valmistamisega või omandamisega tehingu järgi. Kui me täna selle seaduse vastu võtame, kas võib siis seda vaadata nii, et homme näiteks tehase "Dvigatel" või mistahes teise ettevõtte tootmistehhide töölised, kes lasevad välja teatud lõpptoodangut, võivad ennast lugeda selle toodangu omanikeks? Peale selle te vastasite Lebedevi küsimusele, kuid asi on selles, ma pean seda rõhutama, et siin ei ole vastuolu vabariigi seadustega.

I. Raig

Ma ei saanud päris täpselt küsimusest aru. Siin oli tegemist teie enda kommentaariga selle paragrahvi suhtes, kuid põhimõtteliselt on ju jutt sellest samast, millest ma juba vastasin hr. Lebedevile. Võin viidata veel kord sellele, et tegemist on raamseadusega. Siin seaduses ei ole ju piiritletud ettevõtte omand ja see tuleb eraldi ettevõtteseaduses. Mis puutub konkreetsel juhul "Dvigateli", siis "Dvigateli" omandisuhted fikseeritakse ikkagi ettevõtteseadusega, mis konkretiseerib juba seda seadusakti.

H. Peterson

Lugupeetud härrad juhataja ja ettekandja! Ma viitaksin möödunud laupäevasele ajalehe "Edasi" Uno Liivaku artiklile "Mis keeles tuleb teha seadusi" – seal on just analüüsitud meie omandiseadust ja tõstatatud probleeme sõnastuse ja terminite ümber. Sellest tulenevalt ma

küsiksin, kas on võimalik teha meie omandiseaduses ka selles osas parandusi ja kas need tõstatatud probleemid, mis seal olid, on päevakohased? Annab seal midagi teha?

I. Raig

Nagu ma juba alguses oma sõnavõttus vihjasin, on praegu tegemist sellise seadusprojektiga, mida oleks võimalik vastu võtta valdava enamuse häältega. Sest kui me läheme kontseptsiooni arutamise juurde, siis meil tekivad sellised erinevused – ma ei pea silmas lahkarmumusi isegi eri keelt rääkivate inimeste vahel, vaid ma pean silmas erinevate erakondade seisukohti seoses omandiküsimusega. Kui me läheme siin edasi detailidesse, siis ei ole meil võimalust lähemal ajal seda seadust vastu võtta. Seoses sellega ütlen, et täna oli majanduskomisjonis kõne all nii Liivaku artikkel kui ka artikkel, mis oli paar päeva tagasi "Päevalehes", ja veel mitmete teiste inimeste seisukohad. Ma arvan, et me ei peaks laskma ennast heidutada ühe või teise omanditeoreetiku või -spetsialisti seisukohtadest, sest meil on välja kujunenud juba võrdlemisi kindlapiiriline seisukoht selle raamseaduse kohta, ja diskussioon, mis tulevikus peaks omandiküsimustega veel jätkuma, peaks ka omakorda tsementeeruma, arvestama mitmete teiste riikide kogemusi, kes ületavad samasuguseid raskusi ja samasuguseid probleeme, nagu on meil. Ma pean siin silmas majandusreforme ja kindlaid seisukohti, kindlaid valmisretsepte ei ole praegu võimalik anda ja sellepärast ei ole ka mõtet viidata ühele või teisele teoreetikule või artiklile. Me näeme juba praegu ette, et elu teeb korrekture ka omandiseadusse ning ideaalset seadust meil ei olegi võimalik praegu vastu võtta.

J. Kass

Lugupeetud juhatus, ettekandja! Ma väga vabandan, et ma pole kirjalikult siimaani saanud esineda lisaettepanekutega, aga ma teeksin pisitähenduse kohe. § 10 p. 2 vara äravõtmise kohta tahaksin lisada üht mõtet, sest siin on hüvituse all mõeldud ainult maksumust, maksumuse teel hüvitada. Ma pean seda ebapiisavaks, sest siiski on vajalik omand taastada, kui see on võimalik, seega ma sõnastaksin seda nõnda: "Vara äravõtmine omaniku poolt võib toimuda ainult seadusega ettenähtud korras riiklikes või ühiskondlikes huvides selle maksumuse hüvitamisega", lisades "... või selle taastamisega, kui see on võimalik" ja edasi läheb nii nagu on.

Ja nüüd on mul veel mure § 15 pärast. Siin on juttu eraomandiõiguse objektidest. "Kodaniku poolt seadusega ettenähtud alustel soetatud vara koosseis ja maksumus ei ole piiratud, välja arvatud ..." – nüüd hakkavad juba igasugused piirangud. Ma teeksin siia täienduse juurde

järgmiselt: "Kodaniku poolt seadusega ettenähtud alustel soetatud vara maksumus ei ole piiratud." Jätame ükskord piirangud, kui suur vara võib kellelgi olla. Ja edasi jätkame "... samuti pole piiratud koosseis, välja arvatud käesoleva seaduse §-s 5 lg. 2 toodud erandid." Seal hakkame küll piirama, sest kellelgi võib aatompomm või mingi muu pomm olla, aga ma leian, et vara maksumuse suurus küll ei tohiks meil enam piiratud olla. Aitäh!

Juhataja

Enne kui Ivar Raig asub kommenteerima, ma juhin tähelepanu sellele, et praegu on siiski küsimuste esitamise aeg. Läbirääkimised toimuvad hiljem.

I. Raig

Kui võtta hr. Kassi sõnavõttu küsimusena, siis võiks see küsimus olla formuleeritud sellisena, kas ma toetaksin tema sellist formuleeringut, nagu ta siin esitas, või õigemini lisa §-le 10 lg. 2. Ma olen selle parandusega täiesti nõus ja selle võiks siis ka eraldi veel üle korrata, siis kõlaks niimoodi: "Vara äravõtmine omanikult võib toimuda ainult seadusega ettenähtud korras riiklikes ja ühiskondlikes huvides selle maksumuse hüvitamisega või selle taastamisega, kui see on võimalik karistusena kriminaalkuriteo või sanktsioonidena administratiivõiguse eest." Ma arvan, et see on täiesti vastuvõetav parandus. Aga mis puutub §-sse 15, siis selles suhtes oli meil palju vaidlusi, ka täna hommikul, kui hr. Maarend andis siia paranduse põhimõtteliselt sama sisuga, kus ta tahtis viia sõnastuse selliselt, et kodanike poolt seadusega mittevastavuses olevatel alustel või keelatud, mittekeelatud tegevusega seotult vara koosseis ja maksumus ei ole piiratud. Me arutasime komisjonis ja leidsime, et see "ettenähtud alusel" on siiski juba järgmises paragrahvis ette nähtud, mis alused need on. Nii et see võiks jääda ka sellisena, sest see on vaid iluviga, aga sisuliselt see oluliselt midagi ei muuda ja me otsustasime jätta nii, nagu ta praegu on.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud kolleeg Ivar Raig. Mul oleks kaks küsimust. Esimene tuleneb arutatavast teemast, teine selle teema kohta.

Esiteks, teie sõnutsi oleme õigusloomes jõudnud uude etappi. See on fakt, sellest tulenevalt ka vastutus. Teie ütlesite, kui me praegu takerdume, peatume, siis läheb veel tükk aega enne, kui me oleme suutelised vastu võtma sellist seadust. Kas teie selle ütluse juures lähtusite kui maa-keskerakonna juht või kui selle seaduse ettekandja? Sest, kas teile ei tundu, et Ants Pindingu väljaütlemine "Päevalehes" on nagu vastukaja maa-keskerakonna avaldusele selle dokumendi

suhtes?

Teine küsimus. Hr. Varul püüdis meile selgeks teha, et § 35 sisu, toetudes tolele 36-nda aasta Eesti Vabariigi tsiviilseaduse projektile, mis olevat jäänudki vastu võtmata. Minule jäi arusaamatuks täna teie selgitus – maa saatus –, kas me ei täpsustaks veel § 36?

I. Raig

Kõigepealt selle küsimuse kohta, mis puudutas takerdumist ja kas ma lähtun kui keskerakonna juht või majanduskomisjoni esimehe asetäitja, siis loomulikult kui majanduskomisjoni asetäitja ja mingisugust erakondlikust lähenemisest antud dokumendile siin, täna vähemalt, juttu pole olnud ja polegi mõttes olnud seda teha. Mis puutub Ants Pindingu artiklisse, mis ilmus "Päevalehes" mõned päevad tagasi, siis sellesse süvenedes selgub, et Ants Pindingu mõtted on kirja pandud siis, kui meie omandiseaduse projekt oli alles esimesel lugemisel ja ta ei ole arvesse võtnud ka neid parandusi, mis olid sisse võetud teiseks lugemiseks. See välistab täielikult seosed Ants Pindingu artikli ja maa-keskerakonna seisukohtadega, mis ilmusid tunduvalt hiljem, kui oli kirjutatud Ants Pindingu artikkel. Ilmselt seisis see artikkel toimetuses mõnda aega. See on esimene vastus.

Teine, mis puutub maaomandisse, siis sellel ma ka juba peatusin. Minu arvates võiks panna kas või hääletamisele selle paragrahvi formuleering, mida esitas redaktsioonikomisjonis täna hommikul Kaido Kama, mis ütles, et Eesti Vabariigi omanduses on maa jne. niivõrd, kuivõrd nad ei ole eraomanduses, munitsipaalomanduses või muus Eesti Vabariigi omanduses. Siin tuli sisse NSV Liiduga suhete küsimus, sest nemad ei tunnista praegu, et maa on meie omanduses, meie – vastupidi. Kui § 35 muuta, siis peaks ka paljusid teisi paragrahve muutma. Sellise formuleeringu, kui nõutakse, võiks juurde teha. Võib-olla Kaido Kama või keegi teine formuleerib täpsemalt ning võiks siis selle küsimuse panna eraldi hääletamisele, kui vajadus tekib. Kuid ma ütlen veel kord üle, et § 35 on küll praegu aluseks, kuid § 37 lg. 3, mis on selle paragrahviga seotud, võimaldab maa andmist eraomandusse ja see kord määratakse kindlaks Eesti Vabariigi seadustega eraldi.

A. Sirendi

Lugupeetud spiiker ja Ivar Raig! Kõigepealt küsimus § 38 lg. 2 kohta, mis on uus. Siin on juttu vara osalisest või täielikust üleminekust, aga ei ole öeldud, kellele üleminekust. Kas ei oleks otstarbekas lisada siia sõna "teistele ettevõtetele", sest üleminek võib olla ka teise agregaatolekusse, näiteks aurab ära või sublimeerub. Tähendab, kaob ära nii või teisiti.

Edasi on küsimus § 5 kohta. Kas ei ole otstarbekas siiski öelda, et tegemist on asjaõigusega, ja panna sulgudesse omandiõiguse asjaõiguse objekt?

§ 5 lg. 2 on vastuolu. Kas oleks võimalik seda ära parandada? Tähendab, omandiõiguse objektiks võib olla vara, mille omamine ei ole seadusega piiratud. Niisugust omandit, mille omamine ei oleks nii või teisiti piiratud, ei ole, tähendab, peaks olema "ja ulatuses, millises ei ole piiratud". Ja kas § 5 lg. 3 ei tuleks lisada "intellektuaalse" järgi "ja teist liiki omandiga", sest intellektuaalne ei haara kõike seda, mis on väljaspool asjaõigust või väljaspool asju või materiaalselt omandit. Tänan!

I. Raig

Ma tänan kolleeg Arvo Sirendit nende ettepanekute eest ja mulle tundub, et need on täiesti vastuvõetavad. On redaktsioonilist laadi, täpsustavad, välja arvatud see küsimus, mis puudutab § 5. Siin oli mõeldud §-s 2 ka piirangut, sest omandiõiguse objektiks võib olla vara, mille omamine ei ole seadusega piiratud. Seadusega keelata on ilmselt mõeldud ikkagi neid varasid, näiteks narkootilisi aineid ja selletaolist, mida me tõesti ei saa lubada. Nii et siin see piirang võiks ikkagi sees olla, seda on tehtud ka teistes välisriikides. Nii et ma ei saaks sellega nõus olla, et absoluutselt mingeid piiranguid omandiõiguse objektidel ei tohiks olla.

J. Pöld

Hr. Ivar Raig, mul on mõned küsimused.

Esiteks, kas võiks lühidalt määratleda, mis on siiski omand. Teiseks, § 2 lg. 2 lõpp, et Eesti Vabariigi seadustes võib ette näha ka teisi omandivorme. Millised need teised omandivormid võiks veel olla? Ja kolmandaks. Minu arvates on selline mõte – Eesti Vabariik soodustab erinevate omandivormide teket või arengut – iseeneses vastuolu sisaldav. Kui ta soodustab näiteks eraomandi tekkimist ja arengut, siis sellega ta pidurdab ilmselt riiklikku omandit, omandi teket ja arengut või vastupidi. Aitäh!

I. Raig

Kõigepealt ma ütlen, et me teeme seadusi ja meil ei ole poliitökonomia eksam, et ma peaksin hakkama defineerima omandit. See on ka konstitutsiooniline küsimus ja omandi definitsioone võib olla nii palju. Nii et ma ei hakka praegu ühtegi välja pakkuma, siis võib tekkida ka küsimus, et mis siis selle seaduse aluseks võtta.

Teine, et on teisi omandivorme. Ma rääkisin sellest, et me oleme üleminekuperioodil. Ja üleminekuperioodil võib tekkida mitmeid selliseid vorme, kus kombineeruvad täiesti

ootamatud uued, isegi ei ütleks, et uued omandivormid, vaid omandi objektide kooslused, mida võib nimetada ka siis tinglikult uueks vormiks. Siin lihtsalt jäetakse otsad lahti selleks, et kui midagi sellist tekib, siis ei oleks see seadus uue jaoks kinni. Nii et ma ei oska siin midagi täpsemalt lisada.

Samamoodi on ka viimase küsimusega, sest see on raamseadus, mis peab olema kõige uue jaoks lahti. Ja loomulikult, kui tuleb eraomandit juurde, siis see peab kellegi arvelt tulena, ei saa ju niimoodi olla, et võib tekkida suures koguses eraomandit kusagilt, millestki seniolematust. Ja see majanduslik printsiip, mis põhjendaks selle või teise omandivormi eelistamist, on ökonoomsuse kriteerium, ja mitte ainult ökonoomsuse kriteerium. See selgub juba nende erinevate omandivormide omavahelises konkurentsivõimelisel turul ja omandiseadus ei peaks ka neid majanduslikke aspekte siin lahkama.

Juhataja

Suur tänu! Ma juhin ikka tähelepanu sellele, et praegu on küsimuste esitamise aeg, sõnavõtted tulevad veel.

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Vastates denatsionaliseerimise küsimustele, endistele omanikele nende varanduse tagastamisest, te ütlesite, et tagastatava varanduse ring saab olema küllaltki kitsas. Kas see on juba otsustatud küsimus? Saab see olema kitsas või lai? Ühe jaoks on ta kitsas, teise jaoks lai. Seepärast on mul teile teine küsimus. Kas teile ei tundu, et siiski see seadus, kuidas ta ei oleks ka ümber töötatud, ei anna praegu eriti midagi? Oleks soovitatav, et ta läheks paketi, koos teiste seadustega, eeskätt maaseadusega ja ettevõtteseadusega, selleks, et oleks selge omandi omavaheliste suhete kogu ring. Oleks soovitatav, et oleks kompleks seadus.

I. Raig

See oli täiesti õieti püstitatud küsimus ja nii me näemegi, et omandiseadus hakkab funktsioneerima paketi, koos teiste omandit käsitlevate seadustega, eelkõige maaseadusega, ettevõtteseadusega, rendiseadusega, aktsiate kohta käiva seadusega jne. Praegu selle seaduse vastuvõtmine, mis fikseerib selgelt eraomandi võimalust, on väga vajalik, sest praegu on väga paljudel inimestel ebakindlus, kas eraomand on seadusega lubatud või mitte. See on toimunud juba praktiliselt kõikides teistes Ida-Euroopa maades ja selleni jõutakse ka, ja ongi sisuliselt jõutud juba NSV Liidu seadustes. Ja meil on käesolevat seadust just selleks vaja, et inimestele tagada kindlustunne eraettevõtlusega tegelemiseks, turumajandusele üleminekuks, ja

sellepärast peame kõik teised seadusaktid välja töötama just nimelt lähtudes sellest seadusest. Me ei saa enne, kui meil seda seadust ei ole, teisi seadusi välja töötada, sest kui üks sõna või põhimõte on teistsugune, siis tuleks juba kogu seadus ümber muuta. Nii et see on ikkagi – veel kord ma rõhutan – alusseadus, millele peavad järgnema kõik teised omandiga seotud olevad seadusandlikud aktid. Sellepärast ongi esimene, aga seda tuleks vaadata paketiis koos teiste seadustega. Kuid seda paketti saab teha juba siis, kui see seadus on vastu võetud.

N. Zahharov

Ma tahan juhtida teie tähelepanu paragrahvile 22, kus räägitakse vara saatusest kooperatiivi ja ühiskondliku organisatsiooni liikme ja ühiskondlikus liikumises osaleja lahkumisel.

Tahaksin saada teie vastust, kas komisjon vaatas küsimust mitte ainult kooperatiivi liikmele vara tagastamisest, vaid ka aktsionäride ühingu või rendiettevõtte liikmete kohta. Mis puutub ühiskondlikku liikumisse, siis see erineb printsipiaalselt kooperatiivist või mõnest teisest ettevõttest, kellede eesmärgiks on kapitali taastootmine. Ühiskondliku liikumise liikmed, makstes oma liikmemakse, ei maksa neid kapitali taastootmiseks, seepärast pakutud täienduses – ma paluksin vaadata vene keelest, et oleks täpne –, paragrahvis 22 punkt kahes, kus räägitakse sellest, et ühiskondlikes liikumistes osalejatel tekib õigus saada tagasi makstud liikmemaksud, on minu arvates oma olemuselt absurdne ja seda tuleks täpsustada.

I. Raig

See on õieti märgitud, kuid sellepärast oli ka parandus § 22 lg. 2 tehtud, sest seal ei ole tegemist mitte maksudega, vaid on maksjatega. Loomulikult ühiskondlike liikumiste puhul, kes teevad makseid, ei anta neile tagasi siis osamaksu. Nii et ma ei tea, kas teie sõnavõtt lähtus juba sellest parandusest § 22 lg. 2 või jäi veel midagi täpsustamiseks?

Juhataja

Nikolai Zahharov tahab täpsustada.

N. Zahharov

Ma tahaksin täpsustada oma küsimust, arvatavasti te ei saanud aru. Asi on nimelt selles, et venekeelses redaktsioonis, mille me saime täna vahetult enne istungit, on kirjutatud, et ühiskondliku liikumise liikmel tekib õigus saada tagasi tema poolt makstud liikmemaksud. Kas siin on õieti kirjutatud või mitte?

I. Raig

Siin on trükiveaga tegemist. Peab olema "ei teki". Seda venekeelset teksti, vabandage, ma ei ole sellise tähelepanuga läbi lugenud.

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Mul on teile selline küsimus. Tervele reale küsimustele, mis tulid saalist, te vastasite üsna mitmel korral, et see seadus on baasiks, väga tihti toonitasite, et see on üldine algus omandiküsimustes. Kas teile ei tundu, et see seadus vajab kahtlemata paljusid täpsustusi, võib-olla vajab isegi korrekture, seda on juba seadusest näha. Võib-olla oleks õigem seda nimetada mitte Eesti Vabariigi omandiseaduseks, aga – nagu teie näiteks ütlesite – seadus üldistest alustest või seadus põhimõisteist, mis annaks meile võimaluse manööverdada või tõesti korrigeerida dokumenti, mille käigus töötatakse välja teised seadusandlikud aktid. See on küsimuse esimene osa. Teine küsimus – ma üldiselt sain vist aru, miks Põldroos esitas teile teoreetilise küsimuse –, mis on omand? Ma püüaksin teda konkretiseerida, minule on see küllalt tähtis. Kuidas te seda endale ette kujutate, sest lugedes teist osa "Eraomandus", märkasin ma eraomandi täielikku samastatust varale, isiklikule omandile. Kas teie ettekujutustes on need ühed ja samad mõisted?

I. Raig

Kõigepealt esimese küsimuse kohta. Seda tuleb tunnistada, et tõepoolest on tegemist omandiseaduse alustega. Kas seda ka niimoodi nimetada, peaks veel mõtlema, pidama juristidega nõu ja vaatama, kui me kirjutame "Omandiseaduse alused" selleks pealkirjaks, kas ta siis sisumuutusi toob ka palju või ei too. Kui sisumuutusi kaasa ei too, võib tõepoolest olla selle seaduse pealkirjaks "Eesti Vabariigi omandiseaduse alused" ja see oleks tõepoolest täpsem.

Mis puutub teise küsimusse, siis seda ma ei kuulnud. Palun uuesti korrata seda küsimust.

Juhataja

Ivar Raig, vastus ei olnud täielik. Ma palun, Sergei Petinov, korrake veel kord.

S. Petinov

Lugupeetud Ivar Raig! Te vabandage mind, võib-olla ma ei formuleerinud küllalt täpselt oma küsimust. Minu küsimus seisneb järgmises. Teises osas I peatükis "Omandivormid", kus on juttu eraomandist, samastatakse mõisted "eraomand" ja "vara". Teie räägite sellest, et

eraomand on vara, sama osa järgmises paragrahvis te viisite sisse eraomandiõiguse ja edasi te juba mõtestate lahti eraomandiõiguse ja eraomandiõiguse teostamise. Kas see tähendab, et need kolm mõistet "eraomand", "isiklik omand" ja "vara" on identsed mõisted? On see üks ja seesama? Tänan!

I. Raig

Loomulikult nad ei ole identsed. Selle vea avastasime täna hommikul siin, rahvasaadik Sergij ka juba juhtis sellele tähelepanu. Ma tunnistan veel kord, et venekeelse tekstiga ma ei tegelnud ja siin on tõlkeprobleem. Mõeldud on ikkagi eraomandit.

J. Liim

Hr. Raig, ma võtan siit väljavõtte omandiseaduse täienduse preambulast. Siin on "endiste omanike õiguste tunnustamine seisuga 16. juunist 1940". Valijad on just selles küsimuses minu poole pöördunud. Teatavasti Nõukogude sõjaväebaasid tulid sisse 1939. aastal, nende tarbeks võeti maa-alasid omanikelt, talusid, suuremaid ja väiksemaid hooneid. Kas te olete seda küsimust uurinud, mil viisil Eesti Vabariik taastas nende kahjud? See on otseselt valijate küsimus. Tänan!

I. Raig

Tähendab, siin on veel mitmeid võimalusi. Esiteks, kas taastada omandiõigused 1939. aasta seisuga nendele inimestele, kellelt võeti maa või vara ära siis, kui baasid kõigepealt sisse tulid. Teine võimalus on taastada omandiõigused 16. juuni 1940. aasta seisuga, kui okupatsiooniväed tulid massiliselt sisse ja toimus põhiline omandi äravõtmine ja andmine sõjaväebaaside kätte. Kolmas võimalus on taastada omandiõigused seisuga 23. juuli, kui võeti vastu otsus natsionaliseerimisest, või taastada omandiõigused selle seisuga, kui toimus faktiline küüditamine ja inimeste kolhoosidesse ajamine. Nii et siin on variante väga palju ja antud juhul me lähtusime sellest, et kõige suurem vägivaldne omandi äravõtmine toimus siiski 16. või alates 17. juunist. See vormistati seadusena 23. juulil. Mis toimus enne 16. juunit, selle kohta ma pean tunnistama, et minul selliseid uurimusi ei ole. Kui need uurimused kellelgi on, siis tuleks need avalikustada ja vaadata, kui suured on need varad, mis tuleks hüvitada veel enne 1940. aasta 16. juunit. Kuid mulle tundub, et kõik need varad, mis võeti ära 39. aastal, võeti ära ikkagi sellesama juulideklaratsiooniga natsionaliseerimisest ning need on võimalik taastada põhiliselt seisuga juuni 1940. Ma arvan, kui see omand on märkimisväärne, mis võeti

ära veel 39. aastal, siis peaks uues seaduses, mis käsitleb varade tagasiandmist, sätestama ka need võimalused.

G. Ahaladze

Lugupeetud ettekandja! Ma palun vabandust, kuid ma ei saanud hästi aru teie vastusest II peatüki paragrahv 22 suhtes, mis puudutas liikmemaksude tagastamist ja nõnda edasi. Niisiis, kui lisada isegi sõna "ei tagastata", siis teine osa üldse kaotab mõtte, seda ei ole üldse siia vaja. Kuidas teie arvate?

I. Raig

1. punktis on öeldud siin, et kooperatiivi liikme lahkumisel tuleb see tagasi maksta, kuid teine lihtsalt ütleb, ikkagi, et reguleerib. Vastuse küsimusele annab lg. 2 selle kohta, mis toimub ühiskondlike liikumiste ja organisatsioonide varaga. Ja ma arvan, et see ei ole antud juhul üleliigne, sest tekib küsimus, mis siis nende varaga saab, mis on realselt olemas. See säte ütleb, et seda tagasi ei saa selle liikumisega ühinenud või toetavad inimesed. See on ikkagi reguleeriv ja selgitav säte.

A. Zõbin

Kooperatiivist väljaastunud kooperatiivi liige saab tagasi teatud osamaksu. Liidulise seadusandluse järgi kooperatiivi liige on praegusel ajal omanik, nii-öelda selles kooperatiivis. Kuid ma pean silmas näiteks elamukooperatiive, kui inimene on korteri omanik ja omab õigust seda käsitada oma äranägemise järgi. Kas see on õiglane, et ta saab tagasi teatud summa lahkumisel ja ei oma õigust oma korteri edasimüügiks?

I. Raig

Ma arvan, et see on täiesti õiglane, sest lõpuks võeti ka otsus vastu kollektiivselt selle kohta, et asutakse ühist maja ehitama. Siis oleks võinud juba alguses kooperatiivi mitte astudes teha otsuse, et ma ehitan või ostan korteri, mitte ei asu seda korterit ehitama kooperatiivi korras. Kui oli ühiselt võetud vastu otsus korterikooperatiivi asutamiseks ja maja ehitamiseks, siis on loogiline, et sealt välja astumiseks võetakse samuti otsus vastu ühiselt.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Mul on ettepanek lõpetada küsimused ja minna üle sõnavõttudele.

Juhataja

Paistab, et rohkem ei ole ka küsijaid. Täname Ivar Raigi. Enne, kui me läheme sõnavõttude juurde, tahaksin juhtida teie tähelepanu sellele, et tegemist on ikkagi kolmanda lugemisega ja neljandat lugemist ei toimu. See tähendab seda, et suuri põhimõttelisi kontseptuaalseid muudatusi praegu menetluses olev seaduseelnõu ei peaks läbi elama. Kuid redaktsioonilised parandused on võimalikud ja kui saadikud seda õigeaks peavad, siis vahetult enne hääletamist võiks tööd redaktsioonikomisjon teha ja me võiksime teha vaheaja. Sõnavõtjad peaksid praegu silmas pidama seda, et põhimõtteliselt oma seisukoha me avaldame kolmandal lugemisel hääletamise kaudu. Uut seaduseelnõud me tegema enam ei hakka. Läheme sõnavõttude juurde.

M. Titma

Kahjuks ma pean alustama põhimõttelise küsimusega. Midagi ei ole teha – sest teise- kolmanda lugemise vahel on tekkinud preambula, mis käikuminemise korral asetab vabariigi elanikkonna, ka Eesti Vabariigi praktiliselt pankroti seisundisse. Kui me tunnustame kõiki neid vaideid, mida välisomanikud ja ka enne 40-ndat aastat Eesti Vabariigi kodanikud omandisuhetes hakkavad esitama, siis ma ei kujuta ette, kust tuleb see reaalne vara, millega neid vaideid on võimalik katta. Selleks, et illustreerida situatsiooni, ma toaksin näiteks taluküsimuse. On ju selge, et paljudes endistes taludes on uued omanikud, kes on elanud seal võib-olla 40 aastat ja praktiliselt on see omand kujunenud nende isiklikuks omandiks. Praeguse seadusega võtame selle isikliku omandi neilt inimestelt realselt ära, selleks et anda eraomandina enne 1940. aasta omanike sugulastele, kellel on õigusjärgluse alusel selleks õigused. Täpselt analoogiline situatsioon tekib ka väikemajadega, ka korteritega. Tähendab, inimeste isiklik omand selle seaduse alusel läheb ära eraomandiks vastavalt enne 1940. aastat olnud omandisuhete taastamisele. Minu arvates ei saa põhimõtteliselt niisugust lähenemist mingil juhul aktsepteerida. Aluseks tuleb võtta praegused omandisuhted, milledes on kujunenud isiklik omand.

Eesti Vabariik saab võtta enda kanda kahjud, mis hüvitatakse talle NSV Liidu poolt, rahuldumaks enne 16. juunit 1940 omanike nõudmisi, kaasa arvatud välisomanikud, sest lõppude lõpuks ei ole see kahju tekkinud tänaste omanike tegevuse tulemusena, ega ei ole ka korvatav meie poolt, kuivõrd 1940. aastal natsionaliseerimine viidi läbi tegelikult Nõukogude Liidu valitsuse poolt. Meie poolt kõigi nende kohustuste enda peale võtmine tähendab sisuliselt pankroti väljakuulutamist Eesti Vabariigi suhtes, tuleviku suhtes. Me oleme kohe kolmanda maailma maa suurte välisõlgadega. Ainuke klausel, mis võiks olla sees, on enne

1940. aasta isikliku omandi kohustuslik taastamine. Tähendab, enne 1940. aastat olnud isikliku omandi taastamine peab toimuma reeglina täies mahus. See on vastuvõetav, sest ei saa tekitada olukorda, kus endine ebaõiglus sünnitab uue ebaõigluse. Tänan!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja ja austatud kolleegid! Omandiseaduse tänane arutelu näitab kujukalt paljude meie saadikute töö- ja mõtlemisstiili. Selle asemel, et teha konstruktiivset tööd komisjonides, lahendada operatiivseid küsimusi kas või oma naabriga, esitada konkreetseid ettepanekuid kirjalikult, hakkame me täiskogu ees jällegi tegelema poliitharidusliku küsimuste-vastuste õhtupoolikuga, esitama parandusi, mis on komisjonis juba ära vaieldud. Vastuseks hr. Titma sõnavõtule peab ütleva, et juba teisel lugemisel oli olemas preambula, see loeti siin ette. Tuleks lihtsalt olla tähelepanelikum. Preambula ei tekkinud teise ja kolmanda lugemise vahel, vaid teisel lugemisel.

Peale selle on välisosanike privatiseerimisprotsessidega seotud küsimusi arutatud ka majanduskomisjonis. Ka teisel lugemisel on öeldud, et tuleb valmistada omandireformi aluste kohta seadus, kus oleks ära öeldud ka denatsionaliseerimisega seotud küsimused. Need dokumendid on ka juba projektidena ette valmistatud ja homme esitatakse nad presiidiumile. Siin on mitmeid variante, nii et nende küsimustega samuti tegeldakse.

Ja omandiseaduse arutamisel tekkiski mul üks huvitav mõte. Komisjoni tööst võttis asjalikult osa kõigi poolt ärapõlatud hr. Kaido Kama ja ma arvan, et tihtipeale on seetõttu tema töö palju produktiivsem neist saadikutest, kes tegelevad ainult siin täiskogul küsimuste esitamisega ja hääletamisega. Komisjonis on koos autorite ja ekspertidega vaieldud, kõik punktid läbi arutatud ja mitte üks kord. Pidevalt on olnud komisjoni töös osalemiseks vaba pääs kõikidele. Ka täna teatati sellest ja paluti anda oma konkreetsed ettepanekud või tulla ise, kuid seda ei tehtud. Majanduskomisjoni poolt teen ettepaneku võtta täna vastu see omandiseadus. Vastasel korral takerdub privatiseerimisprotsessi käivitamine vähemalt sügiseni. Seda aga me ei või endale lubada, sest seda ei andestaks meile Eestimaa rahvas. Ma kardan, et selle seaduse mittevastuvõtmisega me jääksime jalgu juba teistele liiduvabariikidele, tulevastele riikidele. Aitäh!

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Ma toetan Ants Veetõusmet ja ütlen ka, et tuleb vastu võtta seadus, ja just nimelt seadus, ei mitte mingid alused – need on midagi muud. Ainult seadus annab võimaluse õigusloomes edasi liikuda Eesti Vabariigi ülesehitamiseks. Ja tegemist on ju ajutise

abinõuga. Meile on korduvalt selgitatud, et normaalsetes oludes omandiseadust iseseisvana ei olegi tarvis, sest tema õiguslik sisu on sel juhul tsiviilkoodeksis. Suhtugem sellesse seadusse kui omandiseadusse üleminekuperioodiks, võtkem see vastu ka siis, kui see meile briljantselt täiuslikuna ei tundu. See, mis praegu eelnõuna kirjas, on piisav, et võimaldada edasiliikumist, ja võtkem seadus vastu. Kui see täna võimalik ei ole, siis andkem redaktsioonikomisjonile veel aega ja võtkem see seadus vastu näiteks kolmapäeval, aga ka mitte üks sekund hiljem. Tänan!

A. Zöbin

Kasulik ja õigem oleks olnud, kui kõik need dokumendid oleksid läinud kompleksis. Nagu mulle meenub, oli jutt igal etapil selle seaduse vastuvõtmisest, seepärast sõnavõtjad – lugupeetud saadikud – minu arvates ei rääkinud päris õigesti sellest, et seda küsimust ei ole üles tõstetud. See küsimus tõsteti üles ja nimelt, et kõik need dokumendid läheksid kompleksis selleks, et seadus annaks suure kindlustunde. Minu arvates annan ta väiksema kindlustunde, sest kui talupoeg ei saa kindel olla selles, et teised seadused hakkavad minema ka samas liinis, ei saa ta ka olla kindel, kas hakata ehitama või mitte. Saades täna 100 või 50 ha maad, kas ta võib olla kindel selles, et see maa ei anta tagasi sellele, kellele ta kuulus enne 1939. või 1940. aastat. See on asja üks külg.

Teine. Möödunud korral oli juttu sellest, et avaldada see seadus ajakirjanduses üldrahvalikuks arutlemiseks. Ma olen kategooriliselt selle vastu, et seadus annaks õiguse omandi saatuse lahendamiseks, mis kuulub kooperatiivi liikmele, mingisugusele selle kooperatiivi juhatusele. Selle baasil võib sündida seaduste rikkumine. Liidulise seadusandluse järgi õigus käsutada kooperatiivi, elamukooperatiivi, garaaži kooperatiivi eraomandust kuulub kooperatiivi liikmele. Meie aga selle seaduse järgi tahame käsutada kooperatiivi eraomanduse seda osa. Küsige ükskõik millise kooperatiivi liikme käest, mis on talle kasulik, kas ise käsutada oma korterit või oodata esimeest? Ma arvan, et on läbi viidud suur töö, kuid selle peab kõrvale panema ja tegelema niikaua teiste seadustega, seejärel aga ta vastu võtta koos teiste seadustega.

K. Koha

Hr. juhataja, lugupeetud kolleegid! Lubage, ma kordan uuesti oma mõtteid, mida ma rääkisin teisel lugemisel. See seadus on ikkagi pretsedenditu juhtum maailmas ja selle seadusega teenitakse järgmisi eesmärgi. Kõigepealt ta seadustab eraomandi, ta kaotab eelistuse nn. sotsialistlikule omandile, ta kehtestab kõikidele omandivormidele võrdsuse seaduse ees, ja

kõige viimaks, ta räägib lahti meile omamise või omaniku võimalikud vormid. See on selle seaduse kogu sisu, mis on pandud pikkadele lehekülgedele kirja. Sest me oleme ju elanud ebanormaalses olukorras. 50 aastat on rikutud üht inimõigust – õigust omandile. Selle seadusega püütakse seda rikkumist leevendada hakata. Tänan!

M. Laar

Austatud Ülemnõukogu! Toetaksin omalt poolt siin mitme eelkõneleja mõtet, et meil ei ole muud võimalust, kui nüüd ära otsustada, kas me võtame selle seaduse sellisena vastu, nagu ta põhimõtteliselt praegu on, või lükkame edasi vähemalt sügiseni õige palju majandusprotsesse. Sellega tegelikult petame tõesti neid lootusi, mis valijate poolt meile on pandud. Ma olen nõus, et võiks teha keelelist korrektuuri õige mitmeski kohas selles seaduses, kuid samal ajal on see meie endi Ülemnõukogu viga, et me pole töötanud järelikult piisava tõhususega. Kõik, kes me neid märkusi teeme komisjonides, pole töötanud selle dokumendi esimesel ja teisel lugemisel piisava tõhususega, et nüüd ärgates hakkame me neid parandusi sinna sisse nõudma. See dokument on mingil määral tõesti kompromissiks erinevate suundade vahel, erinevate arvamuste ja seisukohtade vahel ning piisavalt avatud, et edaspidi jätta ruumi edasisele seadusloomele. Arvestades meie vähest kvoorumit, paneksin ma tõesti igapäevale südamele suhtuda väga kohusetundlikult selle küsimuse hääletamisel. Aitäh!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mikk Titma ütles, et Nõukogude Liit natsionaliseeris 1940. aastal kõik vara ja ta peab kompenseerima endistele omanikele natsionaliseeritud vara maksumuse. Kuid te teate, et Nõukogude Liit, väljendades Mikk Titma sõnadega, natsionaliseeris haiglad, elamud, maatükid ja kõik see oli antud Eesti rahva valdusesse. Kas tõesti peab Nõukogude Liit ka selle kompenseerima?

Nüüd ma tahaksin öelda mõni sõna seaduse kohta. Eriti puudutab see paragrahvi 6. Lause, et omandiõigus tekib omandiõiguse taastamisega on väga ohtlik lause, sest tekivad pretensioonid elamutele. Suurem osa elamufondist kuulus kuni 1940. aastani eravaldustesse. Mis siis juhtub, kui need majaomanikud, nende järeltulijad nõuavad rohkem kui poole Tallinna elamufondi tagastamist? See on esiteks. Mõningad vabrikud ja tehased, ning mitte ainult liidulise alluvusega, olid samuti eravalduses. See seadus võib luua sellise olukorra, kus eesti farmerid ja kolhoosnikud võidakse jätta ilma oma maast, endiste peremeeste poolt võivad tekkida pretensioonid. Seepärast ma arvan, et seda seadust ilma rahva arutluseta vastu võtta ei tohi ja

mina tema poolt ei hääleta. See seadus puudutab liiga paljusid eestlasi, inimesi Eestis, Eesti rahvast. Tänan!

K. Kama

Teen ettepaneku panna eraldi hääletamisele § 35 juurde see, millest Ivar Raig juba rääkis. Ma loen ette kogu lause täies sõnastuses: "Eesti Vabariigi riiklikus omanduses on maa, maapõu, õhuruum, sise- ja territoriaalveed, mandrilava, mets ja muud loodusvarad niivõrd, kuivõrd nad ei ole eraomanduses, juriidilise isiku omanduses või munitsipaalomanduses." Siis paneb see ikkagi asja täpselt paika, sest oht seoses liidulises alluvuses olevate karjääridega jm. ei ole minu arvates tõsine, sest N. Liidu kodanike ja juriidiliste isikute omand on lõpus eraldi sätestatud eraldi paragrahvides.

Juhataja

Suur tänu, palun esitada kirjalikult.

A. Kõo

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Mul on niisugune tunne, et selle omandiseaduse eelnõu vastuvõtmisel saadusena me võiksime vaielda veel praeguse eelnõu üle, me võiksime vaielda ka siis, kui kontseptsiooni lähtekohad oleksid risti vastupidised. Ma arvan, et õigem oleks vist otsustamisel aluseks võtta seda, mida soovivad meilt meie valijad. Mina formuleeriksin need soovid isiklikult, soovitaksin ka teistel lähtuda kahest järgmisest küsimusest. Kõige rohkem on küll minu valijaid erutanud üks küsimus: kas siis edaspidi võib eraomanikuks olla kodanik, lihtnimene või mitte? See omandiseadus, ma arvan, vastuse küsimusele annab. Teine küsimus, kas võib taastada omandiõigust nendele varadele, mis omal ajal ära võeti, või mitte, on jälle äärmiselt erutav inimeste jaoks. Ja ka siin ma vastaksin, et printsibiilt see omandiseaduse eelnõu lahendab küsimuse ära. Minu arvates ei tasuks ärevusse sattuda nendel, kes arvavad, et homsest juba hakatakse suuri tehaseid ja vabrikuid ümber jagama. Hr. Raig ütles selgesõnaliselt, ja ka ilmselt selle seaduseelnõu tekstist ei loe midagi muud välja, kui et selline omandiõiguse taastamine saab olla ikkagi väga piiratud ja käib riigi kaudu, mitte väevõimuga endiste omanike poolt. Ja et otsustada, kuidas siis toimida selle seadusega, püstitaksin ka veel kolmanda küsimuse: kas me selle seaduseelnõu seadusena vastuvõtmisel põletame mingid sillad või ei? Kas edaspidi on see meil takistuseks omandisuhete reguleerimisel või soodustab ta seda? Minu arvates siin niisuguseid sätteid, mis otseselt meie elu edaspidi uppi keeraksid, ei ole. Vastupidi, jääb ikkagi domineerima see, et

antud momendil on ta vajalik. Nendest asjaoludest lähtudes ja kuni meil pole detailset omandisuhete reguleerimist tsiviilkoodeksi tasandil, on selle seaduse vastuvõtmine möödapääsmatu. See on minu kui juristi arvamus samuti. Aitäh!

Ü. Aaskivi

Kahjuks ei ole küll praegu saalis päris mitmeid neid saadikuid, kellele ma tahaksin just öelda, et kõik need ettepanekud või "hirmud", mida siin on väljendatud selle seaduse ees, on demagoogilised ja suunatud asjatule venitamisele, sest kõigi nende n.-ö. kriitiliste paragrahvide juurde, millest siin täna on ja varasematel lugemistel on korduvalt räägitud, on spetsiaalselt öeldud, et need teravad küsimused reguleeritakse eraldi seadusega ja need ei puuduta üldse käesolevat arutatavat omandiseadust. Seepärast ma leian, et ei ole mingit põhjust, miks me peaksime pikendama nüüd veel selle seaduse vastuvõtmise protsessi. Ma teen ettepaneku läbi viia ka see hääletus nimeliselt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Nimelise hääletamise kohta on juba ettepanekud olemas.

R. Veidemann

Hr. juhataja! Tahaksin oma kolleegide tähelepanu juhtida sellele, et äsja hr. Kama poolt tehtud ettepanek § 35 lg. 1 redigeerimisele minek viiks meid otsemaid vastuollu 1988. aasta 16. novembri deklaratsiooniga, kuna ta seaks kohe lisatingimusi sellele, mida me tol hetkel deklareerisime. Seega me võime sattuda olukorda, et järgnevalt tuleb meil hakata kaaluma selle deklaratsiooni ümberhääletamist. Minu arvates praeguses redaktsioonis § 35 lg. 1 ja § 37 lg. 3 on väga hästi konditsioonis ja vastastikku toimivad. Nii et teen ettepaneku jääda oma redaktsiooni juurde ja hääletada seda, kas panna hääletusele Kaido Kama ettepanek. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kui me jõuame otsustamise faasi, siis me täpsustame veel täpselt seda protseduuri. Igal saadikul on õigus panna oma lähenemisnurk hääletamisele.

V. Kois

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kõigepealt ma tahaksin märkida seda, et, näiteks, Inglismaa parlamendis on selliste väljendite nimekiri, mida ei soovitata kasutada ühe saadiku pöördumisel teise poole. Näiteks, te valetate, demagoogia, provokatsioon. See loob

auditooriumis liigse pingestatud õhkkonna. Ma arvan, et meie parlamendil tuleks ka veidi õppida ja võtta see edaspidi aluseks.

Kui rääkida vahetult sellest seadusest, siis on teda kahtlemata tarvis. Esimesel sammul ja kui vaadata teksti järgi, ta tõesti ei sulge ühtki ust. Selles seaduses, tema preambulas tunnistatakse omanike õigust, kes olid omanikud kuni 1940. aastani, kuid ei räägita kompensatsiooni maksmise korrast, selle suurusest ja muudest asjadest, mis on sellega seotud. Eeskätt selle protseduuri me peame seadusandlikul teel selgeks rääkima spetsiaalsetes seadustes.

Ma arvan, et võib täiesti hääletada pakutud seaduse projekti poolt. Tänan!

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kuulates nüüd ära kõik – Raigi, Veetõusme ja veel terve rea teisi sõnavõtte, siis on täiesti selge, et see on ikkagi raam- või baasseadus, mille vastuvõtmisel hakkaks terve rida teisi seadusi liikuma. Parandusi on siin tehtud küllaldaselt. Me võime neid vigu ju veel otsida, järjest leitakse rassist ja kõike muud. Mina näen siiski ainuõigena see seadus vastu võtta, ja veel täna. Tänan!

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud, ma tahaksin ka toetada seda mõtet, mille Mikk Titma on välja öelnud ja ka Valeri Kois tegi seda viimati väga selgesti. Tõesti, see seadus on raamseadusena aluseks kõigi nende probleemide lahendamisele, mida siin tõstatatakse. Seoses sellega ma tahaksin jagada eriti hr. Titma muret, sest, tõepoolest, mismoodi hakkab toimuma omandi taastamine ja mismoodi see mõjutab kogu meie majanduse ja riigi tulevikku – see on meile kõigile väga oluline. Kuid on selge, et see probleem tuleb tõsta, see õigus tuleb anda, aga see kord tuleb välja töötada eraldi seadustega. Tähendab, see seadus ju veel seda korda ei sätesta, selletõttu ka need hirmud praegu on enneaegsed, kuivõrd seadus praegu on alles raam, mille me peame ise täitma. Nii et ka mina olen selle poolt, et sellisel kujul see raamseadus täna vastu võtta, kuid kõiki neid probleeme ja märkusi tuleb arvestada juba järgmiste seaduste väljatöötamisel.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et sõnavõtusoovijaid rohkem ei ole. Lugupeetud Ülemnõukogu, peame nõu. Meil on meie ametliku tööpäeva lõpuni jäänud natukene rohkem kui veerand tundi. Nagu öeldud, uut seaduseelnõu tegema ei hakata ja saadikud avaldavad oma suhtumist hääletamise kaudu. Redaktsioonilisi parandusi tuleks arvesse võtta. On niisugune pakkumine Ülemnõukogu juhatuse poolt, et jätta kolmas lugemine pooleli ja lõpetada ta kolmapäeval.

Sellisel juhtumil kõik kompuutrimälus olevad sõnavõttud ja sõnavõtjad fikseeritakse ja võivad jätkuda ainult reglemendis lubatud piirides. Nii et põhimõtteliselt kolmapäeval ei tohiks meil otsustamisel palju aega minna. Kui me täna jätkame kolmandat lugemist, siis ma küsiksin Ülemnõukogu käest, kas me oleme valmis pikendama tänast tööpäeva. Ülemnõukogu juhatuse poolt on teile esimene ettepanek, mida oleks vaja hääletamise teel otsustada.

Lugupeetud Ülemnõukogu, enne kui me hääletame, viime läbi veel kohaloleku kontrolli, kuid ettepanek, mida teile hääletamisele pannakse, kõlab selliselt: kes on selle poolt, et jätta täna kolmas lugemine pooleli ja jätkata seda kolmapäeval, 13. juunil? Kohaloleku kontroll. Kohal on 87 rahvasaadikut, puudub 18. Ja nüüd ettepanek.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja! Ma teeksin ettepaneku panna hääletamisele niisugune variant, et pikendada tänast tööd seaduse vastuvõtmiseni, siis näeksime seisukohta.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada tänast tööpäeva? Minu tähelepanu juhiti õieti sellele, et esimene ettepanek tuleb Ülemnõukogu juhatuse poolt ja teine tuleb rahvasaadik Heldur Petersoni poolt. Tõsi, esimese ettepaneku otsustamiseks on vaja lihthääaltenamust. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada Eesti Vabariigi omandiseaduse kolmas lugemine ja jätkata seda kolmapäeval, 12. juunil? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 59 rahvasaadikut, vastu 22, erapooletuid 5. Ettepanek on vastu võetud. Ma selgitan veel kord, et seda ohtu, et täna tehtud töö oleks olnud asjatu, ei ole vaja karta.

Pöördumine Moskva ja kogu Venemaa patriarhi poole

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on veel üks teema, mis on päevakorraväline, kuid arvatavasti keegi ei vaidlusta seda. See on pöördumine Moskva ja kogu Venemaa patriarhi poole. Kas te lubate mul ette lugeda pöördumise projekti? Marju Lauristin arvab, et täpsem oleks öelda õnnitlustelegramm. Ma loen teile ette.

Moskva ja kogu Venemaa pühale patriarhile Aleksiussele. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu võttis sügava rahuldustundega vastu teate Teie valimisest Moskva ja kogu Venemaa patriarhiks. Me hindame Teie isiklikku panust rahu kaitsel ja rahvastevahelise vastastikuse arusaamise arendamisel. Eesti rahva, Teie kodumaa nimel avaldame Teile austust ja tänulikkust kauaaegse teenistuse eest ristiusu ja armastuse vaimus. Soovime Teile, püha patriarh, ustava Vene Õigeusu Kiriku üllast valitsemist paljudeks aastateks ja palume vastu võtta siirad õnnitlused.

Juhataja

Enn Leisson, kas on küsimus telegrammi kohta?

E. Leisson

Ei, on täpsustus. Patriarh on Aleksius II.

Juhataja

Väga õige märkus. Suur tänu!

P. Panfilov

Kui mu mälu ei peta, siis Aleksius valdab eesti keelt. Võib-olla saadame telegrammi eesti keeles? Või kahes keeles?

V. Pohla

Kuigi hr. Pavel Panfilov on minu naaber, ma ei toeta tema ettepanekut, sellepärast et Vene Õigeusu Kiriku keel on ikkagi vene keel. Kuid mul on teine täpsustus. Sellise pöördumise puhul minu arvates peaks kõigepealt esimene lause teda õnnitlema ja siis järgneksid meie hinnangud, seisukohavõtted ja muud soovid.

Juhataja

Kas on muid märkusi või ettepanekuid?

K. Raud

Härra juhataja, võib-olla oli see teie keelevääratus, võib-olla minu kõrv kuulis valesti, aga te ütlesite Aleksei II. Ta ei ole Aleksei, ta on Aleksius II.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kas ollakse sellega nõus, et neid märkusi võetakse arvesse ja sellega on saadud ka teie heakskiit telegrammi ärasaatmisel? Ei pea rohkem ette lugema? Suur tänu! Ja nüüd annan sõna Sergei Petinovile.

S. Petinov

Lugupeetud kolleegid! Meil on veel aega kuus minutit ning ma ei hakka kaua teie tähelepanu kinni hoidma, arvan, et me mahume selle aja sisse.

Seoses sellega, et eelmisel nädalal, nagu kõigile hästi teada on, toimus Balti Nõukogu, millest me ei oma vabariigi juhtkonna poolt küllalt tõsist informatsiooni, hoolimata sellest, et nõukogus olid vastu võetud dokumendid, milledes tehakse viide reale rahvusvahelistele õigusaktidele, sealhulgas Viini konventsioonile ja reale teistele dokumentidele.

Seoses sellega me tahaksime pakkuda seda teile arutamiseks, muidugi mitte tingimata täna, aga võib-olla ka väljaspool päevakorda. Loomulikult ei lülitanud me selle dokumendi arutelu päevakorda, kuna ta sündis meil alles laupäeval. Me tahame pakkuda teile NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole pöördumise teksti, milline võib-olla huvitab kõiki siin saalis viibijaid. Tekst on järgmine.

Pöördumine NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole. "Riikide esindajate Euroopa julgeoleku- ja koostööõupidamisest osavõtjate erikomisjoni istungi läbiviimisest Eestis".

Viimasel ajal on Eesti NSV Ülemnõukogu vastu võtnud rea seadusandlikke akte, millised fikseerisid NSV Liidu Konstitutsiooni kehtivuse tühistamise ja NSV Liidu võimu ebaseaduslikkuse Eesti territooriumil.

Samaaegselt viidi kehtima rida paragrahve 1938. aasta Eesti Vabariigi Konstitutsioonist ja tegelikult on välja kuulutatud 1918.–1940. aastate Eesti Vabariigi Konstitutsioon. Tänapäeva elu Eestis organiseeritakse vastavalt valitsemise ajutise korra aluste seadusega.

Kuid niivõrd radikaalsed poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed muudatused Eestis on läbi viidud, arvestamata Eesti NSV enda kodanike suhtumist nendesse põhjalikesse muudatustesse referendumil. Seejuures Vabariigi Ülemnõukogu loeb kõik oma toimingud juriidiliselt ette kindlaksmääratuks, referendumil läbiviimist mitteoluliseks, tema enda poolt 12. novembril 1989. aastal vastuvõetud otsuse "Ajaloolis-õiguslikust hinnangust Eestis 1940. aastal toimunud sündmuste kohta" põhjal, kus on fikseeritud Eesti Vabariigi seaduste rikkumine otsuse "Eesti astumisest NSV Liidu koosseisu" vastuvõtmise perioodil.

Seoses sellega, et radikaalsete muudatuste süvendatud protsess Eesti elus võetakse vastu mitte võrdselt vabariigi elanike poolt, mis omakorda viib poliitiliste, majanduslike ja sotsiaalsete

vastuolude tekkimisele ühiskonnas, palume Teid pöörduda Euroopa julgeoleku- ja koostööndupidamise tööorganite poole ettepanekuga moodustada erikomisjon, kes määraks kindlaks Eesti rahva nimel läbiviidavate radikaalsete muudatuste vastavuse riikide esindajate Viini kohtumise, Euroopa julgeoleku- ja koostööndupidamise osavõtjate lõppdokumentide, inimõiguste ülddeklaratsiooni printsiipidele.

Meie arvates oleks vaja erikomisjoni töö tulemustest teha kokkuvõtted Tallinnas enne "Helsingi-2" konverentsi töö algust.

Ja pakutakse välja vastav otsuse projekt, milline kõlab järgmiselt:

"Kiita heaks pöördumise tekst NSV Liidu presidendi M. Gorbatšovi poole antud küsimuses. Paluda NSV Liidu presidenti M. Gorbatšovi kui Viini kohtumisest osavõtjat osutada kaasabi riikide esindajate – Euroopa julgeoleku- ja koostööndupidamisest osavõtjate – erikomisjoni efektiivse töö võimaluste loomisel ja kindlustamisel.

Lugeda otstarbekohaseks riikide esindajate – Euroopa julgeoleku- ja koostööndupidamisest osavõtjate – erikomisjoni istungi läbiviimine Tallinnas enne "Helsingi-2" konverentsi läbiviimist." Me arvame, et see dokument sobib hästi Moskvaga võimaliku dialoogi konteksti ja rahvusvahelise üldsuse lülitamine – see on just selline protseduur, mille eest hoolitsevad meie juhid.

Palun presiidiumil vastu võtta see dokument läbivaatamiseks. Tänan!

A. Zõbin

TKÜN-i teisel konverentsil, mis toimus laupäeval, võeti vastu pöördumine Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja kõigi Eesti elanike poole. "Vastavalt ajalehes "Eesti Ekspress" 9. märtsil 1990. aastal avaldatud andmetele (tõlge ajalehes "Molodjož Estonii" 16. märtsil 1990. aastal) toimub selle aasta 7.–9. juunini Pärnumaal Tori alevikus niinimetatud "Eesti vabadusvõitlusest osavõtjate kokkutulek", kuhu kutsutakse "kõik relvavennad". 20. SS-diviisi, pataljoni "Omakaitse" ja teiste formeeringute veteranid, kes aktiivselt võitlesid lahingutes Punaarmee vastu, karistusekspeditsioonides Novgorodi, Leningradi, Pihkva oblastites, Ukrainas ja Valgevenes. Nende ohvriteks langes küllalt palju eesti rahva esindajaid, kommuniste ja kommunistlikke noori. Kavandatud kokkutulek on järjekordne fašismi vaimu taassünni akt ja katse legaliseerida Eesti territooriumil profašistlikud organisatsioonid, mis on hukka mõistetud ja häbimärgistatud kogu inimkonna poolt.

Meie, TKÜN-i teise vabariikliku konverentsi delegaadid, pöördume Eesti Ülemnõukogu, valitsusorganite ja Pärnu maakonna õiguskaitseorganite poole otsustava nõudmisega takistada kokkutuleku läbiviimist. Kutsume üles kõiki Eesti elanikke avaldama protesti kavandatud

häviväärse koosoleku läbiviimise suhtes, nõudma vabariigi valitsuse ja Pärnu maakonna organitelt selle ürituse keelustamist. Konverents on seisukohal, et Vabariigi Ülemnõukogul tuleb võtta tarvitusele kõik võimalikud abinõud, takistamaks fašistide ja karistussalklaste kokkutuleku läbiviimist Pärnu maakonna territooriumil." Vastu võetud TKÜN-i teisel vabariiklikul konverentsil 9. juunil 1990. aastal Tallinnas.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, meie ametlik tööpäev on nüüd läbi. Kas meil on nii palju kannatust, et me kuulame veel mõned sõnavõttud, või läheme teadaannete ettelugemise juurde?

Kas Juhan Telgmaa ja Kalju Koha nõuavad tingimata sõnasaamist?

J. Telgmaa

Aitäh! Mul on üks küsimus hr. Petinovile. Teatavasti on Mihhail Sergejevitš Gorbatsšov väga järsult eitanud Eesti igasugust võimalikku osalemist Helsingi protsessis. Kas see ei võta sellelt suurepäraselt ettepanekult igasuguse pinna alt ära? Teine küsimus on teisele ettekandjale: sellist organisatsiooni nagu TKÜN ei ole ametlikult ju praegu olemas, tema registreerimine on peatatud ja ma ei saa aru, kes see pöördub või milleks?

Juhataja

Ma arvan, et vastused saab töökorras. Nüüd teadaannete juurde.

Sõltumatud demokraadid pakuvad oma variandi, kuidas homset tööpäeva reglementeerida. Ma loen selle teile ette. Pakutakse, et kella 10-st 12-ni töötaksid parlamendifraktsioonid, kella 12-st 17-ni komisjonid ja kella 17-st 18-ni jälle parlamendifraktsioonid.

Homme on presiidiumi istung kell 9.00 selles majas, ruumis 115.

Presiidium ei lõpeta oma tööd mitte kell 10, vaid komisjonid peavad hakkama saama iseseisva tööga nii kaua, kuni komisjonide esimehed vabanevad.

Tundub, et sõltumatute demokraatide ettepanek on leidnud heakskiitu ja see on ainult tervitatav. Me siiski ei söanda juhatuse poolt liigselt reglementeerida komisjonide tööd, kuid kui see vajalik on, siis sellisel juhtumil võime me vajaduse korral isegi hääletamisega otsustada.

Ü. Uluots

Ma ütlen selgituseks seda, et komisjonides ei saa tööd teha enne, kui fraktsioonid ei ole koos käinud. Ma ütlen ausalt, et meie grupis on olnud mitu pahandust, kuna mehed on esinenud isiklikult oma arvamusega, mitte aga grupi arvamusega. Kui kutsutakse kokku komisjonid, milliste arvamustega lähevad mehed komisjoni tööle? Järelikult on tarvis hommikul planeerida kaks tundi tingimata saadikugruppidele.

Juhataja

Tundub, et see ettepanek on leidnud heakskiitu. Homse päeva osas peaksid asjad selged olema. Panen südame peale ikkagi komisjonidele seda, et tuleb osata töötada ka ilma esimeheta. Järgmine plenaaristung on kolmapäeval, algusega kell 10.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU KÜMNES ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG 13. juuni 1990

Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmanda lugemise jätkamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 75 saadikut, puudub 30. Lugupeetud Ülemnõukogu, nagu te kõik mäletate, jäi meil pooleli viies päevakorrapunkt "Eesti Vabariigi omandiseaduse eelnõu kolmas lugemine". Ma oletan, et need kõne- ja sõnasoovijad tahavad jätkata sama teemat. Kui need taotlused ei ole seotud omandiseadusega, siis palun praegu sõnanõudmised maha võtta, sest teema on pooleli. Kui me oleme päevakorrapunkti lõpetanud, siis me arutame ka teisi küsimusi.

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame läbirääkimistega.

T. Mets

Lugupeetud rahvasaadikud! Ülemnõukogu on juba mitu korda tagasi lükanud omandiseaduse. Eile oli mul juhus osaleda Läänemaa volikogu töökoosolekul, kus mitmed saadikud pöördusid pahameelega minu kui Ülemnõukogu liikme poole, miks on kogu aeg edasi lükatud see seaduseelnõu, mida nii väga oodatakse. Ma usun, et lugupeetud rahvasaadikud arvestavad seda ja võtavad täna kindlasti selle seaduse vastu.

Juhataja

Kas Nikolai Aksinin soovib omandiseadusest rääkida kõnepuldist? Avaldused tulevad pärast päevakorrapunkti. Omandiseadusega seoses on võimalus esineda, kuid hr. Zõbin on minu meelest juba kaks korda sõna võtnud omandiseadusest. Need olid küsimused, vabandage. Palun vajutada nupu peale, sest me teeme enne hääletamist uue kohaloleku kontrolli. Palun minna kohtadele.

Kohal on 85 rahvasaadikut, puudub 20.

A. Zõbin

Esinedes eelmisel korral, rääkisin ma sellest, et omandiseadus oleks soovitatav vastu võtta seaduste pakettis. Kui see ettepanek ei leia heakskiitu, siis on mul ettepanek muudatuste sisseviimise kohta, millest ma rääkisin juba eelmisel korral.

Võtke näiteks selline situatsioon. Tänapäeval räägitakse väga palju korterite müügist. Kui kortereid müüakse, siis igal juhul suure maja elanikud, ostes kortereid, peavad edaspidi organiseerima kooperatiivi, selleks et teenindada üldkasutatavaid kohti: katuseid, keldreid, pööninguid ja nõnda edasi. Tähendab, ilmneb mittevastavus ja nimelt: inimene, kes ostab korteri, läheb kooperatiivi ja hakkab vastama kooperatiivile, milline tänapäeval eksisteerib, tänapäeval aga kooperatiivide liikmed faktiliselt ei oma õigust käsutada oma vara. Seepärast ma arvan, et § 22, kui seadus vastu võetakse, oleks vaja pärast esimest punkti viia sisse selline muudatus – elamuehituse-, garaaži-, aiandus- ja teiste seda tüüpi kooperatiivide liikmed on osa selle kooperatiivi vara omanikud ja käsutajad eraomandi õigustes.

Ma väga palun, et selle paranduse kohta viidaks läbi nimeline hääletamine selleks, et avaldada, kes on mille poolt.

Juhataja

Anname sõna hr. Varulile.

P. Varul

Lugupeetud Ülemnõukogu! Et hinnata praegu selle omandiseaduse tähendust, on otstarbekas võib-olla mõelda ka ajaloole. Me oleme praegu sellises üleminekuperioodis, mida ajalugu ka varem tunneb. Kui me vaatame seda seoses tsiviilseadusandluse arenguga, siis võtame näiteks kas või Napoleoni-aegse koodeksi või ka Venemaa pärast 17-ndat aastat või ka Eesti Vabariigi kuni tema eksisteerimiseni 40-ndal aastal. Kõikidele nendele perioodidele on iseloomulik see, et tsiviilseadustes on tehtud olulisi muudatusi alles tükk aega pärast seda, kui on toimunud muudatused ühiskonnas, umbes 5–7 aastat hiljem. Eesti Vabariigis ei jõutudki uue tsiviilseadustikuni. See tähendab seda, et tegelikult enne me ei saa ületähtsustada juriidiliste aktide tähendust. Enne peavad ühiskonnas toimuma vastavad muudatused, et me saaksime adekvaatselt neid õigusi reguleerida ja kinnitada. Sellepärast me ei saa praegu tahta vastu võtta niisugust täiuslikku asjaõiguslikku akti, mis iseenesest oleks väga tore. Me ei oska seda praegu teha, võib-olla ei ole ka õige, sellepärast et mitte juristid ja mitte seadusega ei määra meie ühiskonna arengukäiku. Järelikult on praegu vaja üleminekuperioodiks sellist seadust, mis lahendab põhiküsimuse. Põhiküsimused omandiseadusega seoses on ikkagi need: tuleb fikseerida omanike staatus; näidata ära, millised õigused on omanikel; kuidas omanik saab omandiõigust teostada; kuidas toimub omandiõiguse kaitse. Mitte midagi rohkemat. Ja kõik see, mille üle paljud siin on vaielnud seoses omandiseadusega, ei puuduta seda seadust selles mõttes, kuidas me saaksime selle seaduse alusel hakata denatsionaliseerima. Me ei saa siin vastu võtta otsuseid, kuidas peab toimuma privatiseerimine, aga samal ajal me peame ette ära fikseerima, kes ja millised need omanikud saavad siiski olla, kui privatiseerimine toimuma hakkab. Kui teie seda seadust praegu vastu ei võtta, siis privatiseerimine hakkab toimuma ikkagi – sellega on juba peale hakatud – ja siis suureneb anarhia. Vaatamata paljudele puudustele, mis selle seaduse juures võib ju üles lugeda – sest mida laiem seadus, seda rohkem tekitab ta meis küsimusi, miks pole see või mingisugune teine küsimus sees –, peab seaduse vastu võtma. Kui praegu seda seadust mitte vastu võtta, siis igal juhul anarhia suureneb, privatiseerimisprotsesse seisma panna ei saa. Need lähevad siis isevooluted. Peamine, mis on selle seaduse juures vaja, on see, et ta annab aluse tegelikult sellele õiguslikule pealisehitusele, mida meie üleminekuperiood praegu vajab. Teiselt poolt võttes, meil on praegu vaja selliseid akte, millega saab reguleerida praegu olemasolevaid protsesse. Me ei saa võtta ja panna kehtima Balti eraõigust või 1936. aasta projekti, mis oli tsiviilseadustiku kohta. See võib olla põhimõtetelt kõik ilus, aga tegelikult need ei toimi, ja sellepärast ei ole võimalik ja ei saa tahta sellises seaduses palju niisuguseid asju, mis tegelikult sellel seadusel alles hakkavad põhinema. Ja peab ütlema ka seda, et ei maksa, sest

mõneti läheb seadus praegu liiga ülepolitiseerituks. Tsiviilõigus, isegi nõukogude tsiviilõigus, põhineb ka rooma eraõigusele ja ei ole nii teravalt poliitiline akt. Mis puudutab preambulat ja neid küsimusi, mille kallal siin vahepeal majanduskomisjon on töötanud – ma arvan, Ivar Raig nendest räägib –, siis seaduse põhisisu on ikkagi eelduste loomine ettevõtluseks ja eelkõige ettevõtluseks ja selles on tema tähendus. Siit ei saagi otsima hakata, ütleme, niisugust asjaõiguslikku akti, mille kallal tuleb töötada vähemalt 4–5 aastat, et teda terviklikul kujul esitada. Nüüd on vahepeal ajalehtedes mitmeid artikleid ilmunud, nii et saadikud nendest segadusse ei satuks. Esiteks on asi selles, et autorid on lähtunud veebruarikuus ilmunud projektidest. Paljud asjad, milledele näiteks hr. Pinding on tähelepanu juhtinud, on tegelikult juba sisse viidud. Ei ole mõtet hakata vaidlema terminoloogiliste asjade üle, kas "omand" või "omandus". See ei oma praktiliselt reguleerivat tähendust ja siin probleemi tegema hakata ja öelda, et sellepärast on projekt väga halb, sest ei ole ühe mehe arusaamisi arvestatud "omandi" ja "omanduse" terminoloogia" osas – sellel pole mõtet. Küll võiks sisse viia paragrahvidesse 45 ja 46, kus on juttu talupereliikmete abikaasade ühisomandist, lause "kui Eesti Vabariigi seaduses ei ole teistmoodi ette nähtud". See on hr. Pindingu artiklis ratsionaalne. Tähendab, on tegemist ühisomandi õigusega, aga samal ajal jätame vaba võimaluse, kui nüüd abielusuhteid ja talupere suhteid käsitlevates seadustes tahetakse midagi muuta. Tuleb jätta siin selline vaba võimalus.

Selles seaduses, mis on muudatuste tegemise kohta tsiviilkoodeksis, on lisatud loetelu kehtivuse kaotanud paragrahvidest. Sellesse loetellu tuleks lisada tsiviilkoodeksi preambula. Tähendab, tsiviilkoodeksi preambula on pärast selle omandiseaduse vastuvõtmist kohatu, ta ei oma vahetut reguleerivat tähendust, aga ta võiks ikkagi kehtetuks tunnistada. Neid küsimusi, mis on vaidlusi tekitanud juriidilise isiku ühise omandiõigusega, ma ei tahaks seda enam üle korrata. Tahan teile ainult kinnitada, et need probleemid, mis on seotud ühise omandiõigusega ja juriidiliste isikute omanikuks tunnistamisega loetelu kaudu, on põhimõtteliselt niisugused uued asjad, mis on väga põhjalikult ekspertide poolt läbi mõeldud. Julgen ka kinnitada, et siin ei maksa karta omanike õiguste kitsendamist. Kogu seadus on suunatud vastupidisele – ikkagi omanike õiguste laiendamisele sellel printsiibil, et lubatud on kõik, mis ei ole keelatud.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Paar päeva tagasi, kui me seda seadust arutasime, oli juttu ka suhtumisest põhimõttesse, kas me anname välismaalastele omandiõigust või ei anna. Eile tehti sellel teemal konkreetne ettepanek hr. Raigile, kuid täna ei paista mingit reaktsiooni olevat. Seetõttu teen ma konkreetse ettepaneku. Me peame võtma seisukoha ja

märkima sellesse raamseadusse, kas me lubame välismaalastele omandit Eesti Vabariigis ükskõik siis mis kujul või ei luba. Kuna see on raamseadus, siis põhimõtte peab olema siin kirja pandud ja alles pärast konkretiseeritakse kas valitsuse otsusega või Ülemnõukogu konkreetse seadusega ja seepärast teen ma niisuguse ettepaneku. Üks omaette paragrahv peaks olema välisriigi kodanike omandusest:

1. Välisriigi kodanikel on õigus omandile Eesti Vabariigis.
2. Välisriigi kodanikel on õigus osta ja rentida maad.
3. Välisriigi kodanikel on õigus omada aktsiate kontrollpakki Eesti Vabariigi ettevõtetes.
4. Välisriigi kodanike omandisuhted Eesti Vabariigis konkretiseeritakse vastavate seadustega.

Juhataja

Suur tänu! Ma juhin lugupeetud Ülemnõukogu liikmete tähelepanu sellele, et hr. Ivar Raig ei ole veel esinenud lõppsõnaga, nii et me saame kõik teada, mida majanduskomisjon on arvesse võtnud ja mida ei ole võtnud. Kas on veel sõnasoovijaid? Ei ole. Kas me võime anda lõppsõnaks õiguse hr. Raigile? Palume.

I. Raig

Lugupeetud eesistuja, austatud rahvasaadikud! Me oleme jõudnud lõpusirgele seadusprojekti arutamise, mida meie rahvas ammu meilt ootab, mille kallal me oleme palju tööd teinud. On lootust, et selle töö vormistame täna seadusena ja rahvas saab teada, et me oleme avanud valitsuse jaoks tee omandireformi läbiviimiseks, kogu majanduse ümberkorraldamiseks Eesti Vabariigis.

Lubatagu mul teile ette kanda nende diskussioonide sisu, mis toimusid selle nädala jooksul majanduskomisjonis, anda edasi teile need märkused, mida tehti rahvasaadikute poolt, ning kommenteerida teie poolt ette pandud parandusi ja täiendusi kõnesoleva seaduse projekti.

Ma alustaksin kõigepealt omandiseaduse preambulast. Preambula on täiesti ümber sõnastatud. Seepärast lubatagu mul see teile uuesti ette lugeda ja seejärel juba kommenteerida uue preambula sisu.

Eesti Vabariigi omandiseaduse preambula. "Eesti Vabariigi majanduse üleviimine turumajanduse põhimõtetele eeldab uute ühiskondlike suhete adekvaatset õiguslikku reguleerimist. Kuni uue Eesti Vabariigi tsiviilkoodeksi vastuvõtmiseni reguleerib omandisuhteid käesolev Eesti Vabariigi omandiseadus. Selles sisalduvad õigusnormid võetakse uue tsiviilkoodeksi, samuti teiste Eesti Vabariigis omandisuhteid käsitlevate seadusandlike aktide koostamisel aluseks. Eesti Vabariigi omandiseadus on ettevõtluse

arendamise, omandi privatiseerimise ning ebaseaduslikult võõrandatud vara endistele omanikele, nende õigusjärglastele tagastamise või kompenseerimise õiguslikuks aluseks üleminekuperioodil. Omandi privatiseerimist, denatsionaliseerimist ning endistele omanikele tagastamist või kompenseerimist reguleeritakse eraldi normatiivaktidega, mis töötatakse välja kooskõlas käesoleva seadusega."

See oli tekst, mis anti teile kätte. Kõigepealt ma teeksin ühe paranduse sellesse teksti. Viimane lause tuleks lugeda selliselt: "Omandi privatiseerimist, denatsionaliseerimist ning endistele omanikele tagastamist või kompenseerimist reguleeritakse eraldi seaduste ning normatiivaktidega, mis töötatakse välja kooskõlas käesoleva seadusega." Kui me oleksime siia teksti jätnud ainult "normatiivaktid", oleks see tähendanud, et me anname nende küsimuste lahendamise vaid valitsuse kompetentsi. Kuid me tahame omandiküsimuste lahendamist jätta ka enda kompetentsi. Seepärast lisame teksti sõna "seaduste".

Nüüd kommentaar. Preambulas on arvestatud paljude sõnavõtjate seisukohtadega, mida esitati nüüd juba kolmanda lugemise käigus, ja võib ütelda vahemärkusena, et omandiseaduse kohta võeti väga palju sõna just nimelt kolmanda lugemise käigus. Teine lugemine läks vähem elavalt. Millegipärast kulmineerus ka küsimuste esitamine kolmanda lugemise peale. Ilmselt rahvasaadikud hakkasid teadvustama omandiseaduse tähtsust alles pärast teist lugemist, millest on mõneti kahju, sest see jättis vähem aega tõsiste märkuste tegemiseks.

Kõigepealt on võetud arvesse rahvasaadik Petinovi märkust selle kohta, et meie omandiseadus võiks olla aluseks omandireformi läbiviimisel. Selle märkusega, et viia parandus sisse pealkirja, jäädi hiljaks. Paranduse oleks pidanud tegema vähemalt esimese lugemise ajal. Et seda märkust siiski arvestada, tugevdasime seda mõtet, et omandiseadus on aluseks omandiküsimuste lahendamisel. Ja nii ongi öeldud, et selles omandiseaduses sisalduvad õigusnormid võetakse uue tsiviilkoodeksi, samuti teiste Eesti Vabariigis omandisuhteid käsitlevate seadusandlike aktide koostamisel aluseks. Sellega võiks öelda, et rahvasaadik Petinovi märkus on arvesse võetud ja sisaldub vabariigi omandiseaduse preambulas.

Rahvasaadik Liim esitas küsimuse, millele ma esmaspäeval ei osanud täiesti täpselt vastata. Küsimus kõlas, miks on aluseks võetud omandiõiguste taastamisel 1940. aasta 16. juuni, miks mitte mõni teine kuupäev 1940. aastal, millest oli ka esmaspäeval juttu, või hoopiski 1939. aasta? Ma uurisin seda asja natukene ja võin vastata Jüri Liimile, et 1939. aastal riigi käsutusse võetud maal ja teistele kodanikele kuuluvatel varadel, mis läksid NSV Liidu vägede baasideks Eesti Vabariigi seaduste ning välisriikidega kokkulepete alusel, on seaduslik alus. Neid otsuseid ei saa kuulutada ebaseaduslikeks ning, pealegi, 1939. aastal ära võetud varade eest hakati maksma kompensatsiooni. Sellepärast ma jään endise seisukoha juurde, et aluseks

tuleb võtta 16. juuni 1940. Kuid redaktsioonikomisjon majandustoimkonnas arutas seda ja leidis, et Jüri Liimi küsimusel on mõtte sees, mistõttu me peame käsitlema seda perioodi laiemalt ja mitte fikseerima kuupäeva seaduse preambulas. Me pole veel omandiõiguse taastamise küsimust lõplikult selgeks saanud ja kui me paneme siia täna kuupäeva sisse, siis see kuupäev piiraks meie edasist tegutsemist. Sellepärast jäi preambulast viimane lauseosa välja. See puudutas omandiõiguste taastamist seisuga 16. juuni 1940. See oleks ka kompromiss Petinovi ning ka Lebedevi märkusega. Teen ettepaneku jätta omandiõiguste taastamine 16. juuni 1940. aasta seisuga sellest seaduse tekstist välja.

Nüüd ma tahaksin, õigemini mul paluti majanduskomisjoni poolt selgitada natukene, mida tähendab siiski selles tekstis omandiõiguste taastamine, mida tähendab omandiõigusjärglastele tagastamine või kompenseerimine ning mida see kaasa toob, kui me täna sellise sõnastusega seaduse vastu võtame. Arvati, et see küsimus pakub väga suurt huvi paljudele valijatele, ning ma arvan, et täna ka kõik ajakirjanikud, kes siin on ja kuulavad tänast arutlust, peaksid just nimelt oma kommentaarides omandiseadusega seoses juhtima tähelepanu sellele küsimusele.

Asi on selles, et me ei võta täna vastu otsust selle kohta, et me hakkame endistele omanikele füüsiliselt tagastama nende varasid. Me paneme lihtsalt aluse sellise õigusakti koostamiseks, millega juba edaspidi toimuks nende õiguste taastamine. Täna me võtame vastu n.-õ. poliitilise otsuse, teeme kokkuleppe, et me tunnistame endiste omanike õigusi varale või selle kompenseerimisele.

Kuid täna see ei tähenda veel seda, et endised omanikud võiksid minna oma vara juurde ja nõuda selle kohest tagastamist. Kui me sellise poliitilise otsuse vastu võtame, tähendab see seda, et me asume taastama sotsiaalset õiglust endiste omanike suhtes, sest endistelt omanikelt võeti see vara ära vägivaldselt, ebaseaduslikult.

Teiseks, selle seaduse vastuvõtmisega me loome eeldused turu ja ettevõtjate tekkimiseks. Ja kolmandaks, mis on eelmisega seotud, et turu ja ettevõtjate tekkimiseks on vaja meil eraomandit. Kuid seda omandit meil praegu ei ole. Kui me vaatame realselt meie majanduses toimuvaid protsesse, siis omanikke on meil võib-olla ainult 10 tuhande isiku piirides, need, kes tegelevad individuaalse töise tegevusega või töötavad kooperatiivides. Meil on vaid kaks tuhat talunikku. Kui me aga tahame jõuda turuni (selle kohta me oleme otsused vastu võtnud, kiitnud heaks valitsusprogrammi jne.), siis turg saab ikkagi tekkida ainult sel juhul, kui meil on ettevõtjaid piisaval arvul. Võiks isegi välja pakkuda sellise mõtte, et kui meil on riigistatud ettevõtteid, riigistatud ettevõtetes töötavaid inimesi ning eraettevõtetes töötavaid inimesi enam-vähem võrdsel arvul, ainult siis tekib turg. Aga kui me tahame jätta eraettevõtete arvu

paari, võib-olla isegi 10% piiresse, siis meil seda turgu ei hakkagi tekkima ning me lükkame ülemineku turule kümnete aastate peale edasi. Kui vaadata veel olemasoleva vara suuruse seisukohalt, siis on meil ju teada, et meie vabariigi territooriumil on vara, mis on riigistatud umbes 20 miljardi rubla ulatuses. Me teame ka seda, et elanike käes on raha praegustes rublades vaid 2 miljardi rubla ulatuses, rääkimata sellest, et raha saab veelgi vähem olema rahva käes, kui see vahetatakse umber kroonideks. Ei ole mõeldav, et seda suurt vara hakatakse lahti riigistama teel, nagu loodavad mitmed ametnikud, et inimesed hakkavad vara endale ostma. Vara ostmiseks lihtsalt ei jätku raha ja ei ole ka garantiisid, et seda vara saab kasutada ilma piiranguteta. Ainukene tee, et tekiksid omanikud, tekiksid ettevõtjad ja turg, seisneb selles, et me anname tagasi endistele omanikele nende kuulunud vara. See oleks nagu pärm majanduse arengule, et me saaksime üle minna turumajandusele.

See oli tagapõhi, miks meil on sellist poliitilist otsust vaja. Ja nüüd jõuan edasi jutuga selleni, et meil on vaja üldrahvalikku arutlemist omandiõiguste taastamise üle. Meil ei ole vaja üldrahvalikku omandiseaduse arutlust, vaid me peaksime korraldama üldrahvaliku arutelu selle üle, kuidas vara inimestele tagasi anda, milline on pärijate ring, kas seda vara antakse tagasi natuuras või rahaga kompenseerides või lootsime vastava kommertskauplusefondi, kus üks vara on võimalik asendada vastava ekvivalendi alusel teise varaga. See inimene, kes omas saad, võiks saada selle eest näiteks tagasi kas või korteri, teatud hulga aktsiaid tööstusettevõttes vms. See on juba eraldi probleem, mida ma ei taha puudutada. Kuid mul on ettepanek, et selles küsimuses kuulutatakse välja üldrahvalik arutelu, et meil oleks juba järgnevaid omandiküsimusi puudutavaid seaduslikke akte vastu võttes kindlam arusaam ja informatsioon selle kohta, kuidas tahab meie rahvas.

Sellepärast need parandused, mis on nüüd tehtud siia teksti, ei tohiks riivata kedagi siin saalis. See on kompromiss ühelt poolt nende vahel, kes tahavad säilitada vana (nende inimeste arv jääb järjest väiksemaks), ja teiselt poolt nende vahel, kes tahavad tingimusteta taastada omandiõigusi 1940. aasta seisuga. See diskussioon aitaks välja selgitada rahva tõelist seisukohta selles küsimuses, kuidas taastame omanike õigused. Ja ma arvan, et selline üldrahvalik diskussioon vallandub alates sellest, kui meie võtame täna – ma loodan väga – selle seaduse vastu. See oleks seletus preambula ja paranduste ning muudatuste kohta preambulas.

Nüüd seaduse teksti kohta. Palun võtame uuesti ette need parandused. Nüüd on neid parandusi juba vähem, kui oli kolmanda lugemise alguseks.

Kõigepealt, § 2-s jätta lg. 3 välja – sellise ettepaneku tegi täiesti õigustatult rahvasaadik Põld, kes ütles, et sisuliselt kordab see § 8 lg. 1.

Edasi on veel järgmised parandused § 10-s lg. 2. Vara äravõtmine omanikelt võib toimuda ainult seadusega ettenähtud korras riiklikes või ühiskondlikes huvides selle kohustusliku hüvitamisega, karistamisega kriminaalkuriteo või sanktsioonina administratiivõigusrikkumise eest. Selle paragrahvi kohta me võtsime vastu rahvasaadik Novohatski märkuse, kes kirjalikult selle ka esitas, et lisada siia sõna "kohustusliku". Ta tegi ka ühe teise täpsustuse sellesamasse paragrahvi, kuid seda teist me kahjuks ei saa võtta vastu komisjonis. Ta tegi paranduse sama paragrahvi punkti 3, tehes ettepaneku, et äravõtmine toimuks alati kohtu korras. Kuid ma arvan, et alati pole selleks siiski kohut vaja, ning komisjoni ettepanekul jääks sõnastus §-s 10 lg. 3 endiseks.

§ 15 tegid ettepanekuid muuta kaks rahvasaadikut, Sirendi ja Kass. See puudutas eelkõige seda, et mitte panna piiranguid vara suurusele. Ja nii kõlaks § 15: "Kodanike poolt seadusega ettenähtud alustel soetatud vara suurus ei ole piiratud." Mitte maksumus, vaid ka suurus, sest suurus on laiem mõiste kui maksumus. Ja nüüd tuleb teine lause: "Vara koosseis on piiratud vaid käesoleva seaduse § 5 lg. 2 täheldatuga." Siin me eristasime vara suuruse ja vara koosseisu, sest varem oli ebamäärane, kas piirang vara koosseisu suhtes, mis § 5-s lg. 2 täheldatuga kehtib ka suuruse kohta või mitte. Nüüd on täiesti selge, et vara suuruse kohta meil mitte mingisuguseid piiranguid ette panna ei tule. Nii saab sisuliselt seadustatud ettevõtja õigus, et ta võib saada ka miljonäriks või miljardäriks. Seda on vaja turumajandusele üleminekul, me ei tohi piirata inimesi, kes on kas või superettevõtlikud. See on juba edasi maksupoliitika küsimus, kuidas vara suurust maksustada.

Edasi § 27, milles sisulisi muudatusi ei ole. Lihtsalt eelmine kord ei olnud teile kätte antud seda teksti, kus olid asendatud sõnad "kirik, klooster ja kogudus" sõnadega "usuühingute või nende ühenduste omanduses võivad olla hooned" jne. Me muutsime nii paragrahvi pealkirja kui ka esimese alalõike alguse. Ja meeldetuletuseks – põhjendus oli siis selline, et meil ei ole vabariigis mitte tegemist ainult kirikute ja kogudustega, vaid meil on mitmesuguseid teisi usukodasid, millel on ka õigus eksisteerimisele, kuid mis ei mahu mõistete "kirik ja kogudus" alla, näiteks mošee, sünagoog jne.

Nüüd veel § 38: "Eesti Vabariigi seadusega kindlaksmääratud alustel ja korras võib toimuda riigiettevõtetele eraldatud vara osaline või täielik üleminek." Siia tuli juurde kaks sõna "teistele omanikele". See on ka A. Sirendi parandus ja me võtsime selle vastu, sest muidu jäi poolikuks ülemineku mõte, sest subjekt oli määratlemata. A. Sirendi ettepanek oli "teistele ettevõtetele", kuid me täpsustasime seda ja leidsime, et "teistele omanikele" on laiem mõiste. Subjekt ei pruugi olla ainult ettevõtte või juriidiline isik. Ta võib minna privatiseerimise, lahtiriigistamise käigus ka üksikisikule.

Lõpuks on siis teie ees ka parandus seaduseelnõu 4. ossa, kus oli pealkirjas välja öeldud väga pikalt, et neljas osa puudutab NSV Liidu liiduvabariikide, välisriikide ning nende organisatsioonide ja kodanike rahvusvaheliste organisatsioonide ning kodakondsuseta isikute omandit Eesti Vabariigis. Et pilt oleks selgem ja ei oleks nii pikk sõnastus, siis me panime 4. osa pealkirjaks lihtsalt "Teiste riikide, nende organisatsioonide ja kodanike, rahvusvaheliste organisatsioonide ning kodakondsuseta isikute omand Eesti Vabariigis". See sisuliselt ei muuda midagi, kuid on lühem ja mingil määral tuleb vastu ka rahvasaadik T. Made märkusele, millel ma peatun veel eraldi.

Tõepoolest, eile selline jutuajamine meil oli. Kuid praegu ma pean teile teatama, et vastavalt meie kodukorrale on võimalik arvesse võtta ainult neid märkusi, mis on tehtud kirjalikult või suuliselt Ülemnõukogu istungi kaudu. Kahjuks rahvasaadik Made seda ei teinud tänase istungi alguseni, tegi seda alles tänase istungi käigus. Seetõttu ei olnud võimalust tema märkust formaalselt vastu võtta ja teile esitatavasse teksti panna. Kuid siiski ütleksin seda, et rahvasaadik T. Made ettepanekud sisalduvad juba olemasolevas sõnastuses, sest § 48 on öeldud, et teiste riikide kodanike ning organisatsioonide, rahvusvaheliste organisatsioonide ja kodakondsuseta isikute omandi ja vara valdamine, kasutamine ja käsutamine toimub Eesti Vabariigis vastavalt Eesti Vabariigi seadustele. Toetan seda ettepanekut, mida Made tegi, et võetaks vastu eraldi seadus selle kohta. Kindlasti see seadus tuleb vastu võtta, aga kas nüüd täna on vaja reglementeerida eraldi, et välismaalastel võib olla maa, või ta võib seda rentida jms? Nad võivad selle varaga teha veel palju muud lisaks rentimisele ja see eeldab ikkagi eraldi seaduse vastuvõtmist ja vastavat sätestamist. Sellepärast ma ei leia, et see parandus peaks olema täna siia sisse pandud.

Viimasel hetkel saabus märkus ka rahvasaadik Zõbinilt, kes esitas oma märkuse alles n.-õ. viimasel sekundil ja tal on täiendus § 22. Nagu ta ütles, tahaks ta sinna sisse sellist mõtet, et kooperatiivide, nii garaažikooperatiivide, aianduskooperatiivide kui ka elamukooperatiivide liige võiks saada temale kooperatiivis kuuluva vara omanikuks ja seda võiks viia siis eraomandusse. Ma arvan, et seda märkust arvestatakse, kui võetakse vastu seadusandlikud aktid konkreetselt privatiseerimisprotsessi läbiviimiseks ja, nagu ma ütlesin, see küsimus peaks minema üldrahvalikule arutelule ning juba uutes seadusandlikes aktides on võimalus konkreetselt see säte seadusse panna. Ma leian, et tänasesse raamseadusesse aga seda sätet ei ole võimalik sisse panna.

Sellega on minule laekunud kõik märkused ja ettepanekud kommenteeritud ning ka seaduse projekt on valmis tema vastuvõtmiseks. Ma tahan teile veel tuletada meelde ainult seda, et rahvasaadik Laar tegi istungil ettepaneku panna omandiseaduse vastuvõtmine nimelisele

hääletamisele. Ma toetan seda ettepanekut ka komisjoni poolt ja loodan, et see seadus võetakse vastu häälteenamusega ning me saame alustada majanduse ümberkorraldamisega, saame arvestada teiste riikide kogemustega ja saame avada rahvale tee selleks, et lõpuks väljuda sellest viletsuse soost, kuhu meid on senine ühiskonnakorraldus viinud. Täna väga tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, Ivar Raig! Lugupeetud Ülemnõukogu, see seaduse eelnõu on läbinud kõik protseduurilised nõuded, mida seadusloome ette näeb. Me oleme jõudnud finaali. Nüüd on meil aeg otsustada ja oma seisukoha Eesti Vabariigi omandiseaduse kohta me avaldame nüüd ainult hääletuse teel, sest lõppsõnale ei järgne enam sõnavõtte ega küsimusi. Kõik see on juba olemas: meil on kirjalik ettepanek nimelise hääletamise kohta. Hääletamise motiivide kohta ei ole enam ilmselt tarvidust sõna võtta. Toimub nimeline hääletamine. Ma rõhutan veel kord, et tegemist on kolmanda lugemisega ja lõppsõnaga, kus enam ei esitata küsimusi ettekandjale. Selle kohta avaldab saadik oma arvamuse hääletamise teel. Ma pakkusin sõna mitu korda, lugupeetud saadikud. Hääletamise motiivide kohta võetakse sõna küll. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et ettepanek nimelise hääletamise kohta on tehtud. Kas on veel motiivide kohta ettepanekuid?

S. Petinov

Lugupeetud Ülemnõukogu, lugupeetud spiiker! Mul on hääletamise suhtes järgmine ettepanek. Ma olen nõus salajase nimelise hääletamisega ja toetan seda ettepanekut, kuid samal ajal ma tahaksin, et me hääletaksime paragrahvide kaupa, arvestades selle seaduse tähtsust.

Juhataja

Ei, meil ei ole tegemist salajase hääletamisega, meil on tegemist praegu nimelise hääletamisega. See ettepanek on tehtud. Kui seda tahetakse protestida, siis ka see pannakse Ülemnõukogule otsustamiseks. Kas on hääletamise motiivide kohta veel? Kui sõnavõtte ei ole hääletamise motiivide kohta, siis sellisel juhtumil ma katkestan sõnapealt.

A. Zõbin

Ma loodan, et märkus § 22 kohta pannakse siiski hääletusele, sest see on väga tähtis punkt. Sellise vara omajaid on kõikides linnades väga palju ja, nagu ütleb ette praktika, mis keelaks

niivõrd tähtsasse seadusesse lülitamast seda märkust, sellepärast, et näiteks liidulise omandiseaduse projektis on taoline formuleering sisse lülitatud ja ma ei saa aru, kui me ei tahtnud anda seadust elanikkonnale arutamiseks, siis miks me nüüd ei saa lahendada seda punkti? Sellepärast, et selle vastu on üksnes kooperatiivide esimehed, kuid kooperatiivide liikmed on selle poolt. Ma palun hääletada selles küsimuses.

Juhataja

Ma oletan siiski niimoodi, et lugupeetud rahvasaadik Zõbin ei kuulunud korralikult lõppsõna. Selle kohta oli seal antud selgitus.

I. Raig

Austatud eesistuja, austatud rahvasaadikud! Ma ei tahaks kategooriliselt tõrjuda ettepanekut hääletada paragrahvide kaupa. Kuid ma arvan, mitte niivõrd järgemööda paragrahvide kaupa, vaid üksikute paragrahvide kaupa, kus rahvasaadikud nõuavad seda ja kui see ei too kaasa kontseptuaalseid muutusi, sest üksikuid väikseid parandusi võib teha selleks, et saavutada konsensust. Võib välja ütelda konkreetselt mõned üksikud punktid, kus tahetakse veel täiendavat selgitust või diskussiooni. Ma arvan, et see tuleks meile kasuks ja ajaga me ka nii piiratud ei ole.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Spiiker ei peaks avaldama omapoolseid hinnanguid ja ma püüan seda mitte teha, kuid tööd tuleb teha komisjonides ja seal saavutada konsensus. Kui seal seda ei saavutata, siis tehakse seda siin istungite saalis Ülemnõukogu otsuse kaudu. Kas me hääletame peatükkide kaupa või ilma, seda otsustab Ülemnõukogu. Tegemist on praegu kolmanda lugemisega. Kõik see, mida te praegu pakute, peaks olema juba teisel lugemisel. Kas on veel hääletamismotiivide kohta sõna?

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, kui me hakkame vastu võtma otsust hääletada paragrahvide kaupa või mitte, siis me rikume iga saadiku kindlaksmääratud õigust nõuda hääletamist. Komisjonides või teatud lugemistel saadiku arvamust ei arvestata isegi mingi konsensuse leidmisel, kuidas aga konsensusi leitakse, me teame.

Seoses sellega oleks õige, kui Ülemnõukogu saadikud nõuavad mingi teatud paragrahvi nimelist hääletamist ja see ei ole välistatud, siis tuleks teha seda selle paragrahvi kohta eraldi

ja läbida kõik paragrahvid. Kui saadikud ei nõua konkreetset paragrahvi, siis läbime ta ja peale seda võtame vastu lõpliku otsuse. Sellepärast, et juba sellel istungil üks saadikutest palus, et ühte paragrahvi hääletataks eraldi, võimalik, et üksikute paragrahvide kohta kerkivad esile ka teised ettepanekud. Ja arvan, et see on õige, sellepärast et selles seaduses – minu vaatevinklist, võib-olla see ei lange päriselt kokku minu kolleegide omaga – on väga häid paragrahve, millised annavad võimaluse turumajanduse arenguks ja paljuks muukski, kuid samal ajal viivad meie ühiskonna kihistumisele mitte töö arvel, vaid oma esivanemate kunagise töö arvel.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma seletan veel kord kannatlikult, kuidas me protseduuriliselt viime läbi otsustamise omandiseaduse kohta. Kõigepealt ma panen hääletamisele, kas ollakse selle poolt, et läbi viia nimeline hääletamine. Teiseks ma panen hääletamisele, kas ollakse selle poolt, et seadus vastu võtta peatükkide kaupa. Pärast seda asume alles seaduse vastuvõtmisele. Kas kellelgi on tarvidust mind veel õpetada?

Ü. Aaskivi

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin juhtida teie tähelepanu sellele, et seadus on spetsiifiline tekst, mida ei saa hääletada ei paragrahvide ega peatükkide kaupa, vaid kas tervikuna poolt või vastu, sest seal on üksikud peatükid ja paragrahvid üksteisega vahetult seotud. Aitäh!

Juhataja

Ka oletan seda, et lugupeetud rahvasaadikud avaldavad vastavalt ka oma seisukoha hääletamisel.

Kõigepealt me viime läbi uue kohaloleku kontrolli. Kohal on 87 rahvasaadikut, puudub 18.

Hr. Põldroos, palun registreerimiseks tulla puldi juurde. Kas Koit Raual ka ei õnnestunud registreerida kohalolekut? Ilmselt tuleb korrata kohaloleku kontrolli. Kohal on 88 rahvasaadikut, puudub 17. Loodetavasti on kõik registreeritud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti Vabariigi omandiseaduse vastuvõtmisel viia läbi nimeline hääletamine? Selle ettepaneku poolt on 83 saadikut, vastu 2, erapooletuid 1. On näha, et keegi ignoreerib hääletamist.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti Vabariigi omandiseadus võtta vastu peatükkide kaupa? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 18 rahvasaadikut, vastu 63,

erapooletuid 4. See ettepanek ei leidnud toetust. Praegu käib hääletamise protseduur, praegu ei anta sõna. Protседuurist?

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Seoses sellega, et kompuutri andmetes on mõningad vastuolud, ma arvan, et ühe sekundi jooksul võisid kaks Ülemnõukogu saadikut lahkuda saalist ja mitte hääletada. On selline ettepanek: hääletada ilma kompuutrita, aga pärast hääletada kompuutrite abil ja võrrelda resultate.

A. Maarend

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et me ei hääleta praegusel hetkel mitte päris korrektselt. Hr. Malkovski ja pr. Aaskivi rääkisid tegelikult erinevaid asju. Loomulikult ei saa seadust põhimõtteliselt hääletada peatükkide või paragrahvide kaupa. Teine küsimus on aga see, kui konkreetse paragrahvi või peatüki suhtes nõutakse hääletamist, kas see jääb või ei jää seadusesse. Sellisel juhul tuleb see panna hääletamisele nii, nagu seda rõhutab ka hr. Malkovski. Aga panna praegu hääletusele küsimus, kas me hakkame võtma seadust vastu peatükkide ja paragrahvide kaupa, ei ole minu arvates üldse korrektne.

Ja teiseks tahaksin ma avaldada rahulolematust Ülemnõukogu juhataja tooni suhtes, mida ta kasutab saadikute suhtes, kui temale ei meeldi need ettepanekud, mis saalist tulevad. Me oleme kõik võrdsed saadikud ja on nõutav võrdne lugupidamine üksteise suhtes. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, vaatamata kõigele, et meie töö ei laabu nii hästi kui peaks, olen ma siiski jäänud kannatlikuks. Te saate kõik aru, et suurem osa tegematajätmist on siiski saadikute endi poolt komisjonide tasemel. Need protseduurid, mida praegu tahetakse läbi viia, ei käi kolmanda lugemise juurde. Viime lõpuni selle hääletamise vooru ja pärast seda võiks Alar Maarend panna minu persooni usaldushääletusele.

V. Kuznetsov

Lugupeetud saadikud, lugupeetud eesistuja! Ma palun kinnitada, et seadus, mida me vaatame, võib olla vastu võetud sel juhul, kui selle poolt antakse 2/3 häälest. Tänan!

Juhataja

Eesti Vabariigi omandiseadus võetakse vastu kvalifitseeritud häälteenamusega. Poolt peab olema vähemalt 70 häält.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Minus tekitab kahtlusi teie väide, et omandiseadus peab olema vastu võetud kvalifitseeritud häälteenamusega. Ma juhin tähelepanu sellele selgitusele, mida siin esitas hr. Endel Lippmaa, ja tegi seda väga selgelt. Nimelt, 30. märtsi otsusega me tühistasime konstitutsioonid, seejärel peatasime Nõukogude Liidu konstitutsiooni ja Eesti NSV konstitutsiooni. 8. mai otsusega taaskehtestasime mitte konstitutsiooni, vaid kehtestasime mingisuguse seaduse, mis kehtib, kuivõrd ta pole vastuolus. Järelikult, konstitutsiooni meil ei ole. Ja järelikult ei saa olla ka konstitutsiooni muudatusi, mis nõuabki kvalifitseeritud häälteenamust. Järelikult nõuab see seadus lihthäälteenamust. Aitäh!

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin meelde tuletada, et me elame praegu tõesti absurdses situatsioonis, meil ei tegutse ükski konstitutsioon. Kuid meil on reglement, kus on loetavalt ja selgelt kirjas, et need seadused, mis on konstitutsiooniga vastuolus, võetakse vastu 2/3 häälteenamusega.

Juhataja

Jätame selle! Rohkem ei ole tarvidust sõna võtta ja märkusi teha. Ja nüüd, lugupeetud Ülemnõukogu, asugem otsustama. Ma palun Ivar Raigi tulla ette ja anda veel A. Zõbini paranduse kohta selgitust.

I. Raig

Lugupeetud rahvasaadik Zõbin, te esitasite oma ettepaneku kirjalikult, andsite üle presiidiumile. Presiidiumist sain mina selle 5 minutit enne oma ettekande algust. See ettepanek väärrib tähelepanu, veelgi enam, väärrib realiseerimist. See ettepanek peaks olema seaduses, mis käsitleb konkreetset eraomandi tekkimist, privatiseerimise protsessi. Kuid see seadus ei ole käesolev seadus. See on raamseadus, see on alus omandireformi läbiviimiseks. See mõte sisaldub preambulas ja pandi sisse rahvasaadik Petinovi ettepanekul. Sellepärast võib öelda veel kord, nagu ma ütlesin ka oma põhisojavõetus, et rahvasaadik Zõbini ettepanek on vastu võetud, seda arvestatakse järgnevat seaduste väljatöötamisel. Antud seaduse jaoks

oleks ta juba liiga detailne. Siis peaks samasuguseid sätteid sisse panema mitte ainult aiandus- ja elamukooperatiivide kohta, peaks sisse panema ka ühissettevõtete ja mitmete teiste omandiobjektide kohta. Aga need tulevad juba eraldi seadustes. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas see vastus rahuldab Aleksei Zõbinit? Ma palun, Aleksei Zõbin, formuleerige oma ettepanek kohapealt ja me paneme selle hääletamisele.

A. Zõbin

Sõnavõtja ütles, et see ettepanek laekus täna. See ettepanek oli suulises vormis välja öeldud esmaspäeval. Seda esiteks. Teiseks. Ma ei loe, et see märkus või ettepanek on niivõrd ebaoluline, et seda ei tohiks praegu vastu võtta. Seepärast ma soovitan, palun, ma annan selle Ülemnõukogule otsustada. Loomulik, et ma palun anda mulle pärast nimekiri, kes hääletasid selle punkti muutmise poolt või vastu, sellepärast, et täna ma lähen kohtumisele oma valijatega ja saab näha, kes on kes.

Juhataja

Lugupeetud Aleksei Zõbin, ma palun formuleerida oma ettepanek kohapealt ja me paneme ta hääletamisele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma loen teile ette Aleksei Zõbini ettepaneku.

§ 22 viia pärast esimest punkti sisse järgmine muudatus: elamuehituse-, garaaži-, aiandus- ja teiste seda tüüpi kooperatiivide liikmed on osa selle kooperatiivi vara omanikud ja kasutajad eraomandi õigustes.

Pöördun teie poole. Kes on selle poolt, et lülitada see ettepanek seadusesse? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 17 saadikut, vastu 39, erapooletuid 8.

T. Made

Austatud eesistuja ja kolleegid! Ma oleksin siiski palunud tükk aega varem oma arvamust avaldada Ivar Raigi lõppsõna kohta. Ka mina esitasin esmaspäeval ettepaneku just nimelt välismaa kodanike omandisuhete konkreetseks formuleerimiseks selles seaduses, sest § 48 sellisel kujul ei rahulda. Sellepärast ma paluksin panna § 48 eraldi hääletamisele, kas ta jätta sisse või mitte. Ma ei paku seda ettepanekut, mida ma ise tegin. Aitäh!

Juhataja

§ 48 me ei pane eraldi hääletamisele, aga me paneme eraldi hääletamisele Tiit Made ettepaneku, kui ta seda soovib. On juba otsustatud, et peatükkide ja paragrahvide kaupa hääletamist ei toimu.

K. Koha

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Vabandage, et ma tikun sõna võtma, aga ma siiski veel kord kordan, et komisjon oli avatud sisuliselt täna hommikuni. Ma arvan, et lugupidamine komisjoni vastu võiks väljenduda ka selliselt, et tehtud ettepanekud jõuaksid kirjalikult meie kätte, sest komisjoni liikmed ei ole fenomenaalsed arvutid, kes suudavad suulisi ettepanekuid meeles pidada ja neid ka arvestada. Arvan, et see on äärmine lugupidamatus komisjonide vastu. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, kas me võime nüüd asuda lõpliku otsustuse juurde? Praegu käib otsustamise protsess. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi omandiseadus kolmandal lugemisel? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 72 rahvasaadikut, vastu 15 ja erapooletuid 4. Eesti Vabariigi omandiseadus on vastu võetud.
(Aplaus.)

V. Malkovski

Lugupeetud kolleegid! Ma tegin ettepaneku hääletada selle projekti suhtes ilma kompuutrita seoses sellega, et kompuuter näitas 1-2 sekundi jooksul registreeritute ja hääletanute vahel erinevaid arve. Leidsid aset mõningad teised momendid, mis nüüd selgusid kompuutris – kohal viibib 91 inimest, hääletas vähem, seepärast on mul teile tungiv palve, et kõik kohalviibivad Ülemnõukogu saadikud hääletaksid veel kord ja siis me kontrollime kõike seda, mis on vastu võetud.

Juhataja

Lugupeetud Vladimir Malkovski, meie kehtiv reglement ei näe niisugust asja ette. Kui midagi on tehnikaga korrast ära, siis selleks on vastavad ametimehed, kes teevad asja korda. See on reglemendiväline nõue.

Lugupeetud Ülemnõukogu, praegu ei ole kuulutatud vaheaega ja ma palun siiski asuda oma töökohtadele, jätkame istungjärgu tööd.

Lugupeetud Ülemnõukogu, lubage teile ette lugeda üks ettepanek. Põhjendusega, et reglemendi väljatöötamise töörühm ega ka kooskõlastuskomisjon pole saanud läbi arutada eilsel presiidiumi istungil tehtud otsust reglemendi projekti lühendamise kohta, palume töörühma ja kooskõlastuskomisjon nimel teha enne Ülemnõukogu reglemendi teisele lugemisele asumist 30-minutiline vaheaeg.

Ma loen ette, keda Ülemnõukogu liikmetest oodatakse ruumi nr. 264: Andres Ammas, Hillar Eller, Pavel Grigorjev, Illar Hallaste, Pavel Jermoškin, Peet Kask, Tiit Käbin, Mart Madisson ja sellele lisaks kõik töögrupi liikmed ning Ülemnõukogu Presiidiumi poolt veel Marju Lauristin ja õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton.

I. Fjuk

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud saadikud, ma pöördun nüüd teie poole 3-4 minuti jooksul teid kõiki isiklikult huvitavas küsimuses. Nimelt, Rahukohtu maja nr. 1 on valmis, ta on seadmetega, töölaudadega, telefonidega meid ootamas. Ainuke asi, mis on tegemata, on nende ruumide jaotamine. On välja pakkuda järgmine ettepanek, mis nõuab meie poolt mõningat ühistegevast. Praeguse seisuga järgi on planeeritud niimoodi, et komisjonid saavad siia, Toompea lossi endale igaüks ühe ruumi, kuhu komisjoni esimees ja komisjoni aseesimees saavad ka oma töölaua. Lisaks neile saavad Toompeale oma töölaua ja tööruumi Ülemnõukogu juhataja, asetäitjad ja Ülemnõukogu esimees. Seega, 28 Ülemnõukogu liiget 105-st saavad endale töökoha siin majas. Järele jääb 77 saadikut ja nende jaoks on olemas tolles majas 25 ruumi kokku 78 töölauga, seega oleks igaühele töölaud. Väga paljude saadikugruppide ja komisjonidega on arutatud, kuidas seda jagada, ja on välja töötatud järgmine ettepanek. Nimelt, saadikute vahel toimub tööruumide jagamine loosiga, kusjuures selleks ei pea me kasutama mitte praegu Ülemnõukogus registreeritud saadikurühmi, vaid selleks puhuks võib saadikuid omavahel teisiti ümber grupeerida. Võib ka kasutada neidsamu struktuure, kuid ainult üks märkus oleks siia teha. Üks saadik ei tohi kuuluda kahte nimekirja ja, teine märkus, et kõik saadikud peavad kuuluma ühte, vähemalt ühte nimekirja. See tähendab seda, et 105-st saadikust 77, kes saavad seal endale koha, oleksid loosimisele minekul kuskil nimekirjas. Mul olekski teile järgmine palve, et, saadikugruppide juhid, palun kooskõlastage omavahel nimekirjad, millega loosimisele minna. Ja kui mõni saadik on enda teada kahes või enamas saadikurühmas, siis loosimisele minekuks peaks ta ennast taandama ühest saadikurühmast, et ta oleks ainult ühes. Nende nimekirjadega palun saadikurühmade esimehi või teisi selleks puhuks moodustatud rühmi oma esindajatega koguneda lõunavaheaja alguseks, et pidada läbirääkimisi, mismoodi me loosimist hakkame tegema. On olemas

konkreetsed ettepanekud, aga ma tahaksin seda arutada saadikurühmade esindajatega. On ettepanek kella 14-ks jõuda nii kaugele, et iga saadik oleks ühes saadikurühma nimekirjas. Saadikurühmade esindajaid palun kell 14 koguneda saali. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et kuulutada välja 30-minutiline vaheaeg? Ma palun enne otsustada vaheaja küsimus. Kes on selle poolt, et välja kuulutada 30-minutiline vaheaeg? Palun hääletada! Poolt on 76 saadikut. Kõik poolelijäänud küsitlused ja sõnavõttud jätkuvad pärast vaheaega.

V a h e a e g

Juhataja

Kohal on 86 saadikut, puudub 19. Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkakem tööd. Meil ei ole veel kõik viienda päevakorrapunktiga seonduv läbi arutatud. Me võtsime vastu kolmandal lugemisel Eesti Vabariigi omandiseaduse. Selle omandiseaduse juurde käib veel üks seadus ja üks otsus. Otsustame ka nende kahe seaduseelnõu saatused. Lubage ette lugeda selle seaduseelnõu pealkiri. Ma loodan, et ei ole vajadust tervikut ette lugeda. Kõik materjalid peaksid olema lugupeetud rahvasaadikutel käes. Me asume otsustama sellist seaduseelnõu: "Eesti Vabariigi seadus "Muudatuste tegemise kohta Eesti NSV tsiviilkoodeksis"". Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus "Muudatuste tegemise kohta Eesti NSV tsiviilkoodeksis"? Palun hääletada! Selle seaduse vastuvõtmise poolt on 72 rahvasaadikut, vastu 1 ja erapooletuid 14. Suur tänu!

Meil on ka vajalik vastu võtta otsus "Eesti Vabariigi omandiseaduse kehtestamise kohta". Selle otsuse projekt, lugupeetud rahvasaadikud, on teil ka käes. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi omandiseaduse kehtestamise kohta"? Palun hääletada! Selle otsuse poolt on 71 rahvasaadikut, vastu 4, erapooletuid 12. Otsus on vastu võetud.

Sellega, lugupeetud Ülemnõukogu, on viies päevakorrapunkt käesoleval istungil ammendatud. Enne, kui me läheme kuuenda päevakorrapunkti juurde, kuulame ära mõned sõnavõttud.

N. Aksinin

Lugupeetud spiiker Ülo Nugis, lugupeetud istungjärk! Võrdsete õiguste grupp tegi mulle kui Suure Isamaasõja veteranile ülesandeks edastada teile järgmise informatsiooni: 11. juunil oli Tapal rüvetatud linna sõjameeste-vabastajate mälestussammas. Mälestussammas asetseb kohaliku staadioni juures ja kujutab endast neljatahulist kivist seina kõrgusega ligikaudu 2,5 meetrit. Mälestussambale olid sinise värvainega kantud rist, kolm haakristi ning järgmise sisuga pealkirjad: "Kommunistid, varsti te olete siin" (nähtavasti peetakse silmas maamullas), "Vene lurjused – koju!", "Venelased, viige laibad koju", "Nüüd 1990. aastal on tulnud meie aeg". Pealkirjad on eesti keeles, 15-20 cm kõrguste tähtedega. Sõjaväelaste ja Suure Isamaasõja veteranide poolt on tehtud rüvetatud mälestussambast ülevõtted, fotod on edasi antud linna täitevkomiteesse. 12. juuni kella 15.00 seisuga ei ole miilitsa ega prokuratuuri poolt võetud tarvitusele mingeid samme kurjategijate tagaotsimiseks. Kriminaalasja mälestussamba mõnitamise fakti kohta ei ole alustatud. Seda enam, Rakvere rajooni siseasjade osakond, kohalik prokuratuur ei leidnud mahti toimunust õigeaegselt informeerida Siseministeeriumi valveteenistust või Vabariigi Prokuratuuri. Nõukogude sõjameeste-vabastajate mälestussammaste ja matmispaikade rüvetamise korduvad faktid viimastel aastatel Tartus, Pärnus, tank Valgas, mälestusmärgi avamine fašistliku grupi "ERNA-2" diversantidele, mälestusmärk 20. SS-diviisi fašistide sabarakkudele, eelseisev SS-laste, "Omakaitse" liikmete ja metsavendade kokkutulek Pärnu maakonnas 8.–9. juulil, nagu mulle näib, on need ühe ahela lülid, mis vahetult osutavad fašismi kasvule meie ühiskonnas. Kohalike võimude otsene mahitamine, teod ja väljendused, milliseid kannab selgelt väljendatud iseloom, tõukab faktiliselt ekstremistlikud elemendid vandalismiaktide sooritamisele. Sellega kasvatatakse põlvkond, kelle jaoks ei ole midagi püha, sest täna temale tundmatu inimese haua üle mõnitaja võib homme rüvetada oma ema haua. Me kasvatame üles kurjategijate ja vägivaldsete põlvkonna, kellele sõnad isamaakohus, ema, saavad olema tühipaljaks helinaks. Lüngad ajaloolises mälus, seda enam atroofia, on kohutav õnnetus kogu rahvale.

Täna tähelepanu eest!

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Nagu me kuulsime praegu Aksinini kõnest, on toime pandud vandalismiakt, ja me näeme nüüd, millised tagajärjed on sellel, et me omaaegselt pidasime riiklikuks poliitikaks inimeste au rüvetamist, mälestusmärkide hävitamist ja muud säärast. Nüüd me kannatame kõiki neid tagajärgi ise selles osas, mida me omal ajal õigeks pidasime.

Usun, et rahva enamus ei pidanud siis mälestusmärkide hävitamist õigeks, ausaks ja inimlikuks tegevuseks, nimetasid tol ajal seda barbaarsuseks. Vabadussõja ausambad hävitati ja ma usun ka, et rahva enamus ka nüüd peab seda barbaarsuseks. Selles mõttes me peame igal ajal seisma ekstremistide vastu ja püüame selles suhtes olla võimalikult ühte meelt, et me ei toetaks ühtegi sellist väljaastumist, mis on inimeste pühade õiguste ja puutumatus vastu.

T. Kallas

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud eesistuja! Ühinen eelkõneleja mõtteavaldusega, loomulikult peame me täiesti ühemõtteliselt astuma kõikvõimalike vandalismiavalduste vastu, aga minu meelest on tegemist ka mingisuguse ahelreaktsiooniga. Kui hr. Aksinin siin praegu rõhutas, et kella 3-ks päeval ei olnud Tapa võimud midagi ette võtnud, siis ahelreaktsiooni teine ots asub võib-olla nn. Lössenko fenomenis, millest on nüüd varsti kuu aega möödas ja ei ole ka midagi meie teada ette võetud. Nii et see vastastikune ahelreaktsioon võib lõputuks muutuda, kui me seadus osutub võimetuks. Mis puutub vandalismisse, siis ma arvan, et me peame sel puhul mingisuguse avaliku esinemise või pöördumisega ajakirjanduses esinema. Teisalt ma aga protesteerin sügavalt üldistuse puhul, mis tõestavat fašismilainet Eestis. Sellega ei saa kuidagi nõus olla. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, me peame päevakorras seda teemat ja ma paluksin tungivalt arvestada sellega, et me ei ava läbirääkimisi. Praegu on neli sõnasoovi taotlejat. Viimasena võtab sõna Enn Tupp, palun ärge rohkem taotlege.

M. Laar

Ma arvan, et kõiki selliseid vandalismiakte tuleb kindlasti uurida, sest osa nendest on just keskendunud teisel poolel sõdinute monumentide vastu, aga nende lõhkumise asjaolud on siiamaani avastamata. Ja tõesti kõiki, nii seda Tapa juhtumit kui ka varasemaid, tuleb uurida ja süüdlased välja selgitada – see on kindlasti vajalik. Samal ajal ei saa ma kuidagi nõustuda süüdistusega fašismis ja nende väidetega, nagu Eestis oleks püstitatud monument 20. SS-diviisile. Kui esitatakse selline väide, peab see olema konkreetselt tõestatud. Kui antud avalduse tegijad mõtlesid selle all Porkunisse läinud aasta 21. septembril püstitatud monumenti, siis olen ma valmis minema nimetatud saadikugrupiga kohale, et nad mulle isiklikult kätte näitaksid, kus kohas on sinna pandud mingi tekst pühendusega 20. SS-diviisile, või kui nad esitaksid mingisuguse video või helisalvestuse, kus on seda keegi selle

monumendi avajatest väitnud. Juhul, kui seda ei tehta, ma taotlen selle avalduse vastavate lõikude tagasivõtmist, sest need on solvavad.

J. Liim

Saadik Aksinin mainis, et "ERNA-2-le" on püstitatud mälestusmärk, siis ilmselt ta pidas silmas Kautlat. Kuna ma ise olin sellega tegevuses, siis ma kinnitan kindlalt – mitte mingisugusele "ERNA-le" mitte mingisugust mälestusmärki ei ole püstitatud. Mälestusmärk on püstitatud ainult seal hukatud inimestele ja põletatud taludele. Kui siin oli jutt sinisest värvist ja sinise värviga maalitud haakristidest, siis paraku Kautlas on seda tehtud punase värviga. Seal on samuti kirjutatud eestikeelsed sõnad, näiteks "surm", kus u-täht on venekeelne, ja lisaks sellele on ühele ja teisele isikule tehtud surmaaahvardusi jne. Kahtlemata, neid asju tuleb uurida, kuid ka Kautla asja ei uurita ja me ei tea tegelikult mitte midagi. Ma usun, et nii ühed kui teised uuringud kipuvad siiski jääma täielikult nullseisu. Ma olen täiesti selle poolt, et nii ühed kui teised lõhkujad tuleb kindlalt kindlaks teha. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma väga vabandan hr. Sovetnikovi ees. Siiski, mu palve oli, et viimasena võtab sõna Enn Tupp. Ärgem avagem läbirääkimisi. Loomulikult, teil on õigus jääda oma arvamuse juurde.

A. Gussev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud saadikud! Ma olen väga rõõmus, et selles küsimuses me kõik oleme üksmeelsed. Kuid arvatavasti on vaja, et see küsimus hakkaks lahenema praktiliselt. Mis tahes vandalismi faktid, ükskõik millise mälestusmärgi suhtes nad ka on toime pandud, peavad olema tõeliselt uuritud. Seepärast ma teen ettepaneku moodustada täna komisjon, kes jõuaks selgusele esiteks selles, miks taoline sündmus aset leidis, ja teiseks – miks kohalikud omavalitsuse organid hoiduvad kõrvale oma otseste ülesannete täitmisest. Miks peab Ülemnõukogu tegelema selle juurdlusega? On tarvis, et sellega tegeleks komisjon.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja! Minu mõtted on enam-vähem ära öeldud. Ma lisaksin veel hr. Aksininile mõtlemiseks ühe niisuguse mõtte. Nii kaua, kuni me läheneme sõjale võitja võidurõõmu või kaotaja revanši seisukohalt, on meil väga raske hinnata sõda kui üldinimlikku õnnetust. Ja sellepärast me ei saa vaadelda ka mitmeid mälestusmärke, näiteks tanki kui

langenute mälestust väljendavat. Mingi grupp võib alati provokatsioonilisel eesmärgil hävitada selle, süü ükskõik kumma poole kaela veeretades. Ma ühinen sellega, et enne, kui ei ole välja selgitatud konkreetsed süüdlased, ei saa me teha mitte mingeid järeldusi selle kohta. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, te ei pea minu palveid mitte millekski.

S. Sovetnikov

Mul on teine teema. Lugupeetud spiiker ja lugupeetud kolleegid, ma teen väikese avalduse meie komisjoni töö kohta. Rahvussuhete ja haldusreformi komisjonide ühisel istungil selle aasta 12. juunil immigratsiooniseaduse projekti arutelu käigus öeldi välja nii sisulist kui ka redaktsioonilist laadi märkused.

Rahvussuhete komisjon on seisukohal, et immigratsiooniseadust tuleb arutada koos kodakondsuse ja reformi seadusega. Kui aga immigratsiooniseadus tuleb esimesena arutamisele, siis me palume teha ülesandeks arvestada kõiki rahvussuhete komisjoni poolt tehtud märkusi seadusprojekti ettevalmistamisel teiseks lugemiseks, mille tööst võivad osa võtta teised komisjonid ja saadikud. Või siis teeme ettepaneku luua Ülemnõukogu erikomisjon selle seadusprojekti ettevalmistamiseks, lülitades tema koosseisu meie komisjoni liikmed. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Hr. Sovetnikov, selle avaldusega me oleksime ju oodanud teid kõnetooli.

N. Aksinin

Lugupeetud kolleegid! Suur tänu, et te jagasite Suure Isamaasõja veteranide hingevalu! Mul on kõik.

Juhataja

Lugupeetud rahvasaadikud, hr. Gussevi ettepanek komisjoni moodustamise või mittemoodustamise osas tuleks meil kõne alla pärast ametlikku päevakorda. Kas ollakse nõus? Suur tänu!

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi seaduseelnõu teine lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem kuuenda päevakorrapunkti juurde: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi seaduseelnõu teine lugemine. Ettekandeks saab sõna reglemendi seaduseelnõu koostamise töörühma juht Peet Kask.

P. Kask

Austatud Ülemnõukogu! Reglemendi töörühmale laekus esimese lugemise järel 84 kirjalikku ettepanekut, lisaks neile tehti saadikurühmades veel hulgaliselt suulisi ettepanekuid, mis töörühma liikmete vahendusel edasi anti ja läbi arutati.

Esimesele lugemisele esitatud projekti ja laekunud ettepanekute alusel valmis töörühmal 22-st paragrahvist koosnev projekt, mille ta kavatses esitada teisele lugemisele. Tinglikult võib öelda, et sellel projektil on kaks osa. Üks osa, kuhu kuulub 10 paragrahvi ja mis on teie ees laual, käsitleb Ülemnõukogu töökorraldust kitsamas mõttes. Teine osa, kuhu kuulub 12 paragrahvi, käsitleb Ülemnõukogu struktuuri ja struktuuriüksuste omavahelisi seoseid. Eilsel presiidiumi istungil pandi selles projektis esitatud Ülemnõukogu struktuurimuudatused kahtluse alla. Loodetavasti räägib sellest ka presiidiumi esindaja hr. Villu Jürjo oma kaasettekandes. Kuna erimeelsusi nendes küsimustes on nähtavasti palju, siis otsustati kompromisslahendusena teisele lugemisele esitada ainult see 10-st paragrahvist koosnev osa. Vaheajal toimus tagantjärele töörühma ja kooskõlastuskomisjoni ühine nõupidamine, kus väga tulise arutelu järel otsustati sellega nõustuda, ehkki jäi erimeelseid. Selle otsusega võib leppida tingimusel, kui Ülemnõukogu moodustab kohe uue töörühma väljajäänud küsimustega edasitegelemiseks. Sellest räägib loodetavasti õiguskomisjoni esimees hr. Tõnu Anton. Seega teen ettepaneku võtta reglemendi teisel lugemisel aluseks teile väljajagatud kümnest paragrahvist koosnev projekt. Teile on välja jagatud ka esimese lugemise järel tehtud ettepanekute nimekiri. 84-st ettepanekust 40 käivad selle osa kohta, mis projekti sisse jäi. Selles nimekirjas on ka lahter kooskõlastuskomisjoni seisukoha kohta, mis võeti vastu enne presiidiumis tehtud otsust, nii et 44 ettepaneku kohta tehtud otsused on tegelikult edasi lükatud. Kuna reglemendi teisele lugemisele pakutud osa suhtes olid erimeelsused suhteliselt vähesed, siis on põhjust loota, et me jõuame reglemendi täna vastu võtta.

Järgnevalt ma peatun väljajagatud projektil paragrahvide kaupa. Nimetan olulised esimese lugemise järel esitatud muudatusettepanekud ja püüan põhjendada komisjoni seisukohta nende suhtes.

§ 1 reglementeerib tööaega. Suuri erimeelsusi projektis esitatuga võrreldes ei olnud. Juba enne esimest lugemist tehti ettepanek üle minna ühenädalaselt töörütmilt neljanädalasele. Teised ettepanekud. Näiteks, alustada nädalat mitte esmaspäeval, vaid teisipäeval; alustada päeva mitte kell 10, vaid 9; alustada nädalat mitte üldkogu istungiga, vaid saadikurühma koosolekuga. Need ettepanekud peegeldavad pigem maitseerinevusi. Maitse-eelistusi põhjendada ei ole mõtet.

§ 2 – istungjärgud ja istungid. Selles §-s lg. 2, aga ka §-s 4 lg. 3, §-s 6 lg. 11 ja 19 on sätestatud hääletamismeetod. See on võrreldes praegu kehtivaga muutunud. Nende punktide kohta tehti mitmeid ettepanekuid hääletamissüsteemi kohta, enamuses konservatiivse iseloomuga, mis püüdsid säilitada praegu kehtivat. Enamuse ettepanekuid lükkas töörühm tagasi. Kuna neid ettepanekuid laekus palju, siis on ilmselt vaja töörühma seisukohti põhjalikult selgitada.

Komisjoni arvates on lihthäälteenamuse sisseseadmine parlamentaarsele elule eluliselt tähtis. Lihthäälteenamus tähendab sellist otsustamise moodust, mille korral otsus võetakse vastu, kui selle poolt on enam saadikuid kui vastu. Lihthäälteenamuse tarvitamine on möödapääsmatu näiteks siis, kui meil on ilmtingimata vaja kahest alternatiivist üks välja valida. Kui kehtestaksime kõrgema nõude kui lihthäälteenamuse nõue, näiteks selle, mis meil praegu kehtib – absoluutse häälteenamuse nõude, mille puhul üle 50% Ülemnõukogu liikmetest peab poolt olema –, siis riskiksime sellega, et kumbki alternatiiv ei saa vajalikku poolthääle arvu täis. Seda on juba Ülemnõukogus ette tulnud ja mitmesuguste mitte päris korrektsete võtetega on sellest seni üle saadud. Aga kuna tulevikus on ette näha parlamentaarse töö intensiivistamist ja väga paljude alternatiivide hääletamisele panekut, eriti seoses riigieelarve aruteluga, siis meie arvates on see muudatus hädavajalik. Lihthäälteenamusest rangemat nõuet saab esitada vaid siis, kui meil on mingisugune seadus või organi koosseis juba olemas ning me tahame tagada selle püsivust, olukorra stabiilsust. Selliste asjade muutmisele tehakse meelega mitmesuguseid protseduurilisi takistusi. Näiteks, põhiseaduse stabiilsuse kindlustamiseks nõutakse demokraatlikes riikides tema muutmiseks tavaliselt kvalifitseeritud häälteenamust, nii nagu meilgi praegu kehtib.

On teinegi põhjus, miks poolthääle % võetakse vaid otsustamisel osalejate arvust. Nimelt tuleks erapooletud põhimõtteliselt otsustajate hulgast välja arvata, sest erapooletuks jäämine

seada just tähendabki, et erapooletu otsustamisest osa võtta ei soovi. Sama peaks kehtima ka puudujate kohta.

Kolmas põhjus, miks poolthääle % tuleks võtta otsustamisel osalejate arvust, on see, et stimuleerida kohalolekut, mitte aga puudumist. Praegu võib opositsioon istungilt puududa, ilma et ta millegagi riskeeriks – enamgi veel, nimelt puudujatega haakub teinegi küsimustering. Ülemnõukogu otsustusvõimelisuse küsimus. Praegu kehtib säte, et Ülemnõukogu on otsustusvõimeline, kui kohal on vähemalt 2/3 valitud saadikutest. See on otseses vastuolus parlamentaarse töökorralduse ühe põhinõudega – sellega, mis ütleb, et parlamendi istungilt puudumine peab olema puudujale kahjulik. Poolt- või vastuhääle peavad olema tugevamad vahendid poliitikategemisel kui puudumine. Praegu saab opositsioon seaduseelnõu vastuvõtmist sellega takistada, et ei tule istungile kohale. Seaduseelnõu vajab vastuvõtmiseks teatavasti ainult 53 poolthäält, aga tervelt 70 kohalolijat. Need ongi vastuolud. See ongi ebanormaalne ja ebamoraalne, radikaalne lahendus oleks üldse mitte miinimumkvoorumi kehtestada. Põhimõtteliselt võiks Ülemnõukogul olla õigus otsuseid vastu võtta ka siis, kui kohal on näiteks ainult 25 saadikut. Selline lahendus võtaks ära kõik võimalused puudumiste abil seaduste vastuvõtmist takistada. Projektis on siiski kehtestatud piirnorm, millest allapoole kuulutatakse Ülemnõukogu otsustusjõuetuks.

Ma lähen nüüd tagasi paragrahvide kaupa arutusele. §-de 3 ja 4 kohta, mis käsitlevad algatuste esitamist ja päevakorda võtmist, tegi kõige radikaalsema ja demokraatlikuma ettepaneku Tiit Käbin. Töörühma projekt pakub teatavasti välja, et kõik algatused lähevad suunamiseks ja otsustamiseks presiidiumi. Tiit Käbin tegi ettepaneku, et kõik algatused tulevad kohustuslikult kõigepealt täiskogu ette, kes otsustab, millisesse komisjoni eelnõu anda. Töörühm lükkas selle tööskemi rakendamise tulevikku, aga pole võimatu, et pärast eilset presiidiumi otsust võetakse Tiit Käbini ettepanek vastu. Loodan, et hr. Käbin kordab oma ettepanekut nüüd teisel lugemisel.

§ 6 kohta, mis käsitleb päevakorraküsimuse arutamise korda, tehti hulk täiendusettepanekuid, mis reeglina võeti vastu.

§ 7 kohta – hääletamise korra kohta – erimeelsusi praktiliselt polnud.

§ 8 kohta, mis käib seaduseelnõude arutamise korra kohta, tegi kõige radikaalsema ettepaneku hr. Enn Põldroos, kes soovis tagada, et Ülemnõukogu täiskogus tooreid, värskeid ettepanekuid üldse ei arutataks ja hääletusele panna ei saaks. Mõte on põhimõtteliselt ilus, aga töörühma poolt pakutud skeemiga ei läinud see ettepanek kokku, selletõttu lükati ta tagasi.

§-d 9 ja 10 ei sisalda praegu kehtiva reglemendiga võrreldes midagi uut.

See on ka kõik, mille kohta ettepanekud tulid ja millistel alustel uus projekt on formeeritud. Ma tegin nüüd ettepaneku võtta teisel lugemisel aluseks kümnest paragrahvist koosnev projekt. Töörühmas nüüd vaheajal arutusel esitati siiski küsimus. Kuna väljajäänud osas on mõned väga tundlikud punktid ja paragrahvid, mille suhtes erimeelsusi pole – et saadikurühmad ja komisjonid peaksid olema formeeritud uutel alustel: igaüks võib kuuluda ainult ühte saadikurühma ja et igaüks võib kuuluda ainult ühte komisjoni –, tehti ettepanek reglementi lisada siiski need kaks olulist sätet esimesele lugemisele esitatud seaduseelnõust. See on kõik. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Ettekandjale on hulgaliselt küsimusi. Ma teatan Ülemnõukogule, et meil on peale põhiettekandja, kes seisab meie ees, veel kolm kaasettekandjat, hr. Villu Jürjo Ülemnõukogu Presiidiumi poolt, hr. Tõnu Anton õiguskomisjoni poolt ja hr. Hillar Eller reglemendi seaduseelnõu kooskõlastamise komisjoni poolt. Me vastame küsimustele pärast iga ettekannet. Ma informeerin Ülemnõukogu ainult sellepärast, et kõik teaksid, et veel on kaasettekandeid, ja võimalik, et mõni saadik sellisel juhtumil oskab mõelda või aimata, et võib-olla on targem adresseerida küsimus mõnele kaasettekandjale. Nüüd küsimused hr. Peet Kasele.

(Hääl saalist)

Küsimus on mul selline. Ma loen reglemendi esimese lugemise järel laekunud ettepanekuid ja leian 17. numbril niisuguse ettepaneku, mis viib mind mõnevõrra hämmingusse. Valitsuse esimehele pakutakse õigust välja kuulutada uued Ülemnõukogu valimised ja et see on olnud just nimelt ühe suurema demokraatia asjatundjaks peetava härrasmehe Peet Kase ettepanek, siis ma küsin, kas pole mitte tegemist trükiveaga või tahetakse tõepoolest diktatuuri reglementi sisse viia?

P. Kask

Ei ole tegemist trükiveaga. Ülemnõukogul oleks võib-olla hea teada stabiilsetest demokraatlikest süsteemidest, mida politoloogid loendavad maailmas 18 tükki, kus nimelt on 17-nel peaministril õigus parlament laiali saata. Ühel reeglil on ainult üks erand. Aga see küsimus iseenesest käsitleb väljajäänud osa reglemendist ja ma palun neid küsimusi mitte arutada.

G. Israeljan

Täna pakutud sõnavõtu eest, kuid mul ei ole küsimus, mul on ettepanek öelda oma seisukoht.

Juhataja

Ei, sõnavõttud ei ole praegu veel alanud, on küsimused ettekandjale.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ei ole ju võimalik niimoodi asju ajada, et kõikidel on olemas erinevad ettepanekud, mis ei ole Ülemnõukoguga kooskõlastatud. Seni on kehtiv selline kord, et igale ettekandjale esitatakse küsimusi eraldi. Kui Ülemnõukogu soovib, et täna oleks teistpidi, siis palun teha konkreetne ettepanek ja Ülemnõukogu otsustab. Praegu kehtib veel see kord, et esitame küsimusi ettekandjale.

J. Põld

Aitäh! Mul on hr. Peet Kasele § 6 kohta kaks küsimust. Lg. 1, kus seaduseelnõud ja otsuste projektid esitatakse Ülemnõukogu liikmetele kätte aegsasti, kuid mitte hiljem kui istungi alguseks. Kas leiaks teie poolt aktsepteerimist seisukoht, kui reglementeeritaks näiteks "kuid mitte hiljem, kui 3 päeva enne istungi algust". Põhjendaksin seda sellega, et natukene on siiski vaja ka eelnõu eelnevalt lugeda. Ja lg. 4, kus sõnavõtu ja kõne eelisõigus on Ülemnõukogu esimehel, valitsuse esimehel ning alatiste komisjonide ja saadikurühmade esimeestel. Ma aktsepteerin seda seisukohta, et Ülemnõukogu esimehel ja valitsuse esimehel on eelisõigus, kuid ma leian, et nii saadikurühmade kui ka alatiste komisjonide esimehed on siiski samasugused saadikud kui meie kõik ja nendel on sama § 6 lg. 11 järgi nagunii võimalus täiendavalt lõppsõnas esineda.

P. Kask

Esimese küsimuse kohta (punkt 1), et need jagataks laiali hiljemalt reedesel päeval. Selline ettepanek oli ja läks isegi korra projekti sisse. Vastuseis tekkis tehnilise külje poolt, sest väidetakse, et neljapäevasel presiidiumi istungil tehtud otsuseid ei jõuta võib-olla reedeks realiseerida. See oleks normaalne küll. Näiteks Rootsi parlamendis jagatakse kõigile saadikutele järgmise nädala päevakord ette üks nädal enne selle nädala algust. See on väga detailne päevakord, mis räägib kõikidest koosolekutest, mis järgmisel nädalal arutusele tulevad, sealhulgas ka saadikurühmade koosolekud. Ma loodan, et me ka oma tehniliste vahenditega sinnamaani jõuame.

Punkt 4, sõnavõtu ja kõne eelisõigus. Miks me lülitasime nende hulka alatiste komisjonide ja saadikurühmade esimehed? Põhjendus on see, et loodetavasti aitab selline kord aega kokku

hoida: kui saadikurühma nimel on ära esinetud, siis on rohkem põhjust võib-olla lõpetada Ülemnõukogu otsusel sõnavõttud. Loodetavasti sel juhul ammendub probleem sisuliselt kiiremini.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud Peet Kask ja kolleegid! Kõigepealt täpsustuseks seda, et 17-st demokraatlikuks nimetatud riigist mitte üksi peaminister ei saada parlamenti laiali, nagu lugupeetud kolleeg ütles, vaid president või kantsler või peaminister. Ja nüüd küsimused.

Eelmisel lugemisel, kui Peet Kask nii veendunult kaitses oma varianti, mis meile oli esitatud, on toimunud väga olulised muudatused reglemendis. Kas Peet Kask peab seda reglementi, mis täna meile on välja pakutud teisele lugemisele, väga heaks ja meie tööd lõpuni reguleerivaks? See on üks küsimus.

Teine küsimus hr. Kasele on see, mida ma hästi ei mõista, kuna ma olen aru saanud, et hr. Kask on reglemendi seaduseelnõu peakoostajaid, aga nüüd järsku loen ma tema nime ka nendes ettepanekutes, mis on veel täiendamiseks esitatud. Kas neid asju ei oleks saanud kohe korrapealt sisse panna reglementi? Miks teha pärast omalt poolt ettepanekuid?

Ja kolmas küsimus. Kas on olnud arutusel ka saadikute palga küsimus? On tulnud ettepanek arvestada inflatsiooni ja muid asjaolusid ja kas ka seda küsimust on arutatud sisuliselt? Aitäh!

P. Kask

Palga küsimuse kohta on komisjon seisukohal, et saadikute staatust käsitlev akt tuleks eraldi välja töötada ja vastu võtta.

Minu hinnang projektile maksab vähe. Mulle öeldi, et see on rahuldav. Ta oleks võib-olla parem, kui projektis oleksid sisaldunud ka mitmed olulised struktuursed ümberkorraldused, mida töörühm esitas. Aga ma nõustun sellega, et erimeelsuste tõttu, mis praegu nende suhtes valitseb, on mõistlik see küsimus edasi lükata.

Vastuseks kolmandale küsimusele oma ettepaneku kohta ütlen, et tegin selle kirjalikult põhjendusega, et seda saaks lülitada teiste tehtud ettepanekute hulka. Töörühma liikmena ei tähenda minu ettepanek, et ta kindlasti vastu võetaks.

K. Koha

Lugupeetav juhataja, lugupeetud ettekandja, lugupeetud kolleegid! Ma paluksin ettekandjal lahti rääkida § 6 lg. 3 selline osa: kui päevakorraküsimuses pole hääletamist ette nähtud, siis võib juhataja läbirääkimisi mitte avada (just seda viimast osa selgitada). Teiseks paluksin lahti

rääkida kolmas lugemine. Käesolevat reglemendi projekti lugedes jääb pisut puudu, milline on kolmanda lugemise sisu. Aitäh!

P. Kask

Aitäh! § 6 lg. 3. Mõte on selles, et Ülemnõukogu täiskogu töö aeg on väga kallis. Meie eesmärk on produtseerida seadusandlikke akte ja juhul, kui tegemist on informatsiooniga või millegi muuga, siis aja kokkuhoiu mõttes võiks jääda juhatajale õigus ajaraiskamist vältida.

Kolmanda lugemise kohta. § 8 lg. 9 ütleb välja meie seisukoha, et kõik parandusettepanekud esitatakse ja hääletatakse läbi hiljemalt teisel lugemisel. Kolmanda lugemise mõte on lihtsalt hääletamine seaduse kohta edasi lükata, et saadikurühmad saaksid asja läbi arutada, vajadusel saaksid saadikud konsulteerida valijatega ja tutvuda tehtud parandusettepanekutega, samuti omavahel konsulteerida jne. See on kolmanda lugemise mõte.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja! Et Ülemnõukogu teenindusüksuste struktuur on minu jaoks üks segaseim asi – mitte ainult minu jaoks –, siis on mul ettepanek, et Ülemnõukogu teenindusüksuste struktuuri peab kinnitama Ülemnõukogu ja mitte keegi muu. Ma näen kooskõlastuskomisjoni seisukohta, et see ettepanek on vastu võetud, mida see tähendab?

P. Kask

See paragrahv kuulub nende 12 hulka, mis jäi välja. Küsimus puudutab Ülemnõukogu struktuure ja nende omavahelisi vastasmõjusid. Komisjon otsustas seda ettepanekut arvestada. Tema poolt esitatud projektis oligi arvestatud, aga see osa jäi lihtsalt välja ja see läheb alusena järgmisele komisjonile, kes hakkab nende struktuuride kohta seadust Ülemnõukogu kohta välja töötama.

A. Zõbin

Nüüd esinedes ettekandja räägib sellest reglemendist. Asi on selles, et reglement peab olema täienduseks konstitutsioonile, kuid, omades seda reglementi ja konstitutsiooni, ei selgu näiteks, kuidas moodustatakse Ülemnõukogu, need komisjonid, kuidas moodustatakse Ministrite Nõukogu, kuidas kutsutakse tagasi Ministrite Nõukogu, kuidas saadetakse laiali Ülemnõukogu, või saab olema veel eraldi dokument selle kohta. Imselt oleks vaja dokumentide kogu komplekti, seadusi nii-öelda esitada korraga. Minu arvates on see kärbitud

dokument, kuna sellest ei selgu midagi, üksnes, kuidas esineda. Seal saab 10 minutit, seal 5 minutit esinemisteks, rohkem mitte midagi.

P. Kask

Hr. Tõnu Anton oma kaasettekandes annab selle kohta oma selgituse. Kuna käesolev reglemendi projekt puudutab ainult töö korraldamist kitsamas mõttes ja ei puuduta struktuuriüksuste formeerimist ja nende olemasolu, siis ei haara see uus projekt kogu vanas ajutises töö- ja kodukorras kirjeldatud küsimuste ringi. Selletõttu on ettepanek, et see vana reglement jääks teatud osades veel kehtima ja töö korraldamist kitsamas mõttes reglementeerib nüüd uus reglement.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mina olen seda dokumenti jälgides praegu hämmingus ja täielikult nõutu. Kui meil on tegemist praegu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi teise lugemisega, siis ilmselt § 8 lg. 7 ja sealt edasi määratakse ära teise lugemise tähendus ja sisu. Tegemist on meil aga mitte kogu uue reglemendiga, vaid osaga. Kas ei oleks mõttekam seda mitte siiski afišeerida praegu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi teiseks lugemiseks? See on vaid ajutise reglemendi parandatud vorm, et me saaksime sügiseni töötada. Kas me ei aja siin midagi väga sassi? Mul on küll niisugune ettepanek, et me teeksime mingi asja endale selgeks.

P. Kask

Tegemist on siiski eraldi aktiga. See ei ole täiendus või parandus vanale reglemendile, ehkki vanast reglemendist osa paragrahve kuulutatakse kehtetuks. See on vormi küsimus ja ma arvan, et kohasem oleks seda küsimust esitada näiteks õiguskomisjoni esimehele hr. Antonile.

A. Veetõusme

Hr. Kask, lugupeetud kolleegid, mul on paar konkreetset küsimust. Kas teieni jõudis eile majanduskomisjonis tehtud ettepanek § 1 lg. 8 osas, kus me pakkusime siia juurde, et iga kuu teisel teisipäeval vastavad Ülemnõukogu istungil valitsuse esimees ja liikmed – lisada ka Eesti Panga president – saadikute arupärimistele ja küsimustele. Kuna ka Eesti Pank on Ülemnõukogu pädevuses, sellest esimene küsimus.

Teine küsimus on § 6 lg. 11, kus on öeldud, et otsus langetatakse lihthäälteenamusega. Küsimus: kas on mõeldud 105-st saadikust või kohalolijatest, nii nagu te enne seletasite? Siin jääb see lahtiseks.

Lõpuks ma küsiksin, et räägiksite lahti esimese lugemise mõtte. § 8 lg. 2 ütleb, et seaduseelnõusid arutab Ülemnõukogu üldjuhul kahel lugemisel. Selline fraas ei välista seaduse vastuvõtmist ka esimesel lugemisel. Kuid lg. 3 nagu välistaks selle võimaluse. Võib-olla täpsustame seda kahte varianti, sest mõni seadus, mis lähemal ajal võib tulla kõne alla, on tegelikult niivõrd lühike, et võiks ka esimesel lugemisel vastu võtta. Aitäh!

P. Kask

Vastus esimesele küsimusele. See parandus – lisada valitsuse esimehele ja liikmetele ka Eesti Panga president – jõudis minuni, kui tekst oli juba paljundamisel. Minu projektis on täiendus tehtud, aga teistes projektides seda ei ole. Nii et seda parandust tuleb lugeda teisel lugemisel esitatud paranduseks vormiliselt. Ja arvatavasti võetakse parandus vastu, kuigi ta ei ole veel tööühmas arutusel olnud.

Teine küsimus, § 6 lg. 11 kohta. Lihthäälteenamus on eespool selgesti välja öeldud: see on siis, kui poolt on rohkem kui vastu. Praegu kehtiv on absoluutne häälteenamus.

§ 8 lg. 2. Loomulikult on mõeldud seda, et mõnel juhul võetakse seadus vastu kolmel lugemisel, aga üldjuhul kahel. Järgmisest lause konspektist saan mina nii aru, et seaduseelnõusid arutatakse kolmandal lugemisel, kui jne. jne. Nii et esimene lause ütleb üldjuhul, teine lause ütleb erandid selle juurde. Rohkem erandeid ei ole. Kui seda on vaja selgemalt öelda, et ühel lugemisel ei saa, siis peaks vastava parandusettepaneku tegema ja kirjalikult esitama.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud P. Kask, mul on teile rida küsimusi.

Esimene küsimus on puhtalt praktiline, lähtudes § 1 punkt 11 ja § 2 punkt 2. Te väidate, et hääletamine peab toimuma kahel põhimõttel. Tähendab, peab hääletama "poolt" ja "vastu". Kas see tähendab, et klahv "erapooletud" ei oma edaspidi mingit tähtsust hääletamisel? Ja siin on teile tüüpiline näide. Kuidas me hakkame hindama häälte arvu, kui "poolt", "vastu" ja "erapooletud" on võrdsed? Siin te kirjutate, et "poolt" on vaja kaks korda rohkem saadikute hääli kui "vastu".

Teine küsimus. Kas teile ei näi, et kui me hakkame juhinduma pakutava reglemendi paragrahvidest, mis räägivad sellest, et me võime saada materjalid istungi alguseks, kuid

muudatused, täiendused ja oma ettepanekud sisse viia kohe pärast plenaaristungit, siis tähendab see seda, et meid jäetakse ilma võimalusest töötada dokumentidega. See aga ilmneb § 6 punkt 1 ja punkt 12. Kui neid koos vaadata, siis just seda võibki näha.

Ja viimane küsimus on seotud sellega, et paragrahvis on kirjas: spiiker võib jaotada aega kohalt esinemisele, tribüünilt esinemisele, saadikugruppide vahel sõltuvalt grupi suuruselt. Ma tahaksin saada ikkagi selgitust, milline hakkab olema nende kohtade jaotamise printsiip esinemisteks. Ausalt öeldes ma ei näe siin printsiipi.

P. Kask

Esimene küsimus puudutas jällegi hääletamissüsteemi. § 1 lg. 11 ütleb, et tööaja muudatusi võib teha, kui selle poolt hääletab vähemalt 2 korda rohkem saadikuid kui vastu. See tähendab seda, et erapooletuid saadikuid ei võeta põhimõtteliselt arvesse, mida ma rääkisin ka oma ettekandes. Erapooletus seda tähendabki, et jäetakse otsustamine teistele. § 2 lg. 2 ütleb sedasama, ainult sõnastus on vale – sõna "vähemalt" on siin ilmselt puudu, sest mitte alati ei õnnestu seda täpselt saavutada, et kaks korda on rohkem poolt kui vastu, võib ka rohkem olla. Materjalide üleandmise ja selle alusel hääletamise kohta. § 6 lg. 1 ütleb, et projektid esitatakse aegsasti, ja § 6 lg. 12 ütleb muudatusettepanekute esitamise kohta ja edasi läheb ka see, kuidas muudatusettepanekuid hääletatakse. Põhimõtteliselt praegune projekt näeb ette, et muudatusettepanekuid saab hääletada kuulde järgi, kui kõigile liikmeile ei ole ettepanekuid kirjalikult esitatud. Kui aga muudatusettepanekuid on palju, siis ilmselt Ülemnõukogu liikmed kaotavad orientiiri ja sellisel juhul võidakse istung katkestada, et vahepeal asi komisjonile tagasi anda, kes esitab kirjaliku projekti, mille alusel on kergem hääletada. Seda näeb praegune kord ette, nii on mõeldud, aga võib-olla kunagi tulevikus, võib-olla ka seekord otsustame teistmoodi ja nõuame, et iga ettepanek, mis hääletamisele pannakse, oleks kirjalikult liikmeil laual. Seni ei ole sellist ettepanekut tehtud.

Ja kolmas küsimus puudutas ajajaotust võrdeliselt esindatusega saadikurühmade vahel. See on vastuolu, mis tekkis seoses ühe poole väljajätmisega siit reglemendist. Mõte oli ikka selline, et iga saadik võib kuuluda ainult ühte saadikurühma ja sel juhul on õigustatud sõnavõtte aja jaotamine proportsionaalselt saadikute arvule. Kuidas see täpselt välja hakkab nägema? Ma kujutan ette, et sõna antakse saadikurühmade esindajatele ja suuremad saadikurühmad saavad siis rohkem sõna võtta ja nad jaotavad ise neile antud aega. Seda saab toimetada muidugi sellistes küsimustes, kus sõnavõtu järjekord ei oma tähtsust. Enamikul juhtudel me ei saa seda nii hästi rakendada, sest tõepoolest ei ole ükskõik, kas saadikurühm saab sõna esimesena või viimasena.

J. Lippmaa

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on üks ettepanek ja üks küsimus. Ma tuleksin tagasi § 6 punkt 4 juurde, mida meie kolleeg juba käsitles. Nimelt et sõnavõtu ja kõne eelisõigus on alatiste komisjonide saadikurühmade esimeestel. Ma tuletan meelde, neid on ca 20 inimest ja minu arust oleks õige neile anda eelisõigus siis, kui nad ei väljenda mitte oma isiklikku, vaid saadikurühma seisukohta. Seega tuleks seda täiendada: "kui nad väljendavad komisjoni või saadikurühma seisukohta".

Juhataja

See oli ettepanek ja seda võetakse arvesse kui ettepanekut. Praegu on küsimuste esitamise aeg.

J. Lippmaa

Ja küsimus on minul § 3 kohta. Ma tahaksin seda küsimust praegu näitlikustada. Riigikaitsekomisjon esitas presiidiumile ühe arupärimise taotluse. Presiidium lükkas selle üks nädal tagasi, teine nädal lükkas edasi ja kolmas nädal kuulutas ta juba aegunuks. Ma ei näe seda kohta siin, mis nüüd lahendaks sellise konfliktsituatsiooni ära. Ma natuke täpsustan veel, et küsimus oli arupärimises Kohtla-Järvel korda pidanud dessantväelaste suhtes. Meil on vahepeal laekunud huvitav informatsioon, et need dessantväelased oli sel päeval lastud "uvalnenijesse", ja loomulikult riigikaitsekomisjon on huvitatud, kas see oli siis ekskursion Kohtla-Järvele. Teiseks on meile laekunud informatsioon, et need, kes valvet pidasid Kohtla-Järvel, on kohaliku sõjakomissariaadi ülema poolt kutsutud kaheks päevaks kordusõppustele. Me riigikaitsekomisjonis leiame, et see on puhtalt meie töö sellistes asjades selgusele jõuda. Kas presiidium nüüd ei pea mingil põhjustel seda vajalikuks, et tagasi lükkab, edasi lükkab, tunnistab aegunuks? Me ei saa sellega nõus olla ja tahaksime väga selgitust, kuidas sellisel juhul käituda.

P. Kask

Praeguse projekti järgi esitatakse sel juhul protest Ülemnõukogu täiskogu ees. Ma juba rääkisin oma ettekandes hr. Tiit Kabinini ettepanekust, mis siis seda mehhanismi muudaks, mis annaks võimaluse kohe kõikide küsimustega tulla täiskogu ette. Kõik küsimused, mis on seaduslikult algatatud, tulevadki kohustuslikult täiskogu ette suunamiseks komisjonidesse. Ma arvan, et see teine lahendus on demokraatlikum, ehkki ta kindlasti nõuab rohkem täiskogu aega kui projektis esitatud.

Küsimus on nüüd kahe halva vahel valikus. Mis meile on olulisem, kas täiskogu aeg või demokraatlikkus, mille tõttu presiidiumil ei oleks võimalik suretada küsimusi omavoliliselt?

V. Malkovski

Lugupeetud P. Kask, mul on teile küsimus, lähtudes sellest käsitlusest, mida te tegite lihthäälteenamuse ja otsuste vastuvõtmise põhjal. Kas te ei välista juhust, teoreetiliselt, kuid vahel ka teatud asjaoludel ja praktiliselt, mõningate seadusandlike aktide või lihtsalt mingite otsuste vastuvõtmist 1/3 Eesti NSV Ülemnõukogu koosseisu poolt?

P. Kask

Ei, ma ei välista seda teoreetiliselt. Põhimõtteliselt võib teatud otsuseid vastu võtta ainult ühe poolthäälega, kui kõik ülejäänud on erapooletud. Antud reglemendis ei laiene lihthäälteenamuse kasutamine seaduste vastuvõtmisele. See laieneb ainult üksikutele protseduurilistele küsimustele, vähemalt esialgu.

A. Gussev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud sm. Kask! Ma tahaksin toetada neid saadikuid, kes peatusid § 6 punkt 1 – seadusprojektide ja otsuste esitamisest mitte hiljem kui istungi alguseks.

Nähtavasti see, et me saame need projektid reeglina kas enne istungi algust või arutelu hetkel, ongi üheks probleemiks meie töökorralduses. Saalis istuvad saadikud on pandud väga huvitavasse situatsiooni – nad kas on sunnitud kuulama ettekandjat või tutvuma selle materjaliga, sest reeglina peale seda lõpeb esimene lugemine. Meil ei ole võimalust tõsiselt töötada dokumentidega, seepärast on küsimus selles, et dokumendid peavad olema esitatud vähemalt kolm päeva enne küsimuse päevakorda lülitamist ja arutamist – see on kõige tähtsam.

Edasi. Minu käes olev reglemendi projekt ei lange absoluutselt kokku olemasolevate ettepanekutega. Kas ta on meil vana, uut ei ole väljastatud, või on see ainult minul nii? Siis ma pean vabandama, või, vastasel juhul, enam kui 20 saadikut täna istuvad ja lihtsalt kuulavad ning ei saa sisse viia või pakkuda mingeid muudatusi. Selgitage palun, milles on asi?

P. Kask

Küsimus oli selle kohta, et ei lange kokku paragrahvide numeratsioon ja üldse ettepanekud ja esitatud projekt. See on loomulik, sest ettepanekud tehti esimesele lugemisele esitatud projekti

kohta. Need, kes tahavad tutvuda ettepanekute sisuga põhjalikult, peaksid võtma kõrvale esimesel lugemisel esitatud projekti ja selle alusel peaks töö käima. Teisele lugemisele esitati juba uus, parandatud ja täiendatud projekt, ja see on normaalne, et seal on teistsugune numeratsioon.

Juhataja

Suur tänu hr. Peet Kasele, rohkem küsimusi ei ole. Täname. Ülemnõukogu Presiidiumi nimel saab sõna hr. Villu Jürjo.

V. Jürjo

Austatud eesistuja, lugupeetud saadikud! Presiidiumis on olnud reglemendi küsimused kahel korral päevakorras ja praktilised järeldused, mis on tehtud, on mõlemil korral kokkulangevad. Osa nendest järeldustest on juba paljundatuna kätte antud. See tähendab seda, et praegu vastuvõetav reglement peab seostuma töökorraldusega. Osa vastustest on küsimuste ja vastuste korras ka läbi käinud. Esimene probleem on selles, et vahepeal me püüdsime ühte reglementi ära mahutada väga palju erinevaid asju. Isegi väga palju erinevatel tasanditel seisvaid probleeme, mis peaks olema reguleeritud mitme erineva seadusandliku aktiga. Andke mulle, palun, andeks taoline näide, aga ma paremat tuua ei oska. Meie valdkonnas algaja jutlustaja püüab oma esimestes jutlustes ära rääkida kõik, mida ta teab, maailma loomisest alates. See on lastehaigus ja läheb üsna varsti üle. Samas tundub mulle, et seadusloomes me oleme ka selles lastehaiguse staadiumis ja loodame, et me saame kiiremini edasi nii, kui me kõik ühekorraga ühe ja sama seaduse või otsuse raamidesse püüame mahutada. Sellepärast presiidiumi seisukoht on olnud selline, et Ülemnõukogu reglemendis, mis sätestab meie töökorda, ei peaks sätestama struktuurimuutusi ehk n.-ö. ei peaks siia sisse võtma konstitutsioonilisi küsimusi.

Teiseks on nendest hoidumise põhjus kindlasti ka see, et struktuurimuutusi käsitlev osa või ettepanek on suhteliselt nõrgemini läbi töötatud kui meie üldist töökorda sätestav osa. Presiidiumis oli küsimus sellest, et praeguses või vahepeal esitatud projektis ei olnud arusaadav, milline oli komisjonide esimeeste kogu ja täiesti uutel alustel valitud presiidiumi vahekord. Oli katse luua Ülemnõukogus eri tasanditel olevaid institutsioone, kusjuures presiidium, kes koosneb ju samuti valitud rahvasaadikutest, oleks ülejäänud Ülemnõukogust kõrgem, täidaks n.-ö. kollektiivse presidendi funktsioone. Päris selge on ka see, et struktuurimuutused oleks toonud kaasa ka tunduvalt suuremaid ja hoopis teiselaadilisi vastuolusid.

Samal ajal on meil oma töökorraldust vaja tingimata fikseerida, on vaja fikseerida meie töökorraldus nii, nagu ta ikkagi normaalselt parlamendi reglementides on, et me selle järgi saaksime oma tööd sättida.

Ma isiklikult tahaksin ka toetada esitatud mõtet, et võib-olla me võiksime reglementi tagasi tuua vahepealsest projektist selle osa, mis käsitleb saadikugruppide ja komisjonide tööd. See tähendab seda, et iga saadik saab kuuluda ainult ühte saadikurühma ja osaleda ainult ühe komisjoni töös, sest see tõepoolest muudab meie töörežiimi loomulikumaks.

Lõpuks on väljendatud ka kahtlust – see on tegelikult väga tõsine kahtlus. Kuna meil on vaja kindel hulk seadusandlikke akte vastu võtta ja kuna me tahame arvatavasti 1. juulist minna ka puhkusele, siis, vaatamata kõikidele vastupidistele kinnitustele, on igasugused uued valimised ja nende aluseks oleva seaduseelnõu vastuvõtmine praktiliselt võimatu. Valimiste läbiviimine võtaks ära ikkagi kaks nädalat, see on kogu selle aja, mis meile on jäänud. Sellepärast on presiidiumi arvamus ja tegelikult minu isiklik arvamus ka, et me võtame reglemendina praegu vastu selle osa, mis sätestab meie töörežiimi. Samal ajal me ei viska ka teistel tasanditel olevaid ettepanekuid prügikasti, vaid et moodustataks komisjon, kes tegeleb saadikustaatuse väljatöötamisega, üldse Ülemnõukogu seadusega. Seni, kuni meil neid seadusi ei ole, jääksid terve rida paragrahve meie senisest töökorraldusest, senisest reglemendist, kehtima. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et hr. Jürjole küsimusi ei ole. Teiseks kaasettekandeks saab sõna õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Tõepoolest, meie tänane arutelu või reglemendi küsimus on nagu kahekihiline tort. Ühe kihi moodustavad need tüüpilised reglemendisätted, kus kõneldakse sellest, kuidas me selles saalis tööd teeme. Ja teise kihi moodustavad need põhimõtted – ma nimetaksin neid riigiõiguslikeks põhimõtteks –, mis sätestavad, milline on Ülemnõukogu struktuur ja milline on Ülemnõukogu struktuurielementide vahekord. Kahjuks on olukord selline, et täna ei ole meil võimalik töötada, toetudes Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi konstitutsioonile, meil ei ole täna võimalik toetuda ka Eesti Vabariigi konstitutsioonile.

Ülemnõukogu struktuur on täna reguleeritud ajutise töö- ja kodukorraga. Püüd reguleerida ilmselt vajalikke struktuurimuudatusi Ülemnõukogu reglemendis on aga samas osutunud ülejõukäivaks ülesandeks.

Selles olukorras otsustas eile õiguskomisjon toetada täna teisele lugemisele esitatud reglemendi projekti varianti. Kuivõrd need põhiprobleemid, millele me ühist lahendit ei leia, puudutavad reglemendi projekti koostamisel esilekerkinud riigiõiguslikke aluseid, otsustas õiguskomisjon alustada tööd Eesti Vabariigi Ülemnõukogu kohta seaduseelnõu koostamisel. Paraku on see töö võimalik vaid sellel juhul, kui Eesti riigiõiguslikud alused on määratud. Selle töö peaks aga tegema komisjon, mis moodustatakse Ülemnõukogu poolt. Sellise ettepaneku on õiguskomisjon ka teinud ja teile väljajaotatud otsuse projektis kajastab seda § 3.

Sama otsuse projekti §-s 2 tunnistatakse kehtetuks senise ajutise töö- ja kodukorra mõned paragrahvid. Selles tekstis on vajalik teha parandus ja õige on, et kehtetuks tunnistatakse §-s 16 lg. 2, mitte § 16 tervikuna. Ja edasi läheb tekst järgmiselt: § 17 lg. 1, 2 ja 4, §-d 24 ja 25.

Lõpetuseks alatiste komisjonide koosseisust. Meil on võimalik – ja ma arvan, et tulebki – kokku leppida, et saadikud kuuluvad vaid ühte alatisse komisjoni. Kui aga sellele põhimõttele on siiski vastuväiteid, tuleb meil vaidlusalune küsimus lahendada siin saalis otsustamise teel ja tulemus fikseerida reglemendis. Õiguskomisjonile on jäänud selline mulje, et ühtne seisukoht on tekkimas ka saadikurühmade koosseisu osas. Ilmselt on võimalik kas täna või siis peatselt kokku leppida selles, et iga saadik kuulub ainult ühte saadikurühma. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Küsimusi ei ole. Kolmandaks kaasettekandeks saab sõna reglemendi seaduseelnõu kooskõlastuskomisjoni esimees Hillar Eller.

H. Eller

Austatud kolleegid! Minu eelkõnelejad selgitasid Ülemnõukogu liikmetele kõiki põhiküsimusi, mida arutati nii reglemendi seaduseelnõu töökomisjonis kui ka kooskõlastuskomisjonis. Kooskõlastuskomisjon moodustati Ülemnõukogu poolt saadikugruppide esindajatest ja üldse valiti sinna 8 saadikut, täna pidasid nad järjekordse koosoleku ja tulid järeldusele, mille kandis juba ette Peet Kask. Kuid ma annan teile siiski teavet, et kooskõlastuskomisjonis oli vaidlus kahe ettepaneku üle. Esiteks, võtta tänasel arutlusel aluseks teile hommikul välja jagatud 10-paragrahviline seaduseelnõu projekt. Teine ettepanek oli võtta aluseks teile esimesel lugemisel väljajagatud 22-paragrahviline seaduseelnõu projekt. Kuna me üksmeelt ei saavutanud, toimus hääletamine. 2 rahvasaadikut olid selle poolt, et arutada suurt 22-paragrahvilist projekti, ja 5 saadikut olid selle poolt, et

arutada seda teksti, mis meile täna välja jagati. Nii et ma palun aktsepteerida meie kooskõlastuskomisjoni selline otsus.

Mis nüüd puutub üldse arutellusse, siis ma ütlesin enda kui saadiku poolt välja niisuguse mõtte, et me peaksime täna või järgmisel istungjärgul kindlasti vastu võtma reglemendi tehnoloogilise osa, mis muudab meie tööd paindlikumaks, operatiivsemaks. Selles projektis on silmas peetud seda, et see reglement arendab meie enesedistsipliini, tõstab saadikugruppide osatähtsust, kindlustamaks saadikute aktiivset osalemist meie istungjärgude ja komisjonide töös. Ja kui keegi saadikutest on võib-olla solvunud, et tema väärtuslikku ettepanekut ei ole arvestatud kooskõlastuskomisjonis, siis – me oleme maksimaalselt püüdnud lahendada põhiküsimusi. Need väärtuslikud ettepanekud, mis on praegu tagasi lükatud, kasutame edaspidi järgmise seaduse "Ülemnõukogust" väljatöötamisel. Arutatav seadusprojekt on niisugune, mis huvitab kõiki 105 saadikut. Kahtlemata on meil kõigil oma eriarvamused, kui me seda asja arutama hakkame. On teretulnud kõik ettepanekud, mida te veel täiendavalt teete, sest et meil toimub teine lugemine. Ma usun, et meie komisjon suudab veel täna need asjad läbi vaadata, kui ettepanekud on konkreetset ja ratsionaalsed ja mida saab kasutada selle seaduseprojekti parandamiseks. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Kooskõlastuskomisjoni esimehele küsimusi ei ole. Avame läbirääkimised reglemendi üle. Sõna saab Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud hr. juhataja, lugupeetud kolleegid! Nagu me kuulsime, on terve rida komisjone ja töögrupe pikalt ja põhjalikult reglemendi kallal töötanud, on ületanud ligi kuu aega selle tähtaja, mille omal ajal Ülemnõukogu täiskogul määras uue reglemendi projekti tegemiseks. Ja tulemuseks on see dokument, mis meile on jagatud. Ma olen täiesti veendunud, et see parandab oluliselt meie siin saalis töötamist ja on täiesti võimalik aluseks võtta. Kuid see ajaviivitus või põhjalik töö, nagu mina aru saan – ma olen põgusalt ka kokku puutunud selle asjaga –, on siiski tingitud mitte meie ees olevate punktide väljamõtlemisest ja kooskõlastamisest, vaid nende punktide väljamõtlemisest ja kooskõlastamisest, mis eilse Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega pole meile siia ette jõudnud. Mulle isiklikult jääb mõnevõrra arusaamatuks, miks ja mis volitusel Ülemnõukogu Presiidiumi hakkas selle küsimusega tegelema, kui oli reglemendikomisjon, oli kooskõlastamise grupp, oli seaduseelnõude komisjon. Täheleb, miks Ülemnõukogu Presiidium üldse sekkus? Võib-olla

see ettepanek, mida meile Tõnu Anton, Hillar Eller ja Villu Jürjo ette kandsid, on õige, kuid selleni oleks pidanud jõudma ilmselt Ülemnõukogu ise. Igatahes mulle tundub, et ka praegu ette pandud variant ei ole kõige kohasem ja siin oleks vaja leida mingi kolmas kompromiss, mille poole juba ka kaasettekannetes hakati vihjama. Nimelt, kui me räägime, et esimesel lugemisel olnud reglemendiprojekt sisaldas töökorralduse küsimusi ja konstitutsioonilisi küsimusi, siis on see muidugi õige, kuid konstitutsioonilisi küsimusi oli seal minu arvates siiski vaid kaks punkti. Üks, mis nägi ette uue ametikoha, Ülemnõukogu esimehe asetäitja, sisseseadmist ja teine, mis nägi ette Ülemnõukogu Presiidiumi uue valimise korra. Ma arvan, et need küsimused võiks rahulikult edasi lükata sügiseni. Tõepoolest, enne suve mingeid uusi valimisi hakata korraldama rahva naeruks ei ole meil mõtet, sest rahvas ootab meilt hoopis tähtsamat – seadusandlike aktide vastuvõtmist. Küll aga kaks küsimuste ringi, mis reglemendi esimesel lugemisel projektis olid olemas, võiks minu meelest kolmandal lugemisel taastada. Esimesest oli siin juba jutt, see oli nimelt Ülemnõukogu komisjonide uus formeerimine, põhimõttel, et iga saadik peaks või võiks osaleda ainult ühes komisjonis. Ja teine on saadikugruppide formeerimine põhimõttel, et üks saadik saab olla ühes grupis, aga ka reglemendi projektis oli hulk põhimõttelisi asju, mis puudutasid saadikurühmade õigusi – need tuleks ka taastada. Aga teine küsimuste ring, mis tuleks minu meelest taastada ja vastu võtta, olid need momendid esialgses projektis, mis käsitlesid Ülemnõukogu poolt valitud isikute tagasikutsumise korda või neile usalduse avaldamise korda. Ma pean silmas Ülemnõukogu esimeest, komisjonide esimehi, valitsust jne. Me oleme valinud terve hulga ametiisikuid ja meil puudub igasugune juriidiline alus või võimalus isegi nende tagasiastumise palvete vastuvõtmiseks. Näiteks, kui täna hommikul hr. Nugis korra ütles, et ta paneb hääletusele endale usalduse avaldamise küsimuse, siis isegi kui keegi oleks seda tõsiselt võtnud, puudub meil ju igasugune alus selle tegemiseks, sest seda ei ole mitte kuskil formuleeritud. Ja ma tean, et näiteks Leedu Ülemnõukogu koos Ülemnõukogu esimehe valimisega võttis kohe vastu ka tema tagasikutsumise korra. Hr. Antonil on see kord olemas. Arvan, et maailmas ei ole ühtegi parlamentaarset demokraatiat, kus need asjad ei oleks formuleeritud. Ma arvan, et meil tuleks ka see ära formuleerida, sest see on siiski Ülemnõukogu kui kõrgeima seadusandliku võimu prerogatiivsuse küsimus. Aga mingite uute isikute valimisega, mis on tõesti keeruline küsimus, ei peaks vist praegu küll tegelema. Nii et ma palun neil komisjonidel, kes nüüd teise ja ilmselt kolmanda lugemise vahel veel tööd teevad, neid asju arutada ja panna see ettepanek siiski Ülemnõukogule hääletamisele, kui komisjon seda ei aktsepteeri.

Nüüd aga konkreetsetest parandustest selle reglemendi variandi juurde, millega me täna tööd teeme.

§-s 4 jääb arusaamatuks, milline on Ülemnõukogu liikme õigus päevakorra moodustamisel. Siin on öeldud, et ta võib protestida, aga ei ole kuskil öeldud, kuidas see asi peale algab, tähendab, kas Ülemnõukogu liige võib ka esitada midagi.

Samuti olen mina vastu sellele mõttele, et me päevakorra kinnitame ilma hääletamata, et me anname Ülemnõukogu Presiidiumile lihtsalt õiguse päevakorra ette dikteerida. Mul oleks ettepanek sõnastada § 4 lg. 1 järgmiselt: "Ettepaneku Ülemnõukogu istungjärgu päevakorra kohta teeb Ülemnõukogu Presiidium. Ülemnõukogu liikmed esitavad oma ettepanekud päevakorra kohta hiljemalt eelmise istungjärgu lõpuks kirjalikult Ülemnõukogu Presiidiumile. Päevakord kinnitatakse Ülemnõukogu poolt lihthäälteenamusega." Ja lg. 2 ja 3 muidugi jäävad, kuid lg. 3 viimane lause on täiesti tarbetu ja segadust tekitav – nimelt see, et protestitud küsimus arutatakse väljaspool järjekorda. Ilmselt see küsimus ei ole nii tähtis, et teda tingimata peaks arutama väljaspool järjekorda, kui meil lg. 4 ütleb, et päevakorra küsimuste arutamise järjekorra määrab juhataja. Las tal jääb siis ka see õigus, et määrata ära selle küsimuse arutamise koht, mis läheb saadikute protestil päevakorda. Tähendab, see lõpulause välja jätta, on minu ettepanek.

§ 6 puhul ei tahaks nõus olla lg. 6-ga, kus on öeldud, et samas päevakorra küsimuses ei anta ühele saadikule sõna üle kahe korra, kaasa arvatud küsimuste esitamiseks. Minu arvates tuleks eristada küsimuste esitamine ja sõnavõtt. Siin võib ju töö väga keeruliseks minna. Mul oleks ettepanek, et me reglementeeriksime need eraldi, loomulikult lähtudes sellest printsiibist, et lõpmatuseni rääkida ei saa. Formuleeriksime nii, et samas päevakorra küsimuses ei anta saadikule sõna üle kahe korra, lisaks sellele võib iga saadik ettekandjale või kaasettekandjale esitada kuni kaks küsimust. Muidu, kui ma tahan küsida ja raiskan oma esinemisvõimalused küsimuste peale ära, siis sõna võtta ei saagi, või vastupidi. Minu arvates see päris õige ei ole. Edasi, siin oli juba diskussioon selle probleemi üle, mida hr. Kask tõstatas: kas lihthäälteenamus või absoluuthäälteenamus. Parima tahtmise korral ma ei leia sellest reglemendist kuskilt punkti, mis ütleb, millise häälteenamusega me oma otsuseid ja seadusi üldse vastu võtame. Siin on küll sätestatud, kuidas teha muudatusi ja parandusi, võtta vastu protseduurilisi küsimusi. Siin toetan ma igati hr. Kaske, sest mida rohkem me saame lihthäälteenamusele viia, seda parem. Aga kuidas seadused ja otsused vastu võtta, seda me leiame ajutisest töökorrast praegu §-st 16, milles Anton tegi paranduse, ja selles jääb siiski lg. 1 kehtima. Praeguse projekti kohaselt oli see juba tühistatud ja siis ei olekski olnud kohta, kus me seda üldse loeme. Siiski arvan, et õigem oleks, kui kõik oleks ühes dokumendis öeldud, et

me ei peaks osa hääletamisi lugema korra ühest dokumendist ja teise hääletamise puhul otsima üles vana dokumendi ja leidma sealt punkti. Seetõttu oleks mul ettepanek § 6 lg. 20 lisada lause, et Ülemnõukogu otsused ja Eesti Vabariigi seadused võetakse vastu absoluutse häälteenamusega, kui pole spetsiaalselt sätestatud otsuse vastuvõtmist lihthäälteenamuse või kvalifitseeritud 2/3 häälteenamusega. See on seesama printsiip, mis praegu kehtib. Kõiki neid juhte, kus hr. Kase komisjon pakub lihthäälteenamust, ma täiesti toetaksin.

Edasi oleks mul ettepanek midagi lisada § 9 lg. 4. See oli ka komisjonides arutusel ja ettepanek oli tehtud. Miks ta kuhugi ei läinud, selle kohta saab võib-olla hiljem ka selgituse, aga see on põhimõtteline küsimus. Nimelt, Ülemnõukogu saadikurühmade teenindamiseks on Ülemnõukogu Presiidiumi aparaadi koosseisus ette nähtud üks tehnilise töötaja koosseisuline koht 12 saadiku kohta. See muidugi lähtub ka sellest, et vanas projektis, nagu te mäletate, oli saadikurühma miinimumkoosseis 6. Tähendab, kuuese saadikurühma kohta on pool tehnilise töötaja kohta; kui on 12-line rühm, siis on üks koht jne. Seda oleks vaja lisada.

Kui läheb läbi ettepanek, et siiski saadikurühmade ja komisjonide töö formuleerida reglemendis, siis tuleks see seal kajastada. Kui see ettepanek läbi ei lähe, oleks mul teine ettepanek, et me täiendaksime ajutise töö- ja kodukorra seda punkti, kus me räägime saadikurühmadest – § 18 lg. 4. –, järgmise lausega: "Saadikurühmade esindajail on õigus viibida Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi ja Vabariigi Valitsuse istungitel." Ei maksa sellega oodata sügiseni, selle võiks sätestada kohe. Seetõttu tuleks parandada ajutist kodukorda, kui me ei vii kogu seda küsimuste kompleksi reglementi sisse.

Ja veel üks, viimane küsimus. Praegu on sätestatud, et Ülemnõukogus toimub igal viimasel teisipäeval või teisel teisipäeval valitsuse infotund 4 tundi. Tähendab, üks kord kuus. Siin võiks kaaluda, kas meie praeguse elu ja probleemide juures ei ole see liiga aeglane tempo, et üks kord kuus. Ma viibisin mõni nädal tagasi Kanadas Quebeci parlamendi istungjärgul, kus on selline kord, et valitsuse liikmed vastavad küsimustele iga päev 45 minutit, kella 2-st kolmveerand 3-ni. Neil päevadel muidugi, millal täiskogu töötab. See on võib-olla jälle meie tempos liiga palju nõutud, kuid kas see neli tundi, mis me praegu näeme ette ühele teisipäevale, poleks õigem ära jagada igale nädalale üks tund. Minu ettepanek oleks selline, et igal teisipäeval kella 10-st 11-ni vastavad Ülemnõukogu istungil valitsuse esimees ja liikmed saadikute arupärimistele ja küsimustele. Ja vastavalt siis komisjonide istungid algavad kell 11 teisipäeval. See ei ole mitte uudishimu küsimus – seda muidugi ka –, aga see on reaalse kontrolli küsimus valitsuse töö üle. Nii et paluks ka selle üle mõelda.

Need on minu poolt kõik ettepanekud. Ma arvan, et see asi peaks minema kolmandale lugemisele. Enne peaksime otsustama, millised osad ja kas üldse sellest esialgsest projektist midagi taastada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas me kuulame ära veel ühe sõnavõtu kõnetoolist ja läheme mõni minut üle kokkulepitud ajast?

S. Petinov

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud spiiker! Nagu iga dokument, omab nähtavasti ka meile pakutud reglemendi variant positiivseid külgi ja eelist võrreldes nende dokumentidega, mille alusel me teiega tegutsesime seniajani. Ma ei hakkaks rõhutama positiivseid muutusi, neist rääkis P. Kask ise, toonitades teatud ideid, mis on leidnud selles dokumendis kajastust. Ma peatun ainult sellel, mis rahuldab mind vähemal määral ja kus ma näen olulisi puudusi või seda, mida võib paremaks teha.

Kõigepealt tahaks tähelepanu juhtida sellele, et, minu arvates, pakutud reglemendi projekt mõningal määral suurendab meie juhtkonna volitusi Ülemnõukogus ja seoses sellega teatud määral vähendab meie kui Ülemnõukogu liikmete õigusi. Ma teen selle järelduse järgmistest paragrahvidest: esiteks, kui rääkida eesistujast, siis antakse praktiliselt talle endale õigus määratleda, kuidas läheb ühe või teise küsimuse arutlemine, sealhulgas ka päevakorra arutlemine, aga samuti ühtede või teiste ettepanekute sisselülitamine seaduseprojektidesse. Mulle tundub, et see ei ole õiguspärane, need küsimused peab siiski läbi arutama kollegiaalselt ja siis juba spiiker paneb küsimused hääletusele. Mulle tundub see palju demokraatlikum.

Edasi, spiikerile antakse võimalus oma äranägemise järgi määrata aeg esinemisteks vastavalt ühe või teise grupi arvulisele koosseisule. Me näeme teiega, et mingisugust tõelist seaduspärasust, s.t. millisesse gruppi või kuidas esindab end saadik sõnavõtja rollis, ei ole, ja seepärast me peame orienteeruma ja spiikeril endal saab raske olema valida ja teha mingisuguseid valikuid – kes peab esinema. Kuigi iga reglemendi järgi, kui lubab aeg, igauks meist omab õigust esineda ja see on iga saadiku seaduslik õigus. See, mida siin välja pakutakse, kitsendab meie õigusi.

Edasi. Ükskord ma juba rõhutasin seda ja tahan seda veel kord teha. § 6 punkt 1 ei võimalda meil tõsiselt ette valmistada seaduseprojektide läbivaatamiseks, kuna need seaduseprojektid ja teised dokumendid võivad olla esitatud istungi alguseks. § 6 punkt 12 ei anna omakorda meile

võimalust läbi arutada neid dokumente, sellepärast et meie tähelepanu saab olema koondatud sellele, kuidas ette valmistada vaatavat ettepanekut, parandust juba vaadatavasse seaduseprojekti. § 15 annab ettekandjale, kes toob meie kohtu ette ühe või teise küsimuse, õiguse lülitada teksti meie poolt tehtud parandus või mitte. Iseäranis järeldeb see formuleeringust – "kui ka tema on nõus". Mulle on üldse arusaamatu, mida tähendab – "nõus" või "mitte nõus". Selle peab otsustama vähemalt komisjon, kes hakkab läbi vaatama meie märkusi ja ettepanekuid. Peab mainima, et lisandus eesõigustatud inimesi, kes vastavalt reglemendile hakkavad omama õigust esineda väljaspool järjekorda. Need on komisjonide esimehed, kes võivad sõna saada väljaspool järjekorda. Seni ajani kuulusid selle kategooria hulka ainult meie Ülemnõukogu juhid, kes omasid õigust esineda väljaspool järjekorda. Tervikuna hakkab see jällegi meid teiega tagasi tõrjuma. Nüüd võetakse meilt teiega ära võimalused aegsasti arutada tähtsaid riiklikke küsimusi või kõige tähtsamaid neist, oletame näiteks, võtta osa selle või teise lepingu ratifitseerimise protseduurist. Meile teiega jäetakse ainukese võimalusena läbi arutada ratifitseerimisseadus. Ma arvan, et see on täiesti vastuvõtmatu ja meie teiega peame olema tegelikult seaduse väljaandjad selle sõna otseses mõttes, sealhulgas ka rahvusvahelises plaanis.

§ 8 reglementeerib karmilt lugemiste arvu. Pöörake tähelepanu, et praktiliselt jääb seesama, jääb kolm lugemist, kuid meile teiega antakse kaks lugemist, kusjuures esimese ja teise ning teise ja kolmanda lugemise vahel võib intervall olla üks ööpäev ja peale teist lugemist meie osavõtt arutamisest lõpetatakse, sest mingeid muudatusi ja täiendusi kolmanda lugemise ajal me teiega teha enam ei saa.

Nüüd sellest, mis teeb meid rahutuks, ja ma arvan, et mind toetavad minu kolleegid saadikute grupist "Võrdsete õiguste eest". Mina isiklikult märkan pakutud seaduseprojekti tõsiseid aluseid selleks, et nivelleerida isegi see minimaalne vähemuse kaitsemehhanism, mis neil seni parlamendis oli. Mitte ilmaaegu rääkisime me teiega ja arutasime kaua küsimust kvalifitseeritud hääletamusest. Nüüd on see küsimus maha võetud. Nüüd tuleb välja, et iga mehhaanilise hääletamisega võib olla kaotatud mistahes küsimus. Ma arvan, et seda positsiooni me peame väga tõsiselt arutama, sest üldiselt tuleb välja mõttetud. Näiteks, kui pakutud variandi hääletamisest võtab osa saadikute üldarvust 60 inimest; selle seaduseprojekti poolt hääletavad 30, vastu on 15 ja erapooletuid – 15. Seega on seaduseprojekt hääletamusega – 30-ne häälega – vastu võetud. Mulle tundub, et see vajab tõsist mõtestamist, see tähendab, et isegi tavalist hääletamust võib seaduse vastuvõtmisel mitte olla. Mulle näib, et see ei ole õige. Sellised võimalused tuleb välja heita – me töötame siiski seadustega.

Järgmine küsimus. Eelmistes reglementides me teiega seadsime selgelt tingimused, millised seadusandlikud aktid võetakse vastu kvalifitseeritud häälteenamusega, millised mittekvalifitseeritud, s.t. lihthäälteenamusega. Arvatavasti konstitutsioonilise iseloomuga seadusandlikud aktid, millised rajavad konstitutsioonilise aluse, peavad omama siiski mingisuguse kvalifitseeritud häälteenamuse. See on täiesti loomulik, sest need peavad väljendama väga paljude erinevate gruppide ja saadikute ja vastavalt ka valijate vaateid.

Ja lõpuks, lugupeetud kolleegid, protseduurist.

Mulle tundub, et üsna tihti tekib meil segadus seaduseprojektide läbivaatamisel. Aleksandr Gussev parajasti puudutaski seda küsimust seoses sellega, et meie seadusandlikud aktid, mida me teiega läbi vaatame, laekuvad meile väga kaootiliselt. Nüüd, ma ütlen, mul on kolm seaduseprojekti, oletame, seesama seaduseprojekt meie reglemendist. Vabandage mind, kuid vahel on mul isegi raske aru saada, millist varianti neist me teiega läbi vaatame. Igas tsiviliseeritud parlamendis, kui esitatakse järgmine variant, siis muutub see aluseks; dokumendile kirjutatakse selle variandi number, tingimata märgitakse kuupäev, dokumendi kirjutavad alla selle variandi autorid ja lõpuks – vajalikud oleksid nende komisjonide teatud otsused, kes vaatasid läbi selle seaduseprojekti. Siis võib öelda, et seaduseprojekt on valmis läbivaatamiseks, siis me oleme tuttavad komisjoni arvamustega selle seadusandliku akti kohta, me teame selle autoreid ning mitmendat varianti – teist või kolmandat – me teiega läbi vaatame. Mulle näib, et see on kohustuslik tingimus normaalseks tööks.

Vastasel juhul tulebki nii välja, et meie kolleegid vaatavad läbi kolmandat varianti, vene keeles on vaja vaadata esimest varianti, kuid minul on käes hoopiski teine variant. Vahel ma loen teie nägudelt nõutust, kui me nagu räägiksime nendest samadest asjadest, aga teie ei mõista meid, sest ilmneb, et me ei vaata üldse seda varianti ja kutsume esile vahel muige oma kolleegide nägudel. Selleks, et seda ei esineks, isegi nendes mittetähtsates küsimustes, oleks vaja tõsist selgust ja täpsust. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kätte on jõudmas lõunavaheaeg.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

KÜMNES ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

13. juuni 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi seaduseelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Kontrollime kohalolekut. Kompuuter näitab, et 76 saadikut on kohal, puudub 29. Lugupeetud Ülemnõukogu, peame nõu. Nagu te näete, on terve suur hulk sõnavõtusoovijaid. Teisel lugemisel on see kõik õigustatud ja põhjendatud. Samal ajal ilmselt iga rahvasaadik tahaks täna saada informatsiooni, kuidas toimus hr. Rüütli kohtumine Nõukogude Liidu presidendiga. Ka seda informatsiooni ei saa anda Ülemnõukogule paljasõnaliselt. Võimalik, et on küsimusi ja me peame selleks broneerima teatud aja. Peale selle on palunud sõna ühes päevakorravälises küsimuses Ülemnõukogu liige hr. Liim. Hr. Rüütel on mitu korda palunud teada saada, millal on temal võimalik meile informatsiooni tulla andma. Mida arvatakse sellest, otsustades juba selle järgi, kui palju meil on sõnasoovijaid, et me tegeleksime reglemendi seadusega täna kella 17.00-ni? Aktiivse osavõtu järgi on arvata, et teine lugemine võib pooleli jääda, kui ei juhtu imet, et me võiksime ta lugeda lõppenuks. Kuid reaalne on oletada, et nii ei juhtu. Nii et konkreetselt oleks teile selline pakkumine: tegelda reglemendi teise lugemisega kella 17.00-ni ja siis annaksime informatsiooniks sõna Ülemnõukogu esimehele hr. Rüütli. Kas ollakse nõus? Praegu ei ole hr. Rüütli kohal. Kas me peame otsustama seda hääletamise teel või on see üldine heakskiit? Üldine heakskiit. Suur tänu!

Jätkame Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi teise lugemisega. Sõna saab Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu! Ma tahaksin ühineda oma kolleegidega, kes märkisid juba meie redaktsiooni- ja teiste komisjonide suurt tööd, kes töötasid selle projektdokumendi kallal. Kuid ma ei hakka enam komplimentidega üle kallama hästi töötanud inimesi. Ma tahaksin paluda teid, et te ei võtaks minu võib-olla mingil määral

kriitilisi sõnu ja märkusi kui suunatud komisjoni töö aadressil. Meie pakkusime omapoolsed parandused; teatud osa neist on vastu võetud, teatud osa mitte. Kuid tahan kohe öelda, et kahjuks nii ettekandes kui ka kaasettekannetes ei põhjendatud nende ettepanekute taandamist. Miks me võtame selle seaduse vastu taolises redaktsioonis? Ma arvan – sellest rääkisid samuti ettekandja ja kaasettekandjad –, selleks, et kindlustada palju täpsamat Ülemnõukogu töö organiseerimist. Mis aga tegelikult välja tuleb? Tekib selline mulje, et Ülemnõukogu ja tema liikmed peavad hakkama, kui tahate, "hääletamise masinaks". See-eest rohkem selles antakse õigusi Ülemnõukogu valitavatele organitele. Mulle näib, et selles seaduseprojektis me tahame mõelda mitte niivõrd normaalsest protseduurist, kuivõrd mõtleme sellest, kuidas ajada seadus meie madala distsipliini alla. Selline mulje vähemalt kujuneb. Kujutage ette endale sellist pilti. Võib-olla on see absurdne, kuid see mõttetus aitab meil vähemalt orienteeruda. Võib kujuneda selline situatsioon, et me võtame vastu mingi dokumendi häälteenamusega kõigest 1/5 Ülemnõukogu liikmete arvust. Järgmisel korral 2/5, omades enamust, nõuavad ümberhääletamist ja me hakkame uuesti arutama seda otsust ning nii võib see kesta lõpmatuseni. Saate aru, milles seisneb mõte? Minu arvates selles, et me peame otsused vastu võtma sellise häälteenamusega, millele ei saa keegi vastu vaielda ja mitte keegi ei saaks meie otsuseid pärast ümber vaadata, peale meie endi, kui me kõik koos sellekohaselt kokku lepime. Minu arvates ei ole seaduseprojektis näidatud Ülemnõukogu kui kõrgema võimuorgani õigusi ja meie arvates ei ole peamist – üht demokraatia põhiprintsiipi – avalikkust. Ma pean silmas, et vastu võetav seadus peab olema esiteks viidud siiski meie valijateni ja alles seejärel, võttes arvesse meie valijate arvamusi, panna see arutelule. Meie arvates kahjuks viimases projektis jääb demokraatlikke printsiipe veelgi vähemaks. Veelgi enam kinnitub vähemuse surve nüüd juba mitte suure enamuse poolt.

Ma üritan mingil määral seda lahti mõtestada. Püüan mitte korrata, sest minu kolleegid juba rääkisid sellest. Tahan öelda järgmist. Näiteks § 3 alalõik 4. Kui alatise komisjoni otsus on eitav, siis algatatud küsimus loetakse lõpetatuks. Aga miks? Miks komisjon peab otsustama Ülemnõukogu eest? Mulle tundub see kahtlane, kuigi edasi on seal kirjas, et sellele otsusele võib iga saadik vastu vaielda plenaaristungil. Kui komisjon aga pakub seda kui lõplikku, siis võib endale ette kujutada, et me juba prognoosime seda kui lõplikku otsust.

Või teine küsimus. § 4 alapunkt 1. Küsimused, mis on suunatud plenaaristungile Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega, lülitatakse päevakorda ilma hääletamiseta. Miks? Tuleb nii välja, et organ, mille me teiega formeerime, hakkab meile ühekülgselt dikteerima. Või sama paragrahvi neljas alapunkt. Päevakorraküsimuste arutamise järjekord määratakse kindlaks spiikeri poolt iga istungi alguses. Võib-olla jätta siiski meile õigus lahendada see

küsimus? Kogu lugupidamisega mitte ainult meie Ülo Nugise, tema asetäitjate, Ülemnõukogu Presiidiumi vastu, vaadake siiski palju demokraatlikumalt saadikute tööeeskirjadele.

§ 5 alapunkt 3. Ülemnõukogu on õiguspädev, kui kohal viibib mitte vähem kui pool tema koosseisust. Nagu te teate, kõige esimeses variandis oli välja pakutud, ja nii nagu see on meil parlamendi tegevuses vastu võetud, 2/3 koosseisust. Põhiseaduse muutmiseks on vajalik, et kohal viibiks mitte vähem kui 2/3. Lubage, mitte kohalviibimine, vaid 2/3 hääletamine. See just nimelt tõestab seda minu teesi, millest ma rääkisin, et me ajame seaduse, need teooriad meie madala distsipliini alla. Mis põhjusel meie saadikud ei võta osa Ülemnõukogu istungist? Nüüd edasi. § 6 alapunkt 5. Tribüünilt esinemiseks antakse kuni 7 minutit, kohalt esinemine ei tohi kesta üle 2 minuti. See on vaieldav. Ausalt öeldes oli väga palju ettepanekuid natuke suurendada seda aega. Edasi, kuues alapunkt kuidagi tugevdab seda olukorda. Ühes ja samas päevakorraküsimuses antakse ühele saadikule sõna mitte rohkem kui kaks korda, sealhulgas ka küsimuste esitamiseks. Kui arutelu käigus tekib veel vajadus esitada küsimusi, siis seda teha enam ei tohi. Aga miks ei tohi? Ma arvan, et me peame vastu võtma seaduse, teades hästi mitte ainult tema tagajärgi, vaid ka seda, kuidas ta on formeeritud. Või võtame sama paragrahvi kuueteistkümnenda alapunkti. Ettepanekute hääletamisele püstitamise järjekorra määrab kindlaks eesistuja. Ma võib-olla polekski seda küsimust üles tõstnud, kuna me pakkusime lahendust kaks korda. Mõlemal korral see ei läinud läbi, kuid meie saadikute grupil on siiski ettepanek – ka selle küsimuse peab siiski lahendama Ülemnõukogu.

Nüüd alapunkt 19. Siin kostsid ettepanekud annulleerida "erapooletud". Kuid, lugupeetud kolleegid, mõtleme, mida tähendab tänapäeval "erapooletud". Ma ei räägi olukorrast, kus inimesed võivad midagi mitte mõista. Kuid nad võivad mitte mõista küsimuse sügavust ja erapooletuks jääda. Kuid see ju, vabandage mind, on parlamendi tööeeskiri. Oletame, et istungjärgule tuli 100 protsenti saadikuid, registreerimisnupule vajutas ainult 25 protsenti. Ja te saate aru, et selline olukord võib ette tulla. Kõik istuvad kohtadel, kuid istungjärguga nagu alustada ei saa. Ja te saate sellest suurepäraselt aru. Teeme siis nii, et meie seadus võiks ka sellisel juhul reaalselt reageerida ja õigesti reageerida nendele asjadele. Aga meie tahame ühe suletõmbega ära koristada, lihtsustada küsimust. Siin juba kostsid ettepanekud: kui keegi ei hääleta, siis ta ei võta ka osa. Aga võib-olla ta ei hääleta mitte sellepärast, et ei taha osa võtta, vaid hoopis sellepärast, et ta orienteerub vähemusele.

Siis § 8 alapunkt 2. Selles on juttu ajavahemikust esimese ja teise, teise ja kolmanda lugemise vahel. Me oleme mitu korda teinud ettepaneku pöörduda siiski avalikustamise juurde ja avaldada esimese ja teise lugemise vahel seadused kohustuslikus korras ajakirjanduses.

Äärmisel juhul on meil siis aega veel kord mõtiskleda ja – kõige tähtsam – arvestada meie valijate arvamusi.

Ja § 8 alapunkt 2 viimane osa. Kolme lugemise vältel Ülemnõukogu arutab riigieelarvet ja selle täitmise aruandeid. Mulle näib, et siia tuleks lülitada ka konstitutsioonilised küsimused, kuna need on väga tähtsad küsimused.

§ 9 alapunkt 3, seal, kus vaidluse tekkimise korral küsimus lahendatakse komisjonis vastavalt saadiku eetikale. Ma soovitaksin võib-olla luua erikomisjoni või teha neile komisjonidele ülesandeks välja töötada alatiste komisjonide määrus. Täna me töötame komisjonides, teadmata õigusi ja kohustusi, peale nende, mida lugupeetud hr. Almann meile sõnades siin jutustas, kuidas seda peab tegema. Teoreetiliselt me teame seda kõik, seadusega see ei ole aga vormistatud. Ja tahaks, et määrus komisjonidest oleks olemas.

Ja vahest viimane märkus selle projekti kohta.

On siiski palve, et projektid ja seaduseelnõud, mis esitatakse presiidiumi või saadikute gruppide poolt, oleksid siiski isikustatud, s.t. oleksid ära näidatud dokumendi ettevalmistanud autorid.

Ja veel, minu arvates see kolmas seaduseprojekti variant jääb tunduvalt alla meie esimesele ajutisele reglemendile. Võib-olla oleks vaja meil sellesse sisse viia mõningad parandused ja jätta ta sellisel kujul, nagu on, kuid muidugi muutes, võttes arvesse meie tänapäeva reaalsusi ja seejärel, kui selleks tekib vajadus, viia osade kaupa sisse parandusi.

Ja lõpetuseks, lugupeetud Ülemnõukogu, kommunistliku fraktsiooni nimel nõuanne ametlikult esitada reglemendi teise osa projekt, täna aga katkestada teine lugemine kuni selle teise osa esitamiseni. Tänan tähelepanu eest!

A. Mölder

Lugupeetud eesistujad, Ülemnõukogu! Lubage mul peatuda natuke kitsamalt ühel probleemil, millele vihjasid ka oma kaasettekannetes õiguskomisjoni ja eetikakomisjoni esimehed – nimelt, komisjonide tööst ja komisjonides osalemisest. Meie praktika on juba pikka aega kinnitanud meie komisjonide töö suhtelist ebaefektiivsust ja kuna me oma töös oleme viljakuse tõstmiseks korduvalt rõhutanud vajadust tõhustada tööd komisjonides, seda eriti majandusküsimuste osas, oleme lugenud korduvalt rublasid, mis maksab iga meie tööminut. Ka valitsuses on olnud korduvalt pretensioone, et Ülemnõukogu ei vaata operatiivselt materjale läbi. On ka selles suhtes ebaobjektiivsust olnud, kui võtta näiteks aktsiisimaksu seadust, kus sisuliselt juba tundide möödudes vastust taheti saada. Aga et see probleem kehtib, kinnitab ka fakt, et me oma üldkogu istungitelt oleme pidanud juba paar korda laiali

minema, sest meil ei ole olnud vajalikul määral ettevalmistatud materjali. Mitte kaua aega tagasi andis Ülemnõukogu juhataja asetäitja hinnangu komisjonide tööle ja neis osalemisele. See lõppkokkuvõte võib-olla oli ebaobjektiivne sellepärast, et meil on siiski suur arv rahvasaadikuid, kes ei osale üheski komisjonis, seda sisuliselt mitte enese süü tõttu. Kui Ülemnõukogu otsuseid uskuda, siis 19 saadikut ei osale üheski komisjonis. Nende hulgas 11 saadikut on vene keelt kõnelevad. Ma olen veendunud, et meie Ülemnõukogu ei ole seisukohal, et kõige parem saadik on see, kes ei tööta üheski komisjonis. Mitte ammu tagasi meie hääletasime vabadust rõhutades, sättisime iseenele sellise raskuse (osalemise võimaluse paljudes komisjonides), mida me nüüd pingeliselt ületame. Teiselt poolt, kolmes komisjonis korraga töötavad 8 saadikut, kahes komisjonis korraga töötab 27 saadikut. Selline hõlmatus vähendab sisulisust, kuigi võimaldab otsustamisel rohkem kaasa rääkida. Seetõttu on olnud komisjonide töö küllalt lünklik ja reeglipäratu. Töö toimub komisjonides üheaegselt ja meil ei ole sellisel määral eksperte, kes üheaegselt tööle kaasa aitavad. Ainult 46 saadikut töötavad ühes komisjonis. Arvestades asjaolu, et meie Ülemnõukogu peaks olema täna sisuliselt ainus organ, kes peaks esindama poliitilisel teljel või kaardil tsentri osa, et on vaja tihendada koostööd eri fraktsioonide saadikute vahel just komisjonides küsimuste ettevalmistamisel, ja kuna komisjonid töötavad üheaegselt, siis teen konkreetse ettepaneku – sellest oli juttu sissejuhatavates sõnavõttudes – 4. juunil esimesel lugemisel olnud reglemendist lisada antud reglemendi projekti § 4 täielikult. Need on saadikurühmade töö punktid 1–5 ja § 5 lg. 1 ja 2, mis puudutavad alatisi komisjone. Neid paragrahve ei saa eraldi käsitleda ja nad ei ole seotud ka põhiseaduse muutmisega. See konkreetne ettepanek on läbi arutatud sõltumatute demokraatide saadikurühmas ja lubage mul see kirjalikult kollektiivse ettepanekuna presiidiumile üle anda. Tänan tähelepanu eest!

T. Made

Austatud eesistujad, lugupeetud kolleegid! Meie igapäevase töökorralduse paikapanemine on väga oluline. Sellest sõltub väga palju. Seetõttu on ka mõistetav see huvi ja põhjalikkus, millega reglemendiprobleeme arutatakse. Minus on süvenenud veendumus, et me ei ole jõudnud veel niisuguse dokumendini, mis meie asjad siin istungitesaalis põhjalikult paika paneb.

Komisjonile või töögrupile, kes reglementi ette valmistas, oli tehtud 84 ettepanekut. Nendest 57 on kas edasi või tagasi lükatud, 13 on nii või teisiti arvestatud ja ainult 14 on vastu võetud. Vastu on võetud peamised redaktsioonilise iseloomuga parandused. Tagasi on lükatud konstruktiivsed ettepanekud.

Ma ei tea, kas teis on süvenenud veendumus – minus küll –, et oleme oma aega siin väga ebaratsionaalselt kasutanud. Selline töökorraldus, nagu Ülemnõukogus praegu on kasutusel, ja see on ka uues reglemendi redaktsioonis sees, ei tundu olevat kõige ratsionaalsem. Tegin töögrupile oma ettepaneku, kuid töögrupp ei kandnud seda teile ette. Tahaksin nüüd teile ettepanekut tutvustada. Milles näen võimalust töökorralduse muutmiseks siin Ülemnõukogus? Mida tähendab see 4-nädalane töösükkel? Oli ettepanek alustada töönaalalat või ühte tsükliit esmaspäeval kell 15.00. Töötada kas kella 16.00-ni või kella 19.00-ni. Teisipäeval alustada hommikul. Vastavalt Andres Tarandi ettepanekule alustada kell 9.00, mitte kell 10.00. Töötada kella 18.00-ni. Lõunavaheaeg kell 14.00–16.00, samuti on ka kolmapäeval, neljapäeval ja reedel, kuid töö lõpetada reedel kell 14.00 või 15.00. Esmaspäev jätta aga Ülemnõukogu Presiidiumile hommikuseks kokkutulemiseks. Samal ajal on ka valitsus koos ja nii me loome tingimused, et ka valitsuse liikmed saaksid olla meie esmaspäevastel ja teisipäevastel plenaaristungitel. Praegu on samal ajal valitsuse istung ja nad ei saa siin mingil juhul viibida. Seepärast puudub ka peaminister kaunis sageli. Kokkuvõtvalt, esimesed kaks nädalat teeks Ülemnõukogu plenaaristungitel intensiivselt tööd, kolmas nädal oleks sama intensiivse töö tegemiseks komisjonidele seaduseelnõude ettevalmistamiseks. Neljas nädal oleks aga kohtumiseks valijatega või töö tegemiseks komisjonides. Nii valmistatakse ette järgmine kahenädalane tsükkel.

Praeguse reglemendiga, minu meelest, on paika pandud niisugune tööstiil, et meid tahetakse muuta mingil moel seaduste vastuvõtmise konveieriks. Niipea kui valitsusel on midagi valmis, oleme siin saalis kohal ja kohe saab meile ette lükata seaduseelnõu, mida peame operatiivselt arutama. Nii tulebki välja, et mõningad seadused jõuavad meieni toorelt. Võime need küll saada mõnikord kätte eelmisel päeval, kui reeglina on see ikka olnud samal päeval, kui on käsil esimene lugemine. Tutvume seadusega, kui siin tribüünil esineb inimene, kes on selle seaduseelnõu ettevalmistamise eest vastutav ja meil ettekandja, loeme dokumendi ja otsekohe peavad pähe tulema targad mõtted. Mina näiteks ei suuda orienteeruda paljudes küsimustes nii operatiivselt. Ühe seaduseelnõu läbilugemiseks, läbimõtlemiseks on vaja rohkem aega. On vaja pidada aru oma ajustrustiga. Toetan kolleeg Petinovi seisukohta, et seadused tuleb saadikutele anda kätte vähemalt 2–3 päeva varem. Saaks aegsasti hakata nende kallal pisitasa tööle, mõeldes probleemid läbi. Reglemendis peaks olema sees, et 48 või 72 tundi enne seaduse arutusele panemist peab olema saadikutele see välja jagatud. Praegu tundub tõesti, et Ülemnõukogust tahetakse teha konveierit. Domineerib seaduste vastuvõtmise kvantitatiivne vorm – mida rohkem, seda tublimad me oleme. Tänane omandiseaduse arutamine näitas, et oleme õhinal valmis võtma vastu seaduse, mis meie endi arvates ei ole

veel kõige parem, kuid peame teda hädavajalikuks. Tähendab, ülesanne on ilmtingimata see vastu võtta. Nii nagu ütles lugupeetud Ivar Raig – võtame selle seaduse vastu ja siis anname vastuvõetud seaduse üldrahvalikule arutlusele. Siis võime selle seaduse juurde uuesti tagasi tulla. Nii domineeribki meie tööstiilina võtta igal juhul võimalikult rohkem seadusi vastu. Missugune on nende seaduste kvaliteet, see ei tundugi meile olevat nii tähtis.

Üks probleem, mis on juba eelkõnelejate poolt välja öeldud. Lugupeetud kolleeg Jaak Allik ja sõltumatud demokraadid on selle ettepaneku teinud, et uues reglemendis peab olema kirjas suhtumine saadikugruppidesse ja komisjonidesse. Mitmes komisjonis üks või teine kolleeg peab olema? Kui me kaks ja pool kuud tagasi seda küsimust arutasime, siis kolleeg Jaak Allik võitles selle vastu, et üks mees kuuluks ühte saadikugruppi ja komisjoni. Nüüd on kahe ja poole kuu jooksul vähemalt tema mõttelaadis toimunud tohutu evolutsioon. J. Allik toetab mõtet: üks saadik – üks grupp, üks saadik – üks komisjon. Muul moel me arvatavasti ei saa kuidagimoodi paigast ära. Meie töö kvaliteet jätab kõvasti soovida. Toetan seda mõtet, et reglemendiga olgu piiritletud töö komisjonides ja saadikugruppides, nagu siin parasjagu on öeldud.

Veel üks moment. Minul on jäänud vähemalt kahe ja poole kuise töö jooksul mulje, et sageli tahetakse luua siin tehase miljööd. Kui ikka teatud kellaks plaan täis ei ole, siis kerkib küsimus, kas pikendame tööaega või ei pikenda. Tähendab – plaan tuleb täita iga hinna eest. Süveneb veendumus, et peame ilmtingimata istuma siin saalis. Siin levitatakse kõik põhilised teated ja kui kohal ei ole, jääb infost ilma. Vello Pohla tegi mõni aeg tagasi ettepaneku, et meie istungisaalis toimuvat kantagu üle Ülemnõukogu teistesse ruumidesse. Saadikud saaksid kuulata, mis toimub, ja tulla kohale siis, kui nad seda paremaks ja vajalikumaks peavad, kui on küsimus konkreetset otsustamisel. Oleme aina rääkinud demokraatlikest riikidest, kuid mujal maailmas on komme, et vahel on saalis spiiker ja esineja ning mõni kolleeg. Käib istungi ülekanne ning kõik on olukorraga kursis. Ei pea teps mitte kohal olema. Selle küsimuse peame ka oma reglemendiga ära lahendama.

Lõpuks. Küsimus on rahas. Rahast rääkimine on äärmiselt vastumeelne, kuid Liidu saadikuna võin seda ettepanekut teha. Nimelt ei näe ma mingit põhjust, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikutele makstakse vähem kui meie naaberriigi Nõukogude Liidu Ülemnõukogu saadikutele. Tähendab, saadikutöö korraldamiseks makstav raha ei peaks olema mitte 100 rubla, vaid sama palju, kui saavad Liidu rahvasaadikud – 200 rubla. Teen ettepaneku suurendada kulutusteks saadav summa 200 rublani. Suur tänu!

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Täna meie ees olev dokument on mitte kahekihiline tort, nagu ütles kolleeg Anton, vaid oi kui mitmekihiline – seda ühelt poolt. Teiselt poolt aga on täna meie ees olevad kolm dokumenti omamoodi jäämäe väikene nähtav osa. Aga see veealune osa on tunduvalt suurem ja tundmatum. Küll aga on tunnetatav, et selle veealuse osa võimendavad suuremaks üha kiiremalt ja keerulisemaks politiseeruv Ülemnõukogu ja juba ennast poliitiliselt demonstreerinud valitsus jne., jne., jne.

Kolmandaks, meie ees olevad dokumendid võimaldavad määratleda selle kallal töötavate saadikute soovi siiski võimalustpidi aru saada veealusest osast.

Nüüd paar mõtet lähemalt, paar üldist laadi tähelepanekut. Kohati, dokumendi kallal töötades on jõutud üsna suurte detailsete täpsustusteni. Võtame kas või § 7 punktid 4 ja 5, kus me määratleme ära, et juhataja käes on haamer. Aga me ei ole määratlenud, kui raske ta on, ja peale selle, et häält valjemaks teha, kui haamrilöök ei ole kohane, ja et istungi juhataja ei võta kohapealt sõna. See võib ka kõik õige olla, kuid see tundub üldise kirjapaneku juures siiski naljakas.

Teise punktina tuleb välja vastuolulisus mitmeski paragrahvis, nagu siin ühelt poolt lahti rääkis hr. Israeljan: § 5 punkt 3, § 7 punkt 1 ja punkt 4. Uuenevas reglemendis peaks me mäletama vähemalt esimese lugemise aegu kolleeg Andrus Ristkoki kõnet samast kõnetoolist, kus tema sissejuhatuses oli hoone ehitamise põhimõtetele tuginev tarkus. Ma tuletaksin kahte alusmõtet sealt meelde. Ta ütleb, et enne hoone ehitamist mõtleme läbi, millised ülesanded ja millises järjekorras tuleb selleks täita, et kavandatud ehitus teoks saaks. Ja teiseks, ta ütles, et teeme selgeks, millise tegevusega tuleb otsast alustada, et töö pihta algaks ning aeg kaotsi ei läheks. Üks selline taotlus on aimatav selles dokumendis, kuid ta ei ole välja peetud lõpuni. See on kolleeg Tiit Made poolt tema sõnavõtu viimases osas puudutatud tööst ja saadikurühmadest. Kui me oleme määranud neile üha suureneva tähenduse, siis ma arvan, et reglement ei ole mitte ühelt poolt ainult saadikurühmade töö arendamiseks, vaid ta on ikkagi üleminekuperioodi seaduste täiuslikumaks väljatöötamiseks. Võtame § 1 punkt 6, kus me määratleme saadikurühmade tööaja. Sellest tulenevalt peaksime § 3 punkt 1 sisse viima järgmise mõtte, et kõik algatavad seaduseelnõud, kas on see siis saadik, saadikugrupp või komisjon. Sama peaks mõtlema § 3 punkt 4 ja § 7 punkt 3 juures. Siis me järjepidevalt määratleksime saadikugrupi tähenduse ja siis oleks õigustatud ka § 6 lg. 4 sellises sõnastuses kirjapanek, nagu ta praegu on.

Veel tahtsin öelda siia juurde ühe mõtte. Tähendab, minu jaoks oli üsnagi arusaamatu – võib-olla kolleegidel selle kohta ei tekkinud arusaamatust, aga minul tekkis küll – § 7. Kui me

räägime Ülemnõukogu Presiidiumi otsusega täiskogule suunatud küsimustest, siis seal on ju esimeses punktis kirjas, et võetakse päevakorda ilma hääletamata, ja punktis 4 on kirjas, milline õigus on siin juhatajal. Ma arvan, et kogu selle reglemendiga praegu töötades tekib niisugune tunne, et ühelt poolt me tahame määratleda saadikurühmade tähenduse. Kas sellega me vormime saadikurühmades need ümber isiklikel alustel või siis luuakse alus loodavatele parteisüsteemidele, millele mõne aja pärast juba uuenevas vabariigis saab adekvaatne pilt.

Ja viimane, mis mulle silma hakkas, viimases paragrahvis, § 10 aktide avaldamisest. Seal jõutakse esimest korda arusaamisele, et need on Eesti Vabariigi üleminekuaja seadused. Kogu eelnevas reglemendis näidatakse, kui neid vastu võetakse, et üleminekuaja seadused, otsused ja muud aktid avaldame seal ja seal. Kas ei peaks üheselt olema määratletud, et see on ju üleminekuaja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu töö reglement? Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ja nüüd jätkuvad sõnavõttud kohtadelt.

J. Jõerüüt

Hr. eesistuja ja lugupeetud kolleegid! Õnneks on kõnepuldist küllalt palju ära öeldud ja ma püüan oma ümmarguse jutu punktiirsemaks muuta. Esiteks siiski üks üldine tähelepanek ja täpsustus. Ma olen töögrupi liige, kuid see dokument, mis kannab meil siin reglemendi projekti nimetust, ei ole sellisena, nagu ta meie laudadele täna jõudis, ei töögrupi ega kooskõlastuskomisjoni töö tulemus. Miks ma seda niimoodi ütlen? Just nimelt pärast neid kõnepuldist kuulnud kõnesid. Ma ei taha asja üle dramatiseerida, kuid see olgu kõigile õpetlik, kes asjaosalised on, et kui üks tehnoloogiline protseduur ja töötavad grupid on kindlaks määratud, siis ei maksaks seda uisapäisa rikkuma hakata, sest tulemuseks on lihtsalt lõppkokkuvõttes kiirustamine. Täna lauale jõudnud paber on kiirustades muudetud. Põhjustest ei ole põhjust rääkida, need ei ole nii dramaatilised. Ja kiirustamise tulemusel on välja jäänud hulk paragrahve, mille sissepanemiseks on täna peetud jälle hulk kõnesid.

On täiesti selge, milline vahe on konstitutsioonilistel ja milline režiimlikel küsimustel, kuid põhiasi, mille üle ju praegu meie jutt keerleb, on komisjonid ja saadikugrupid – nimelt režiimlikud asjad ei ole ju ainult need, mis puudutavad tööd siin saalis, vaid kõik muu, mis puudutab ja kindlustab tööd komisjonides, saadikugruppides, ajutistes töögruppides jne., jne. Ja välja on jäänud kahjuks algses tööprojekti olnud paragrahvid, mis puudutasid selle tegevuse materiaalsel kindlustamist. Ma olen oma ettepanekud Peet Kase kätte juba andnud ka kirjalikult. Ma tahtsin ka öelda, et meil tuleb ilmselt, kui see lugemine praegu katkeb,

lisada sellesse reglementi ka põhimõtted, mismoodi ja kelle kaudu toimub meie kõikide töö kindlustamine tehniliselt. Sest seda vaeva oleme me kõik vist võrdselt tundnud.

Veel natukene psühholoogiast. Ma märkan, et paljudele saadikutele on tekitanud probleeme lihthäälteenamuse võimalik rakendumine. Siiski vist on asjale lähenetud liiga mehhaaniliselt, tähendab, tekitades selle ümber suurt küsimärki. Nimelt, inimene ei ole tõesti masin ja hääletamismasinaks, nagu kolleeg Israeljan ütles, ei taha keegi kedagi muuta, vaid pigem vastupidi. Kui asjasse natukene süveneda – mida ma sügavalt soovitan, mäletades, et Peet Kask on mitu korda seletanud selle süsteemi põhimõtteid –, siis selgub, et just nimelt niisugune pealtnäha hääletusläve väga madalale viimine tegelikult toimib ja peab toimima inimese psühholoogiale selliselt, et distsipliin tõuseb, mitte ei lange. Sisuliselt peab inimene olema huvitatud hääletamisest osavõtmisest. Tegelikult on see asi väga lihtne. Niisugused on kunstlikud situatsioonid, mida ma olen korduvalt kuulnud, et võib otsust vastu võtta niimoodi, et kaks tükki on poolt ja üks on vastu ja kõik ülejäänud 102 on erapooletud. Muidugi, teoreetiliselt on see võimalik, kuid ma tahaksin küll näha Ülemnõukogu dokumenti, mille puhul 102 on erapooletud. Selle peale tasuks psühholoogiliselt palju mõelda.

Niimoodi. Ja miks ma sellest protseduuri rikkumisest või sellest paberi väljatöötamise tehnoloogia rikkumisest rääkisin? Aga näiteks niisugune detail lisaks. Täna on kolleegid Made, Pöld, Gussev, Petinov ja vist veel keegi peatunud ühel punktil, mille muide töökomisjon juba ära sõnastas, ja see puudutab meid kõiki huvitavat seaduseprojektide kättesaamist. See mõte oli see, aga see haihtus õhku. Kuhu see haihtus, kelle nõudel see haihtus, mina isiklikult ei tea.

Ja et mitte liiga palju aega kulutada, on mul üks väga tõsine palve. Kuuldes kõiki neid poliitilisi eriarvamusi ja vaadates, kuidas asi võiks edasi kulgeda, on ilmselt kõige konstruktiivsem, kui täna jääb teine lugemine pooleli. Tuletades meelde täna hommikust kogemust ja majanduskomisjoni liikmete korduvaid palveid, palun, armas rahvas, esitage kõik ettepanekud kooskõlastuskomisjonile kirjalikult. Aitäh!

S. Sovetnikov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Ma pööran veel kord teie tähelepanu reglemendi projekti § 1. Minu arvates tuleks täpselt kindlaks määrata plenaaristungite tööpäevad. Sellega ma olen nõus, teisipäev on alatiste komisjonide tööpäev; ei tohi aga korrata eilse päeva viga, kui me alates hommikust kavandasime nii Ülemnõukogu Presiidiumi kui ka saadikugruppide ja komisjonide töö. Kahjuks töö saadikugruppides ja komisjonides ei õnnestunud kõige paremini, seepärast pakutakse välja, et grupid töötaksid esmaspäeval kella 16.00 kuni 18.00,

see annaks meile võimaluse jätta ajareserv Ülemnõukogu istungiks. Praktika on näidanud, et Ülemnõukogu Presiidiumi istungite läbiviimisest neljapäeviti jääb väheseks, tuleb läbi viia erakorralisi istungeid ka teistel päevadel. Presiidiumi istungeid on kõige mugavam läbi viia sel ajal, kui töötavad saadikute grupid. Ma olen täielikult nõus ja kiidan heaks Jaak Alliku ettepaneku selle kohta, et me peaksime kohtuma ministrite ja Ministrite Nõukogu esindajatega igal nädalal kella 9.00 kuni 11.00 ja teisipäevane päev sobiks selleks täielikult. Tähendab, teisipäeval kella 9.00 kuni 11.00 oleks kohtumine valitsuse liikmetega, kella 11.00 kuni 14.00 ja alates kella 16.00 kuni 18.00 töotaksid komisjonid. Kiidan heaks ja toetan § 6 punkti 4 tehtud parandust. Sinna tuleks lihtsalt lisada, et väljaspool järjekorda antakse õigus sõnavõtuks nii kohalt kui ka tribüünilt alatiste komisjonide ja saadikugruppide esimeestele, kes võtavad sõna komisjonide ja gruppide nimel või ülesandel. Tänan tähelepanu eest!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Mul oleks öelda ka asja kohta niisama palju nagu kõikidel senistel kõnemeestel kokku, aga ma siiski piirdun ühe konkreetse asjaga. Ma protesteerin Peet Kase väljendi vastu, et tööajad on maitseküsimus, ja sellepärast ma arvan, et aeg on asi, mis nõuab asjatundmist, ja püüaksin seda veidi põhjendada. Nimelt, kõikidel maadel, kus elatustase on kõrgem, hakatakse tööpäeva pihta vara. Sakslastel on isegi vanasõna: "Morgenstunde hat Gold im Munde", mis tähendab umbes seda, et hommikutunnil on kullatükk suus. Tähendab, sõja kaotajast on poole sajandi möödudes kujunenud sõja võitja, kui majanduslikku seisu Nõukogude Liiduga võrrelda. On muidugi maailmas palju teisi mentaliteete, nagu "mañana" ladina rahvastel, see tähendab tegude homse varna riputamist, ja Eestiski tuntakse vanasõna "Ega töö jänes pole, et metsa jookseb". Ja praegu on meil hoopis levinum tegeliku töö asemel tegelemine näilise tööga. See tähendab, et sõna "töö" eesti keeles ja meeles tähendab kasuliku tulemusega tegevust. Võib-olla mäletate, alles hiljaaegu räägiti meil ühiskondlikult kasulikust tööst, mis näeb ette, nagu oleks ka ühiskondlikult kahjulik töö võimalik, mis äraseletatult tähendab seda, et see mõiste on asendatud puhtfüüsikalise mõistega, kus mõttetu ja kahjulik rassimine ja jorutamine kannab ka töö nime selles mõttes, et ta energiat kulutab. Sellise vehklemise ettekäändel ja nõndanimetatud vajadusega asju ajada ongi põhjendatud hilist töö algust Ülemnõukogus. Küllap on vaja külastada teenindusasutusi ja hommikupoolset päeva niimoodi ära varastada. Ma meenutan, et meie arv siin on väike ja et meie rahvas ei saa tervikuna normaalselt asju ajada, vaid peab seda tegema palju tööajast. See peaks olema meile stiimuliks elu ümber korraldada, mis niisiis nõuab – parandada teenindust, parandada sõiduplaani jne. See on meie ülesanne siin. Aga nüüd teine põhjus,

mida ma ka kuulnud olen, on magamise vajadus hommikul kella 9-ni. See on muidugi näiline ja ebatervislik, mida võib pikemalt tõestada. Neil, kes kuidagi sellest jagu ei saa, oleks aeg ennast ümber harjutada, näiteks ma olen ennast isiklikult harjutanud. Tegelikult see on retsidiiv Stalini ajast, kus Stalin teatavasti ei saanud õhtul und ja siis helistas ülemustele ja kõik olid äärmiselt pabinas, et äkki jäävad vahele. Sellest tuli see õine tööstiil meile kaela. Ja viimane väide, mida ma olen veel kuulnud – et "aparaat" hakkab tööle kell 9.00. Selle peale on kohane meenutada, et "aparaat" töötab Ülemnõukogu heaks ja korraldab oma töö vastavalt meie poolt sätitud tööaegadele. Kuna mul oli ka vähemalt üks poolehoidja – Tiit Made –, siis ma teen vastavalt toodud põhjendusele ettepaneku, teispäeviti ja kolmapäeviti tööaeg algusega kell 9.00 ja panna see ka hääletusele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ma tuletan ikka meelde, et kõik ettepanekud tuleb esitada kirjalikult.

T. Käbin

Lugupeetud eesistuja! Mul on kaks ettepanekut reglemendi projekti kohta. Ühte neist puudutas hr. Peet Kask oma ettekandes, kuid ma alustaksin teisest, mis käsitleb saadikute osavõttu rühmade ja komisjonide tööst. Kindlasti tuleb lugeda õigeks, et saadik võib olla vaid ühe saadikurühma liige, sest rühmad moodustatakse poliitiliste vaadete järgi. Kuid, arvates, et komisjonid hakkavad paremini töötama, kui me jätame iga saadiku vaid ühte komisjoni, siis me kindlasti eksime. On ükskõik, kuidas kindlaks määrata alatiste komisjonide moodustamise printsiibid – sellele vaatamata töötavad mõned komisjonid paremini, mõned halvemini. Piirates saadiku kuulumist vaid ühte komisjoni, ei pane me komisjone paremini tööle. Siit ettepanek: mitte seada piiranguid saadiku kuulumisel alatistesse komisjonidesse.

Järgnevalt seadusandlikust algatusest. Kui saadik või organ, kellel on seadusandliku algatuse õigus, esitab seaduseelnõu või otsuse projekti, siis me peaksime andma hinnangu, kas see võtta arutusele või mitte, siinsamas täiskogul, mitte aga Ülemnõukogu Presiidiumi poolt, nagu praegu projektis on fikseeritud.

Kokkuvõtlikult – see kord võiks välja näha nii, et projekt või seaduseelnõu, vormistatuna ettenähtud korras, esitatakse Ülemnõukogu Presiidiumile, kes vaatab selle läbi kahe nädala jooksul, vajadusel suunab ta ekspertiisi ja seejärel esitab seisukoha võtmiseks Ülemnõukogule. Ülemnõukogu võib suunata eelnõu ilma sisulist arutamist alustamata ühte või mitmesse alatisse komisjoni. Kui tegemist on korrektselt koostatud dokumendiga, võib selle määrata esimesele lugemisele, võib selle kohe võtta vastu, aga võib lükata ka tagasi.

Kuid oma sõna peab siin ütleva mitte Ülemnõukogu Presiidium, vaid Ülemnõukogu. Ettepanekud esitan ma ka kirjalikult. Tänan!

R. Järlik

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma ei usu, et Ülemnõukogu töö korraldusel aluseks võttes nn. 4-nädalase töösükli me vabastame Ülemnõukogu sellest rollist, mida Tiit Made nägi seaduste vastuvõtmise konveieri rollina. Mulle tundub, et selline töökorraldus eemaldab saadikuid veel rohkem tema valijatest, sest praegu ei ole meil erilist mõtetki olnud oma valijatega kohtuda. Me oleme saanud neile lihtsalt aru anda, mida me siin teinud oleme, mitte aga nendega nõu pidada selles suhtes, kuidas siin käituda, mille poolt ja kuidas hääletada. Seetõttu ma loen meie töö edukuse vältimatuks tingimuseks seda, et saadikud saaksid seaduseelnõud kätte võimalikult varakult, et enne, kui need seaduseelnõud esimesele lugemisele tulevad, oleks saadikutel võimalik oma valijatega nende üle nõu pidada. Kui iga saadik enne esimest lugemist kohtub ka 10 valijaga, tuleme me siia saali vähemalt 1000 inimese arvamusega, mitte aga 100 inimese arvamusega, nagu me seni oleme tulnud, kusjuures see 100 inimese arvamus peab kujunema ka praktiliselt umbes 5 minuti jooksul. Seetõttu teen ettepaneku § 6 p. 1 sõnastada nii: "Seaduseelnõud antakse Ülemnõukogu liikmetele kätte istungjärgule eelneva nädala viimase istungi lõpuks, otsuste projektid aga hiljemalt iga istungi alguseks." Aitäh! Toon selle ettepaneku ka kirjalikult.

Juhataja

Suur tänu! Me leppisime kokku, et kell 17.00 esineb meie ees Ülemnõukogu esimees, s.t. viimasena saab sõna Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, lugupeetud juhataja, kolleegid! Ma tahaksin peatuda § 1, mis sätestab meie tööaega. See ei ole tõesti pelgalt ainult maitseküsimus, vaid tööaja korraldusest sõltub väga oluliselt meie tegevuse tulemus. Mulle tundub, et praegu me tihti peale raiskame Ülemnõukogus istungi aega sellepärast, et pole olnud aega välja selgitada saadikurühmade seisukohti, pole aega tuua täpselt välja komisjonide seisukohti. Aga Ülemnõukogu täiskogu istungil peaks ennekõike toimuma diskussioon põhimõtteliste küsimuste ümber, mis on eelnevalt leidnud läbivaidlemist saadikurühmade ja komisjonide töögruppides. Seetõttu ma teeksin ettepaneku – olen seda ka varem komisjonis teinud, kuigi see ei leidnud aktsepteerimist –, et me läheksime üle 3-päevaselt 4-päevasele töönalale.

Samas toetan seda, et meie tööpäev algaks varem. Kui tööaeg sätestada algusega kell 9.00, siis tõesti nii, et see hakkab kell 9.00 nii komisjonide istungiga kui ka täiskogu istungiga. Aga praegu on tihtipeale olukord selline, et kui plenaaristung algab kell 10.00, siis komisjon on sunnitud alustama kell 8.30. Väliskomisjonis on meil väga tihti nii olnud. Aga see on ju ebanormaalne. Normaalne oleks, et Ülemnõukogu töö kõik vormid toimuvad kindlalt sätestatud tööajal. Ja veel ma teen ettepaneku, et esmaspäeval me ei alustaks mitte täiskogu istungiga, vaid just nimelt esmaspäeval algaks töö saadikurühmades ja komisjonides. Samal ajal võiks toimuda ka presiidiumi istung vahetult enne Ülemnõukogu täiskogu istungit. Viimane peaks toimuma teisipäeval. Töönädala kulminatsiooniks peaks olema täiskogu istung, antud juhul siis täiskogu istung neljapäeval, et kolmapäeval saaks veel toimuda töö komisjonides. Mulle tundub, et siis jõuaksime me normaalsesse tööritmi. Niipalju kui ma olen vaadanud ka mõne teise riigi parlamendi töökorraldust, ka seal tundub olevat just nimelt selline korraldus, et nädala lõpu poole on plenaaristungid, et tõesti saaks siis langetada otsused nädala jooksul komisjonides tehtud töö põhjal. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, kontrollime veel kohalolekut. Kohal on 88 rahvasaadikut, puudub 17. Lugupeetud Ülemnõukogu, terve pakk on kogunenud kirjalikke ettepanekuid. Kes on selle poolt, et jätta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi teine lugemine pooleli ja jätkata 11. istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 85 rahvasaadikut, vastu 1 ja erapooletuid 1. Ettepanek on vastu võetud.

A. Rüütli informatsioon 12. juunil 1990. aastal toimunud kohtumisest M. Gorbatšoviga

Juhataja

Informatsiooniks anname sõna Ülemnõukogu esimehele Arnold Rüütlile.

A. Rüütel

Austatud rahvasaadikud! Viimase poolteise nädala jooksul on toimunud rida tõsiseid poliitilisi sündmusi, millest olen aktiivselt osa võtnud, ja ma pidasin vajalikuks teid informeerida ja ühtlasi teha ka mõningad ettepanekud ja nõu pidada.

Kõigepealt, möödunud kolmapäeval toimus Balti Nõukogu istung. Selle istungi me organiseerisime selleks, et pidada aktuaalsetes poliitilistes küsimustes omavahel nõu, ja laiendasime ka veel istungitest osavõtjate arvu. Nimelt, seni ja esimesel koosolekul osalesid Ülemnõukogu esimehed kolmest Balti vabariigist, aga me leidsime, et on vaja laiendada seda ringi, ja sellel istungil osalesid juba Ministrite Nõukogu esimehed ja välisministrid, aga samuti, kus see oli võimalik, Ülemnõukogu esimeeste asetäitjad. Me leidsime, et selles poliitilises olukorras, kus eriti Leedu on sattunud nii majanduslikult kui poliitiliselt tupikseisu, on vaja aru pidada. Samuti on keeruline poliitiline olukord ka Lätis ja Eestis, seoses vastuvõetud otsustega, mis ei ole leidnud Moskva poolt aktsepteerimist. Sellel nõupidamisel me tulime mõnedele järeldustele. Muidugi valmistasime ette ka need dokumendid – teatud määral nende projektid varem, kuid küllalt põhjalikult korrigeerisime arutelu käigus neid dokumente – ja võtsime rea dokumente vastu.

Kõigepealt tegime telegrammi Gorbatšovile ettepanekuga, et alustada siiski läbirääkimisi; vähemalt kohtuda, et läbirääkimiste üle aru pidada. Järgmine dokument, mille me võtsime vastu ja mis on ajakirjanduses ka ilmunud, oli kolme esimehe allkirjaga pöördumine peamiselt kolmes vabariigis, Balti riikides elavate muulaste, vene keelt kõneleva elanikkonna poole. See oli selleks, et anda vastus nendele küsimustele, mis järjekordselt on poliitiliste sündmuste teravnemise käigus esile kerkinud selle põhjendusega, et venekeelse elanikkonna õigusi ei olevat tagatud, ja sellest tuleneb tõsine rahutus inimeste igapäevases elus ja olmes garantiide puudumise tõttu. Ma ei hakka pikemalt kommenteerima seda dokumenti, ilmselt te olete sellega tuttavad. Me võtsime vastu dokumendi – nimetame seda Balti Nõukogu staatuseks –, kus piiritleti põhilised momendid, kes selles osalevad, millised ametiisikud, ja kuidas see laieneb veel allapoole. Siin ma lihtsalt tuletaksin meelde seda, et peale nimetatud isikute on soovitatav – nähtavasti see on kogu meie ühisele tegevusele kasuks –, kui meie tegevus laieneb ka Ülemnõukogude tasemeni. Miks mitte ei võiks kontakteeruda meie vastavad alatised komisjonid, poliitilised liikumised ja parteid. Need on ka sisuliselt toimunud, kuid teatud määral stiihiliselt või ühe või teise poole algatusel. Ja ma usun, et kõik need kontaktid on toonud väga palju head ja kasu sellele protsessile, mis meie regioonis toimub. Neid kontakte on vaja järgnevalt laiendada. Kindlasti on vaja laiendada majanduslikke sidemeid, milleks on ka juba vastav otsus olemas. Teatavasti peaministrite ühisel nõupidamisel vastuvõetud dokumentides ongi alus sellele pandud. Ühesõnaga, me võime rääkida Balti küsimusest ja Balti riikide probleemidest juba tõesti tervikuna ja üheskoos, sest nad on leidnud koordineerimist ja omavahelist koostööd süvendavad kontaktid. Ja Balti Riikide Nõukogu hakkab tippkohtumiste tasemel ilmselt edaspidi kogu seda tegevust koordineerima ja

ühtlustama ja seadma kindlamale alusele kõikide meie eesmärkide realiseerimise. Ma usun, et see oli asjale kasuks. Oli veel teisigi dokumente, kuid need on vähemtähtsad ja pole mõtet praegu nendel peatuda ja nähtavasti te olete ka nendega kursis.

Nüüd aga telegrammi juurde tagasi. See korrektses diplomaatilises keeles tehtud telegramm Mihhail Gorbatšovile kohtumise sooviga leidis vastukaja, sest minule juba helistati reedel (kesknädalal teatavasti toimus nõukogu) Presidendi nõukogu liikmete poolt, et põhimõtteliselt on olemas kokkulepe kohtumise suhtes: Gorbatšov on nõus kohtuma kõigi meie kolmega. Esmaspäeval helistati veel, mitmel korral täpsustasime kõiki neid momente, ja ühtaegu kutsuti ka Föderatsiooninõukogu koosolekule. Kui me olime omavahel Landsbergise ja Gorbunovsiga need küsimused kooskõlastanud, siis andsime ka selleks nõusoleku. Föderatsiooninõukogus oli üks küsimus arutusel: Liidu föderatsiooni uuenemise protsess, millistel alustel, millest lähtuda, kuidas oleks õige seda teha. Oli planeeritud täiesti vaha mõttevahetus, igäüks võis avaldada ka kõige fantastilisemaid ettepanekuid, mida ta õigeks peab. Muidugi on olemas ka projekt selle kohta, aga nähtavasti ei ole see teieni jõudnud. Sissejuhatus tegi president, umbes veerand tunni jooksul ta informeeris põhialustest ja ka sellest, mis pärast on meil vaja selle juurde tulla. Mõni mõtte tema poolt öeldu kohta.

Ta ütles seda, et me oleme teatud määral juba hilinenud sellega, sest protsess iseenesest on juba hulk aega toimunud, isegi aastakümneid. Ta nimetas just viimast perioodi. Selletõttu me peame praegu kiiresti selle küsimuse juurde tulema ja mitte nädalate või kuude jooksul, vaid päevade jooksul peame leidma lahendused nendele küsimustele.

Ta rääkis lühidalt ka nendest põhialustest ja sellest, et Liidu uuenemiseks oleks vaja luua täiesti iseseisvate riikide liit. Ja selle liidu raames oleksid tihedad majanduslikud, kultuurilised sidemed kõigi nende riikide vahel. Ma ei väljendanud päris täpselt, ta ei öelnud "täiesti iseseisvate riikide liit", kuid "täiesti suveräänsete riikide liit" oleks kõige täpsem väljendus selle kohta. Ta mõtestas selle põhimõtte lahti ja pärast palus selle kohta kõikide vabariikide ülemnõukogude esimeestel oma arvamust avaldada. Kõigepealt anti sõna Ukraina Ülemnõukogu esimehele ja järgnevalt Valgevene Ülemnõukogu esimehele, kes rääkisid nendest probleemidest, mis nende vabariikides toimub, ja milliseid seadusandlikke akte on juba vastu võetud ja milliseid kavatsetakse vastu võtta. Ukraina Ülemnõukogu esimees ütles, et ka nemad kavatsevad vastu võtta deklaratsiooni, kus sisuliselt need põhimõtted kajastuvad, midagi lähedast Vene Föderatsiooni deklaratsioonile. Valgevenes taolist dokumenti veel valmis ei ole, kuid nähtavasti liigutakse ka sinnapoole. Nad kõik toetasid neid põhialuseid ja põhimõtteid.

Minule anti ootamatult sõna, sest ma ei planeerinud mingit sõnavõttu ega seisukohtade

avaldamist selles nõukogus, kuid Gorbatšov pakkus ja ma ka ütlesin oma arvamuse nende asjade kohta. Ma rääkisin, millised dokumendid selles küsimuses on meil vastu võetud, ja lühidalt ka mõtestasin need dokumendid lahti ja selgitasin poliitilist olukorda ning põhjendasin, kuidas need on formeerunud. Pikemalt rääkisin üleminekuperioodist ja Gorbatšov esitas mulle umbes 15 küsimust, pärides detailideni üksikasju päris punktide ja paragrahvide viisi. Ta ise luges ette üksikuid paragrahve ja dokumente meie vastuvõetud aktidest. Lõppkokkuvõttes võrdles ta meie sündmusi Leedus ja üldse Liidus toimunuga, öeldes, et meie üleminekuperioodis on teatud sisu, millega tuleks detailsemalt tutvuda. Tuleks arvestada selle keerulise poliitilise olukorraga, mis meil eksisteerib.

Järgnevalt anti sõna kõikidele ülemnõukogu esimeestele ridamisi ja viimaste hulgas Läti Ülemnõukogu esimehele Gorbunovsile ja enne teda veel ka Landsbergisele. Landsbergis esitas omapoolselt kirjalikult lühikese kirja oma allkirjaga, mille ta andis ka üle ning luges seal ka ette, ja kus olid põhilised Leedu taotlused: lõpetada blokaad, ja kohe. Nii et see oleks eeltingimuseks läbirääkimistele. See oli vaba jutuajamine, mille käigus igaüks avaldas oma arvamust, kuidas ta kõige õigemana Liidu uuenemisprotsessi näeb. Näiteks Jakovlevi aramusavaldus oli, et Liit peab tõesti uuenema ja tulevad luua uued õiguslikud alused meie vabariikide ja keskuse suhetes ja uuenemisprotsessi aluseks peab olema täielik turumajandusele üleminek, muidugi etapiviisiliselt. Et see oleks reaalne, siis on vaja likvideerida praegu veel eksisteeriv käsumajandus, st. mitmesuguste keskametkondade diktaat. Ja see peab kujunema aluseks Liidu turule – nimetame isegi ühisturule –, mille peab looma ja huvi selle vastu välja kujundama. Selles on kahtlemata oma loogika olemas, arvestades, et Liidu territooriumil on praktiliselt kõik tootmiseks vajalikud maavarad olemas. Ja nad paiknevad regionaalselt. See oleks alus majanduslikuks koostööks, millele baseeruks järk-järgult ka poliitiline koostöö ja ühised sihteesmärgid.

Pakuti välja veel selliseid variante, näiteks Nišanovi (rahvuste palati esimees) poolt, et üldse võiks Liidu uuenemisprotsessi realiseerida selliselt, et kõik vabariigid sõlmiksid omavahel lepingud, mille põhjal tuleks koostada ühine liiduleping. Jeltsin tegi ettepaneku ja ütles, et Venemaa asubki tõenäoliselt selle realiseerimise juurde. See tähendab, et Vene Föderatsioon teeb kõikide vabariikidega majanduslikud lepingud, mis saaksid järgnevalt aluseks poliitilistele kokkulepetele.

Ma rääkisin teile mõningad mõtteavaldused, kuivõrd nad olid erinevad ja kohati omamoodi isegi fantastilised, aga oli meeldiv, et alguse on saanud väga tõsine protsess. Sisuliselt esimest korda rääkisime avameelselt esialgu kitsas ringis sellest, et on tõesti olemas probleemid ja need on kuhjunud möödunud 6–7 aastakümne vältel, kus ei ole realselt arvestatud

rahvusvabariikide huve. Kõik on ühtlustatud ja vabariigi konkreetsed huvid on viidud selleni, et me oleme – kas Aserbaidžaanis, Armeenias, Gruusias või praegu Kesk-Aasia vabariikides või Balti vabariikides – lahendamatu probleemi ees ja ei kujutagi ette, kuidas tagurpidikäiku sellele anda või kuidas realiseerida need küsimused ilma väga suurte probleemideta. Teatavasti on vabariikide ja rahvuspiirkondade vahel veel väga tõsised piiriprobleemid. Oli juttu täiesti konkreetselt sellest, kui palju selliseid väga keerulisi küsimusi on, mis võivad muutuda jällegi tõsiste kokkupõrgete objektideks või konkreetsete vabariikide ja piirkondade vaheliste konfliktidena päevakorra tulla.

Isiklikult minul oli kõigest sellest väga hea meel, et niisugune avameelne jutuajamine toimus nendest mõistetest, mis meiegi vabariigis on kutsunud esile väga palju probleeme – võtame kas või aasta või poolteist tagasi, kus me ei mõistnud, et on olemas rahvus ja on olemas rahvusvabariik. Et rahvusel on olemas mingisugused õigused – sellest räägiti eile tõesti tõsiselt. Kui me kohandame need arusaamad kohe meie vabariigi poliitilisse ellu, siis paljud pinged jäävad hoopiski ära ja erinevad rahvusgruppide esindajad mõistavad hoopis teistmoodi üksteist. Andke mulle andeks, et ma nii isiklikuks lähen, aga näiteks tuletame meelde poliitilist rünnakut kas või Mikk Titma vastu omal ajal, kes tõstas selle probleemi, kui sellest õiget arusaamist ei olnud. Kuid täna me mõistame neid asju hoopiski uues valguses. Ma kutsuksin tõesti sellega seoses kõiki rahvasaadikuid – ja mitte ainult rahvasaadikuid – kohandama oma mõistus ja arusaamised sellele uuele olukorrale. See tooks väga palju kasu meile kõigile ja vähendaks paljusid poliitilisi pingeid, mis on nii igapäevased meie praeguses olukorras. Ja hakata siit koos otsima teed, et üksteist aidata, ükskõik millisest rahvusest või kellest ka ei ole juttu, et tõesti korrastada see süsteem ilma kedagi solvamata.

Veel teine väga tähtis mõte, millest tuleks järeltuleks teha. Liidu üleminek turumajandusele saab olema aluseks järgnevale majanduslikule protsessile, milles hakkab välja kujunema toeline ekvivalentne vahetus vabariikide ja piirkondade viisi. See vallandab sisuliselt majandusliku initsiatiivi, ilma milleta ei ole võimalik üleminek turumajandusele. Sisuliselt see saab olema Liidu aluseks. Ja tõesti niisuguses Liidus on mingisugune reaalsus, kuid muidugi see ei tule iseenesest, see nõuab väga palju vaeva ja tööd, aga me elame siiski iga päev vana kammitsais ja see on meile kõigile teada, milleni see on viinud ja milliste probleemide ette ta on meid seadnud.

Nüüd aga konkreetsemalt veel sellest, mida rääkisin mina seal ja mille üle oleks tarvis nõu pidada. Kui Gorbatšov esitas minule rea küsimusi, siis esitas ta neid mitmel korral erinevates nüanssides, aga konkreetselt ikkagi: mille poole Eesti püüdleb? Küsitluse andmed näitavad siiski seda, et Eesti rahvas – ühesõnaga, õige oleks öelda põlisrahvas, ükskõik missugusest

rahvusest inimesed siia ringi ei kuuluks – püüdleb täieliku riikliku iseseisvuse poole. Nii ma ka nõukogus ütlesin ja põhjendasin need asjad ära. Tõin näiteid ka küsitluse viimastest andmetest vene keelt kõneleva elanikkonna kohta. Ühesõnaga, ütlen seda, et jutt oli täiesti otsene ja avameelne kõigil, nagu me oleme siin Ülemnõukogu istungil ja igasugustel teistel koosolekutelgi rääkinud.

Ja veel lisaks siia juurde seda, et kui palju võib-olla pehmemalt ja nende mõistete esiletoomine palju nii tagasihoidlikumalt öelduna kutsus esile lausa väga terava niisuguse kriitika minu aadressil, siis see nõukogu pärastine jutuajamine meie kolme Balti riigi Ülemnõukogu esimeeste ja Rõžkovi ning Gorbatšoviga oli täiesti rahulik ja konstruktiivne. Sellega ma tahan öelda, et me oleme nii tugevasti muutunud, muutunud on olukord Moskvas ja ka Liidu kõige kõrgemate juhtide arusaamad, nii et nendega on juba võimalik täiesti konstruktiivselt mõtteid vahetada. Gorbatšov tegi ettepaneku nii minule kui ka Lätile külmutada kinni meie poolt vastuvõetud otsused kas või ajutiselt või peatada kas või mingisuguse kindla kuupäevaga piiritledes seda aega, et see siiski looks eeldused läbirääkimiste pidamiseks. Ma ütlesin, ma ei ole valmis vastama selliselt, et punktide ja paragrahvide viisi öelda. Ma ütlesin, et ma esitan selle küsimuse Ülemnõukogule ja me võtame vastava kirjaliku otsuse vastu ja selle siis edastame temale. Samal ajal ma esitasin omapoolsed nõudmised, rääkides poliitilisest reaalsusest, et me elame ja toimime praegu Eestis üleminekuperioodil, mille me oleme ka seaduslikus korras vastu võtnud. Aga kui me peatame ühe või teise paragrahvi või punkti kas või nädalaks ajaks näiteks, siis on vaja enne seda tunnustada juriidiliselt meie üleminekuperioodi. Veel eile õhtul, kella 9 ajal, kui ma olin lennuki peale tulemas, küsisin veel kolm korda üle selle, kas ma võin öelda üldsusele täna õhtul televisioonis, et tema kinnitab ja juriidiliselt tunnustab üleminekuperioodi. Ja ta ütles, et võib öelda. Nii et võtame siis praegu teadmiseks, olgugi et kirjasõna selle kohta ei ole.

Teine nõudmine, kui seda võib nii nimetada, oli see, et kui me alustame läbirääkimisi, siis iga kord, kui me oleme mingisuguses küsimuses, kas või näiteks majandusvaldkonna probleemid jõudnud ühele poole, siis kohe ka realiseerime selle selleks, et süveneks usaldus poolte vahel. Ma rääkisin seda ka Rõžkovile pärast üle ja ta ka andis selleks samuti nõusoleku. Ma rääkisin veel meie isemajandamisele üleminekust ja selle tulemustest, et see on täielikult takerdunud ja selletõttu loonud ka mitteusaldava õhkkonna meie poolte vahel. Küsiti konkreetselt. Ma tõin näite meie pangaprobleemist. Lubati ka see lahendada.

Ma ei hakkaks teie aega kulutama kõikide üksikasjade peale, millest seal veel konkreetselt oli juttu, vaid tahaksin rääkida sõna "läbirääkimised" kasutamisest. Selle mõiste ümber oli eelmistel kordadel pikka aega mõttevahetus, et see mõiste ei sobi, et läbirääkimisi peetakse

ainult välisriikidega, siis – eile muud sõna me ei kasutanud. Enam ei olnud ümmarguse laua juttu või muud taolist, oli ainult juttu läbirääkimistest. Ma ei täpsustanud seda, aga teile ma ütlen ainult seda sellepärast, et ma usun, ka need mõisted on oluliselt edasi läinud. Ja seda kasutas nii Gorbatšov kui ka Rõžkov ja ma arvan, et täiesti arusaadavana ja normaalsena. Sellest ei maksa mingisuguseid juriidilisi järeldusi teha, aga lihtsalt teadmiseks, kuidas ja kui kiiresti meie elus poliitiline mõtlemine muutub ja muutub ilmselt reaalsuse suunas.

Ma arvan, meie ees seisab ülesanne mõelda läbi kõik see, mis eile Moskvast toimus, millised jutuajamised seal olid, ja kaaluda tõsiselt läbi, et tõesti toimuks sisuline lähenemine. Me peaksime oma seadused ja vastuvõetud otsused läbi vaatama ja kus on õige, siis peatama. See oleks reaalne, ilma et me mingil määral sisuliselt muudaks midagi, mis meie tegelikkuses iga päev toimub. See oleks ainult selle eesmärgiga, et diplomaatilistes suhetes ja asjaajamistes tuleb olla mõlemapoolselt korrektne. Ma ei oska praegu mingit sõnastust välja pakkuda ei ühegi punkti ega paragrahvi viisi, aga ma arvan, et see valmistatakse õigel ajal ette ja sel juhul muidugi, kui te üldse sellist lähenemisviisi õigeks peate. Ja teisipidi, kui me oleme selle sammu teinud – aktiivselt realiseerida läbirääkimiste protsessi –, siis, nagu ma ütlesin ja need tingimused ka seadsin: nii kui me oleme jõudnud milleski kokkuleppele, tuleb see ka realiseerida. Kõige suurem tagatis sellele oleks see (võib-olla see formeerub ka mingisuguses kirjasõnas otsuse näol), et tunnustataks meie üleminekuperioodi, kus sisuliselt on ära öeldud kõik, milline on meie eesmärk ja käitumine sellel perioodil. Niisuguse ettepaneku ma teile teeksin, paluksin seda läbi mõelda. Ma usun, et Ülemnõukogu Presiidium valmistab siin lähipäevadel võimalikud variandid, mida üldse vaatama hakata. Oleks õige sellisel puhul meie poliitiliste fraktsioonide esindajate koosolekul kõik läbi arutada veel eelnevalt, võib-olla mingid korrektuurid sisse viia. Võib-olla hoopis eitate, aga ma usun, et peame olema poliitiliselt realistid. Siis panna see küsimus Ülemnõukogusse. Kuna tegemist on väga tõsise küsimusega, siis oleks õige veel läbi arutada ka maavanemate, linnapeade, maakondade, linnade volikogu esimeestega. Me räägime ju Eestimaast ja tema saatusest. Nii et kõik me osaleme selles protsessis ja võtame vastutuse ühiselt endale. Ma arvan, et kui jätkub vastasseis ja mingit lahendust ei ole ette näha, siis tuleks vaadata, kes enne hakkab järele andma või midagi taolist. Ma arvan ka, et see ei ole loogiline. Mul toimus praegu veel alles tund aega tagasi Landsbergisega kõne, otsisin ka Gorbunovski, et veel konsulteerida nendega. Ka nemad otsivad selliseid võimalusi, et tõesti minna üle reaalsele dialoogile. Ma usun, et on õige, et teeme seda jälle kõik kolm Balti riiki koos, olgugi et nii juriidiliselt kui ka konkreetse olukorra poolest on erinevused. Siiski püüame käia seda teed ühiselt, omavahel kooskõlastatuna. Kui selles on teie toetus ja arusaamine ja ühiselt formuleerime kõik need

mõisted ära, siis, ma arvan, me teeksime üpris reaalse sammu edasi. Nähtavasti vastaks see kõikide huvidele, nii põlisrahva kui ka vene keelt kõnelevate inimeste huvidele, et rahulikult ja tasakaalukalt me käiksimme oma poliitilist arenguteed. Minul on kõik.

Juhataja

Tundub, et meil on palju küsimusi.

J. Telgmaa

Lugupeetud esimees! Näib, et on saavutatud soodne nihe. Me arvame siin, et mis selle põhiliseks põhjuseks võib olla. Ma küsiksin, kuivõrd seda saavutamist on siiski soodustanud Eestist valitud NSV Liidu Ülemnõukogu liikmed, kes seal pidevalt töötavad ja pinda peaks ette valmistama?

Kuivõrd on nüüd seda nihet aidanud ette valmistada spetsiaalselt paika pandud idasuuna minister?

A. Rüütel

Ütelda nüüd, kui suur osa kellelgi siin olnud on? Ma arvan, et poliitilises elus on mitte ainult nihked, vaid tõsised muudatused toimunud mitte päevade, vaid lausa tundidega, ja seda kogu maailmas. Küll on mõjutanud protsessi ka Gorbatšovi–Bush'i tippkohtumine. Kui seni oli päevakorras ainult Leedu-küsimus, siis praegu me räägime Balti küsimusest hoopis uuel kujul. See kõlab hoopis teistmoodi kogu maailmas ja ka Nõukogude Liidus. See on siiski reaalsus, et Balti küsimus on tervikuna üleval ja et see on lahendamata küsimus pärast Teist maailmasõda. Ja selle küsimuse tekkelugu, ma arvan, ei vaja selgitust. Ei vaja ka selgitust, et see on ebaõiglane selle kolme rahva suhtes olnud. Sellisel kujul on see küsimus praegu täiel määral päevakorra kerkinud ja võib-olla ka Nõukogude Liidu siseselt. Sellest oli ka muide eile juttu ja Gorbatšov ka ise oma lõpusõnas rääkis veel, et ka Tsaari-Venemaa tingimustes oli Baltikum eristaatusega.

Oli juttu veel Poolast ja Soomest. Aga me oleme mõistma hakanud seda, et kõikidele Liidu piirkondadele ei saa ühe mõõdupuuga läheneda, vaid tuleb arvestada nende eriolukordadega, mis on ajalooliselt kujunenud mitte ainult aastakümnete, vaid -sadade vältel. Ja ma arvan, et eilse päevaga sai Föderatsiooninõukogus kõigile selles osalenud inimestele palju selgemaks Balti küsimus tervikuna. See oli õhkkonnast tunda. Seejuures ma meenutan seda, kui palju minul on tulnud püsti seista seal, kui me oleme siin raskeid otsuseid vastu võtnud, ja millise kriitikalaviini alla tundide viisi olen ma seal sattunud. Ma tahaksin meenutada seda, et eile

räägiti seal eelkõige vabariigiga seoses olevatest omandiseadustest, et maad ja metsad peaksid kuuluma vabariigile. Nüüd räägiti sellest kui täiesti loomulikust asjast, et miks me ometi ei ole teinud varem ära, et oleme venitanud selle asjaga. Ja nii rääkisid peaaegu kõikide vabariikide esimehed, kuigi nemad nii poliitiliselt veel ei rääkinud kui mina tol korral Ülemnõukogus 88. aastal novembris. Mulle meenusid need ajad, kuidas on seal tundide viisi tulnud püsti seista ja põhjendada ja selle põhjenduse eest nii raske kriitikalaviini alla sattuda, lausa nõnda, et tuled ära ja ei mäleta isegi oma nime enam.

Ja jutt oli veel sellest, milline on Eesti suhtumine, kas uuenenud föderatsioon või lepinguline vorm. Ja ma ütlesin, kui palju meie vabariik on teinud ettepanekuid konföderatsiooni suhtes, liidulepingule ülemineku suhtes ja kuhu me nüüd oleme välja jõudnud. Ja ma tõin näite Euroopa riikide suhetest. Sellest oli nõukogus juttu, kuidas need riigid suhtlevad – näitad passi ette, lähed ühest riigist teise ja ei ole mingit probleemi. Kui me tõesti hakkame elama sellistes suhetes, siis majanduslikud suhted ilmselt tihenevad, võrreldes praegusega, sest meie majandus muutub tunduvalt aktiivsemaks. Nii et on kõikvõimalikke vorme, mille raames koostööd teha, kuid rahvuslikult, riiklikult peame olema sõltumatud ja iseseisvad.

Nüüd te teate, millisel tasemel praegu seal jutud toimuvad. Minul isiklikult on väga hea meel sellepärast, et meie siinsamas saalis oleme palju otsuseid vastu võtnud, mis kõik väljendavad neid mõtteid, ja lõpuks, vähemalt sõnades esialgu, on asutud nende realiseerimisele. Tehti konkreetne ettepanek, et igast vabariigist määrataks oma kaks esindajat ja need siis teeksid omapoolseid ettepanekuid, et leida konsensus Liidu uuendamiseks tervikuna. Ja seda mitte nädalate-kuude pärast, vaid juba mõne päeva pärast. See räägib sellest, kuivõrd aktiivseks on need protsessid praegu muutunud.

V. Malkovski

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Ma saan aru, et küsimustele vastata ja neid esitada saab diplomaatiliselt. Kuid ma tahaksin küsida otse ja saada sellele ka lühikese ja lakoonilise vastuse. Teades, et te vahetevahel pöördute ühiskondliku arvamuse poole, enamuse arvamuse poole, siis tahaksingi küsida: kui teil üksinda eraldi toas olles tuleks hääletada kuni 30. õigemini 30. märtsi ja pärast seda vastuvõetud otsuste peatamise poolt, kuidas te siis hääletaksite? Kas te peataksite nende tegevuse praeguses situatsioonis?

A. Rüütel

Ma arvan, et ma ei suuda praegu laskuda niisugusesse fantaasiavaldkonda, et ma üksikuna ühes toas peaksin hääletamise protsessi läbi viima, ja ma arvan, et sellel minu ühel häälel ei

ole mitte mingisugust tähtsust Eestimaa asjade otsustamisel. Me peame ikkagi langetama otsuse ja asuma seisukohale nii, nagu on rahva püüdlused tervikuna, ja sellest lähtuma. Nõnda et ma usun, et sellist situatsiooni tegelikkuses vist ei teki, et ma üksi üksikus toas millegi poolt hääletan ja et seda keegi arvesse võtaks. Aga me võime teiega kahekesi niisuguseid fantastilisi üritusi korraldada, aga see on võib-olla ajaviiteks.

T. Made

Austatud esimees, lugupeetud Arnold Rüütel! Mul on nüüd küll mitu küsimust, kuid kõigile nendele saab vastata tõesti väga konkreetselt ja lühidalt.

Esimene küsimus. Te ütlesite, et te kooskõlastasite oma Moskvasse minekut Landsbergise ja Gorbunovsiga. Kas te tegite seda ka Ülemnõukogu Presiidiumis ja Ülemnõukogu Presiidiumi kollektiivi ees? Teiseks, mulle jäi niisugune mulje teie jutust, et Mihhail Gorbatšov eelistab teid tugevasti Landsbergisele ja Gorbunovsile. Miks? Kolmas küsimus. Kui jutt oli uuest föderatsioonist, kas Mihhail Sergejevitš kasutas "gosudarstv" või "respublik", kui ta rääkis riikide liidust? Ja lõpuks neljas küsimus. Ma kordan pärast, kui on vaja – ma olen natukene arusaamatuses ja tahaksin, et teie annaksite kätte loogika otsa. Kui president Gorbatšov ütleb, et ta tunnustab meie üleminekuperioodi, siis mis põhjusel on tarvis veel midagi peatada seadustes? Aitäh!

A. Rüütel

Kõigepealt, kas oli presiidiumi luba või toetus, kas ma informeerisin sellest, et Moskvasse sõita? Seda tõesti ei olnud ja selleks ei olnudki ka võimalust, sellepärast et see toimus kõik nii kiiresti ja ei olnud selles üldse selgust. Nagu ma ütlesin, et esmaspäeval helistati mitu korda päeva jooksul ja situatsioon muutus. Ma taban siit ära selle küsimuse tagamõtte, et kui me räägime riiklikest suhetest, siis on selline kollektiivne otsus vajalik. Aga, teisipidi, ma ei tea, millised volitused mul on, sest reglementi ei ole vist vastu võetud. Endises reglemendis on kirjas, et olen kõrgem ametiisik vabariigis, ja kui see tõesti kehtib, siis teatud määral mul sellised volitused on. Sellepärast ma esinengi praegu teie ees, et aru anda oma tegevusest: kas siis eitate või jaatate seda, mis ma teinud olen. Aga ma arvan, et ma olen oma töös kogu aeg püüdnud kollegiaalset lähenemisviisi hoida ja kogu aeg konsulteerida. Küll aga rääkisin ma sellest peaministri ja paljude teiste kõrgemasse juhtimise ringi kuuluvate inimestega ja nende põhimõtetega kooskõlastasin seisukohad, mida sealsel jutuajamisel öelda.

Nüüd, kas Landsbergise ees Gorbatšov eelistab mind või mitte? Ma arvan, et eelviimane kohtumine räägib sellest, et mingit eelistust kuskil ei ole, sest meie jutuajamine oli tol korral

väga teravas vormis. Ma arvan, et kogu poliitika tegemine oleneb sellest, kuidas me suudame ühele või teisele mõisted selgeks teha ja millised need meetodid on – kas need lihtsalt toetuvad suurel määral korrektsusele ja loogikale või teravatele ütlemistele või millelegi muule või valesti, isegi ebareaalselt või ebaloogiliselt vastu võetud otsustele. Ma arvan, et see jääb ajaloo otsustada. Meie vahel on ka ülimalt teravaid ja raskeid jutuajamisi olnud Gorbatšoviga ja kõigis nendes samades küsimustes. Kuid teisel päeval oleme püüdnud siiski teineteisele need asjad selgeks rääkida. Ma arvan, et midagi on nende paljude-paljude jutuajamiste tulemusena siiski muutunud, millest ma teile alles rääkisin.

Kolmandale küsimusele vastuseks – kui ma nüüd suudan meenutada, sest jutuajamine oli niivõrd tihe ja kohati emotsionaalne ja sellest jooksid läbi mõlemad mõisted, nii "gosudarstvo" kui "respublika". Ma küsisin temalt viimati õhtul veel lahkudes, kas ma võin seda öelda, et ta meie üleminekuperioodi juriidiliselt tunnistab, siis ta kinnitas, et võib seda öelda. Ja ta tunnistab seda. Ma arvan, et see räägib väga paljuski enda eest. Aga muidugi, vaevalt et ta punkt-punktilt kõike seda on läbi lugenud, aga sellel hetkel võib-olla suutis ta kõike seda lahti mõtestada. Aga ma arvan, et mõlema poole poolt on seatud tingimused, mis ei ole mitte ainult puhtjuriidilised, vaid nende mõte on suurel määral poliitiline – jutt on presidendi aust. Sellest oli muide ka nõukogus juttu, mitmed teised teiste vabariikide ülemnõukogude esimehed ütlesid, et vaja on siiski arvestada presidendi auga. Selles mõttes oleks vaja meil mingi tagasiastumine teha. Samal ajal keskus, või siis president – ütleme nii – teeb omapoolse sammu teiselt poolt. Nii et kõigest sellest oli ka seal juttu. See on rohkem poliitika kui juriidilised küsimused antud olukorras. Peab arvestama seda keerulist poliitilist olukorda, kus ühed või teised grupid inimesi süüdistavad ka presidenti praegu mitmetes poliitilistes sammudes, on siis, ükskõik, jutt üleminekust turumajandusele või Balti küsimusest või nn. endiste sotsialistlike maade küsimusest või millest tahes. Nõnda et kõik on üks suur balansseerimine nende poliitiliste probleemidega. Veel oli küsimus.

T. Made

See oli loogika küsimus – et kui ta tunnustab üleminekuperioodi, miks me peame seadusi peatama ja mida ta konkreetselt tahtis, et me peatame?

A. Rüütel

Ta nõudis 11. märtsi deklaratsiooni või otsuse peatamist, Läti käest nõudis 4. mail vastu võetud deklaratsiooni peatamist, kuid meie osas ta ei nimetanud ühtegi kuupäeva ega nime.

R. Järlik

Vilniuse ja Riiaga on suheldud niimoodi, et ühele mehele antakse Moskvas korraldus: see mees tuleb tagasi, teeb Moskva soovi või nõudmise teatavaks ja siis kõrgem seadusandja vastavalt sellele hääletab poolt või vastu. Kas on tunda, et selles suhtes ka midagi muutuma hakkab, ja kas Moskva hakkab aru saama, et see üks mees sõidab Moskvasse sealt mitte käsku saama, vaid siinse kõrgema seadusandja tahet sinna viima? Kui see vana mõttelaad säilib, siis on karta, et kõik meie otsused võidakse kuulutada Moskvas õigustühiseks ja panna meid järjest ümber hääletama või tagasi võtma.

A. Rüütel

Ma arvan siiski, et muutused on toimunud. Juttu oli ka üpris tõsistest asjadest, nagu presidendivõimu kehtestamisest ja muudest asjadest. Ka nendele ma vastasin täiesti ühepoolselt ja selgelt. Ka selle küsimuse kohta ma ütlesin, et minu käest mingit vastust selle kohta saada ei ole võimalik, vaid ma kannan selle Ülemnõukogule ette üksikasjalikult ja Ülemnõukogu asub selles seisukohale. Ma arvan, et muutus on täiesti ilmne. Mingit otsust me siin ei pea vastu võtma, kuid lihtsalt, nii nagu ma selle mõtteavalduse lõpetasin – et on olemas poliitiline reaalsus ja seda on kutsutud, seatud kõik saadikud realiseerima ja kuivõrd siis ühele või teisele informatsioon või arusaamine võimaldab otsust vastu võtta, sellest olenebki poliitiline resultaat. Nii et mõtleme kõik ja siis langetame ühiselt otsuse. Mingit käsku mina vastu ei võtnud, kordan veel kord. Ütlesin seda juba ette ära, et mingit vastust minult võimalik saada ei ole. Kas see rahuldab?

S. Petinov

Meil on kaks küsimust. Esimene. Te ütlesite praegu, et nähtavasti algavad läbirääkimised Moskvas lähemal ajal või kavatakse alustada lähemal ajal. Seoses sellega niisugune küsimus: kuidas te arvate, kas läbirääkimised toimuvad iga Balti liiduvabariigiga eraldi või kõik kolm liiduvabariiki on koos esindatud nendel läbirääkimistel?

Teine küsimus. Muidugi, läbirääkimistele meie delegatsioon sõidab oma materjalidega, nad on siin välja töötatud ja see on õige. Kas Ülemnõukogule ka eelnevalt tutvustatakse neid materjale? Kas te olete teadlik sellest, et grupp saadikuid esines initsiatiiviga pöörduda ettepanekuga president Gorbatšovi poole organiseerida Euroopa julgeoleku- ja koostöökomisjoni tööd siin Eestis? Kuidas te sellesse suhtute? Olete te selle tekstiga tuttav?

A. Rüütel

Esimene küsimus, läbirääkimiste kohta, kas need toimuvad iga vabariigiga eraldi või koos. Need toimuvad iga vabariigiga eraldi, sest igal vabariigil on oma probleemid. Räägime mingist majandusharust, siis on vaja kokku leppida, millal selle majandusharu põhiliste ettevõtete või millegi muu üleandmine toimub. Samuti, näiteks, võtame konkreetselt hindade küsimuse: millise hinnaga meie müüme elektrienergiat? Ma arvan, see on iga vabariigi enda asi, kõik on suveräänsed vabariigid ja seda enam me räägime nende täielikust riiklikust iseseisvusest. Aga koos arutame ainult põhimõttelisi küsimusi, nagu Balti küsimust, mis on vaja õiglaselt lahendada. Need küsimused on vaja koos lahendada. Peale selle kuuluks meie raamesse – mida ka ütlesin – Balti turg. Balti vabariigid on küllalt mitmekülgse majandusliku arenguga ja me võime oma sisemiselt palju küsimusi ära lahendada, kui me arukalt koordineerime oma tegevust. Ja siin saab teostada suhteliselt soodsamat majanduslikku tegevust juba suhteliselt lühikese vahemaa tõttu. See on väga arukas ja ma arvan, et selles on kogu loogika, ükskõik, kas räägime regioonist või laiemas mastaabis. Meil on ju väga lähedane ühine kultuur, ka selles on oma loogika. Kogu inimtegevuse eesmärk on ju arendada kultuuri, eelkõige oma rahvuslikku kultuuri, ja seda seoses oma lähemate naabritega, kellega on kultuur suurel määral ühine. Nii et meil on väga palju ühist, sellel kolmel riigil või maal või rahval. Konkreetselt te vist mõtlesite materjale või mingisugust toorainet? Ma olen isegi sellise ettepaneku teinud, et praegu mitte komplitseerida olukorda. Kui me praegu kohe saame läbirääkimistega alustada, siis võiks kohe ka ratifitseerida majanduslikud suhted. Edasi hakata valdkondade ja probleemide viisi asja edasi ajama. Ühesõnaga, kinnitame, et meie majandussuhted peavad jätkuma, olgugi et poliitiline olukord on muutunud. Ja siis hakkame üksikküsimusi vaatama. Nähtavasti nii on kõige reaalsem, see peaks olema mõlemale poolele vastuvõetavam, ükskõik, kas on toorainest või mingisugusest kaubatoodangust juttu. Selle nõupidamisega ma ei ole kursis ja ma ei oska praegu selle kohta vastata. Püüan seda teha.

Juhataja

Seda küsimust arutati eile presiidiumis ja see leiab toetust.

E. Põldroos

Hr. Rüütel, kui me nüüd hakkame kavandama oma edasisi samme, siis ilmselt me peame endale väga selgelt aru andma, mis on need põhjused, mis sundisid Mihhail Gorbatšovi meelemuutusele. Ja nüüd minu küsimus ongi selline: kuidas tundub teile, millised on need

põhjused? Esiteks, kas see võib olla asjaolu, et Mihhail Gorbatšov on aru saanud mõnedest asjadest, mida ta varem aru saanud ei ole? Kui me leiame, et asi on selles, siis muidugi me võime arutada sellel teemal, kas siin rääkisid kaasa meie saadikud Moskvast või keegi teine. Või, teiseks, on põhjuse selles, et Gorbatšov on sunnitud olnud oma meelt muutma. Ja kui ta on olnud sunnitud, siis mis on selle sunni põhjuseks? Kas on selleks äsjased kohtumised Ameerika ja Inglise tippjuhtidega või on selle põhjuseks vahekord Jeltsiniga – mitte jääda häbisse Jeltsini kõrval, kes on soodsamalt või liberaalsemalt Baltikumiga suhtes häälestatud. Kas tema või Jeltsin? Kas see on võimalik ühe põhjusena?

Peame endale need asjad väga selgeks tegema, sellepärast et sellest oleneb ilmselt meie n.-ö. kompromissisammude pikkus ja, võiks öelda, kompromissieufooria. Me peame teadma, millele me mängime, ja sellepärast ma just tahaksin teie hinnangut kuulda.

A. Rüütel

Sellele küsimusele ma juba vastasin. Ma arvan, et ka globaalses plaanis poliitilise olukorra muutumine ja toimunud sündmused ning protsessid on kõik sellele kaasa aidanud. Väga suurel määral on kaasa aidanud liidusisesed sündmused, et Vene Föderatsioon võttis vastu oma seadused ja deklaratsioonid; seda on tehtud ka mujal. Protsessid, mis toimuvad Kesk-Aasia vabariikides, Kaukaasia vabariikides ja Moldaavias, on kahtlemata kõik sellele kaasa aidanud. Ma arvan, et ei tule välistada ka Jeltsinit kui isikut selles suures poliitilises plaanis. See on mingit mõju avaldanud mõtlemise muutumisse ja samuti ka otsuste vastuvõtmisse. Kõik see kokku formeerus selliseks ürituseks, selliseks Föderatsiooninõukogu koosolekuks, kus asuti seisukohale nii kapitaalses küsimuses, millest ma teile rääkisin siin praegu.

Ma lisan veel kord, et Baltikumiga küsimuse terviklik tõstatamine on kahtlemata väga oluliseks sammuks. Ükshaaval oleks see jutuajamine võib-olla hoopis teistmoodi toimunud. Ma arvan, et Gorbatšov on ikkagi poliitik, kes oskab mõelda ja käituda küllalt globaalses plaanis. Muidugi, ka tema eksib, nagu igale inimesele on see omane. Aga kokkuvõttes me oleme jõudnud sellise reaalsuse juurde. Nähtavasti me peame oma poliitikat planeerima sellises reaalsuses, aga mitte lootustes ühe isiku heatahtlikkusele, ka mitte ainult Jeltsini heatahtlikkusele või ükskõik mingisuguse ühe isiku heatahtlikkusele. Me peame oma teed püüdma käia, nii palju kui see optimaalselt on võimalik, ja realiseerima oma eesmärgi. Ma arvan, nii on õige. Aga sõna "eufooria" ma ei kasutaks praegu nende läbirääkimiste kohta, mitte sinnapoolegi. See on eufooria mõistest väga kaugel.

Me rääkisime siiski kella kolmest üheksani õhtul. Kümme minutit oli ainult vaheaega selle aja jooksul. Nõukogus rääkisime kaks tundi eraldi, kus oli veel väga palju nüansse, raskusi ja

vaidlusi kõige üle. Ma arvan, et praegu ei olegi nii tähtis seda siin arutada. Tähtis on see, kuidas me suudame oma asja edasi viia ja realiseerida.

J. Allik

Lugupeetud hr. Rüütel, kas teie eilses jutuajamises puudutati ka Eestist pärit olevate ja teistest Balti riikidest pärit olevate noormeeste teenimist Nõukogude armees? Kas nende seaduspunktide ja seaduste all, mille peatamist peab Gorbatšov silmas, on tema arvates ka meie need otsused ja seadused, mis käsitlevad armeeteenistust?

A. Rüütel

Ma olen seda alati tõstatanud, kuid sellel korral Föderatsiooninõukogus ma seda küsimust ei tõstatanud. Aga see ei ole sugugi unustusse jäänud küsimus. Ma arvan, et kui me saame praegu tõesti väljuda dialoogile, siis see on üks kõige esimesi küsimusi, mida me peame tõstatama.

Juhataja

Suur tänu, head kolleegid, kell on ammu üle ametliku tööaja. Kas jätkame küsimuste esitamist? Kuidas Arnold Rüütel ise tunneb?

A. Rüütel

Ei, ma olen nõus vastama, kui rahvas ei ole väsinud.

Juhataja

Lepime siis nii kokku, et viimane küsimuse esitaja on Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud esimees ja juhataja, mul ei ole küsimust. Ma tahaksin avaldada tunnustust ja üles kutsuda ka teisi tunnustust avaldama meie Ülemnõukogu esimehe tegevusele nii Riias kui Moskvast. Siin oli esitatud niisuguseid küsimusi, kas tal oli selleks volitusi. Nii et avaldaksime tunnustust. Aitäh!

(Aplaus.)

Juhataja

Suur tänu, Arnold Rüütel. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kella kohta tegin juba märkuse. Täna palus veel sõna Jüri Liim Eesti vabadussõdalaste küsimuses. Lubame 30 sekundit Jüri Liimile.

J. Liim

Lugupeetud saadikud, aeg on tõesti läbi ja see on teema, mida ei saa galoppides läbida. Ma paluksin meie eesistujalt luba seda küsimust üles tõsta esmaspäeva hommikul. Tänan!

Juhataja

Selge. Mis nüüd saab edasi, hakkame läbirääkimisi pidama? Ei hakka? Siis on teadaanded. Homme on presiidiumi istung kell 10 Kadriorus. Järgmine istungjärk algab kell 11.